

Чи можна вкрати земельну ділянку з кадастру?

Про деякі назрілі питання вдосконалення захисту прав на землю в Україні

Юридичний Вісник України

ВСЕ ПРО ЗАКОНИ - В ОДНІЙ ГАЗЕТІ!
Загальнонаціональна правова газета
www.yvu.com.ua

► № 5 (1539)

1-15 березня 2025 року

Жінки, які змінюють світ...

У ЦЬОМУ НОМЕРІ

Крок до вибору
юридичної професії

► стор. 4–5

Оксана ЕПЕЛЬ:
«Судді не створюють правові
норми, вони, у кращому
випадку, вдосконалюють
їх застосування...»

► стор. 6–9

Корупція як
«негативний бренд»
Про проблему в цифрах:
які зміни фіксують
опитування українців

► стор. 18–19

Еволюція українського
правосуддя:
судовий прецедент –
реальність, конституційність,
надії та майбутнє

► стор. 20–23

Санкції та культура:
як Україна реагує
на розграбування української
культурної спадщини?

► стор. 36–37

Практика розгляду справ
про хабарництво:
БАКС vs місцеві суди

► стор. 38–39

Нагадуємо нашим
читачам!Триває передплатна кампанія
на 2025-й рік.Передплата здійснюється
в усіх відділеннях Укрпошти
та безпосередньо в редакції
тижневика (в т. ч. онлайн).

Передплатний індекс: 21615

Дозвіл на зброю в застосунку «Дія».

Цього моменту ми чекали давно...

У «Дії» нарешті запустили сервіс з отримання онлайн-дозволів на зброю. Про це в своєму Telegram-каналі повідомив міністр внутрішніх справ України Ігор Клименко. Віднині цей важливий документ можна отримати як у сервісах МВС, так і в застосунку «Дія». Що це означає для сотень тисяч українців сказати важко, адже в умовах війни, з урахуванням величезної необлікованої кількості «стволів» на руках у населення – це велика проблема.

Зростаюча повсякденна небезпека, протидія правопорушенням, військові умови існування – все це стає факторами збільшення потреби в зброї, при тому як гладкоствольної, так і нарізної. Як зазначив І. Клименко, у червні 2023 року в Україні запустили Єдиний реєстр зброї (далі – Реєстр), який суттєво спростило оформлення дозволів на володіння зброєю та супутніх послуг для громадян. Посадовець стверджує, що у співпраці з Мінцифри було модернізовано Єдиний реєстр зброї для повноцінної інтеграції з «Дією», а відтак ця послуга стала зручнішою і доступнішою ще й для користувачів цього застосунку. Сам Реєстр продовжить працювати в звичному режимі, відтак подати запит на отримання дозвільних документів, як і раніше можна через Єдине вікно для громадян. Як прозвучало, за цей час до поліції надійшло понад 620 тисяч заяв на отримання різних видів дозвільних документів. Наразі в Єдиному вікні для громадян МВС зареєстровано більше двохсот тисяч звернень. Лише за останній тиждень сюди звернулося майже п'ять тисяч осіб і, зрозуміло, що поруч із проханням щодо довідок про судимість тощо, основне питання це дозволи на зброю. Разом із тим міністр цифрової трансформації Михайло Федоров стверджує, що «завдяки новому сервісу в «Дії» цифровий дозвіл на зброю можна буде згенерувати миттєво з Єдиного реєстру зброї й переглянути повну інформацію про всю свою зброю та побачити статус документа. Тож дозвіл буде під рукою за будь-якої ситуації, відтак не потрібно буде носити інші дозвільні документи. Спочатку він працюватиме у форматі бета-тестування – постійно аналізуватимемо фідбек та перевірятимемо чи все літає», – говорить Михайло Федоров. Міністр зазначив також, що проведене в 2022 році в «Дії» опитування про володіння зброєю, стало другим за популярністю в застосунку, тому й було розпочато роботу над його цифровізацією.

Як відомо, до цього дозвіл мав вигляд паперової книжечки, в яку ручкою вносили записи, що вимагало трати часу та заповнення різних бланків. Адже ринок зброї чималий. Наразі онлайн-дозвіл робиться оперативніше, без паперів, черг і біганини. При цьому розробники новації запевняють, що документ у застосунку неможливо підробити, поліція зможе миттєво перевірити його легальність й інформацію про власника, що зменшує ризики незаконного обігу зброї. Нагадаємо й те, що ще в серпні минулого року Верховна Рада підтримала законопроект щодо порядку поводження зі зброєю (№ 9538). Документ був спрямований на вдосконалення порядку отримання, декларування та поводження з вогнепальною зброєю. Свого часу народний депутат Павло Фролов, коментуючи новоприйнятий закон, зазначив, що ним парламент дозволив цивільним особам застосування вогнепальної зброї й для відсічі агресії російської федерації. А голова комітету ВРУ з правоохоронної діяльності ВРУ Сергій Іонушас, характеризуючи цей законопроект, позначив його як важливий механізм подальшого вдосконалення нормативного регулювання поводження зі зброєю в Україні. На його переконання, в ньому «є все необхідне для подальшого впорядкування правила поводження зі зброєю для цивільних осіб, в тому числі встановлюються обов'язкові норми для виконання цивільними особами, забезпечуючи таким чином безпеку і порядок в умовах війни. Водночас у власників виникає право декларування наявної зброї та боеприпасів, що сприятиме контролю й регулюванню обігу зброї в умовах воєнного стану».

Водночас виникає практичне питання: чому так довго ми чекали цього моменту, невже лише сама війна стала фактором доступу громадян до зброї. Та як би там не було, тепер є можливість не лише військовим, правоохоронцям, але й звичайним громадянам мати цивілізований доступ до зброї. Заразом матимемо можливість подивитися на статистику вуличної злочинності, межі відсічі правопорушникам добропорядними громадянами, протидію військовим агресорам. Бо мир і правопорядок треба захищати всіма розумними способами. Зі зброєю в руках, зрозуміло.

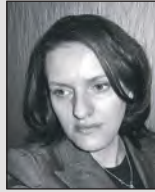
Віктор КОВАЛЬСЬКИЙ

■ НАШІ ВІТАННЯ

Цими днями святкують
День народження

4 березня —
Надія ПАСМОР,
директорка наукової
бібліотеки Національ-
ного юридичного
університету імені
Ярослава Мудрого,
кандидатка педагогічних наук

6 березня —
Ірина ДЗЕРА,
кандидатка
юридичних наук,
доцентка

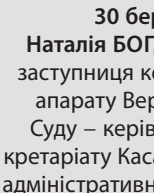
8 березня —
Святослав ПІСКУН,
голова Союзу юристів
України, державний
радник юстиції
1 класу, кандидат
юридичних наук

12 березня —
Павло ГОРІНОВ,
директор НН інститу-
ту права та політоло-
гії УДУ імені Михайла
Драгоманова,
кандидат юридичних
наук, доцент

17 березня —
Володимир ЧЕРНИШ,
кандидат юридичних
наук, професор,
президент Академії
нотаріату, заслужений
юрист України

30 березня —
Наталія БОГДАНЮК,
заступниця керівника
апарату Верховного
Суду – керівниця се-
кретаріату Касаційного
адміністративного суду

Колективи видавництв «Юрінком Прес» та «Юрінком Інтер» і редакція газети «Юридичний вісник України» вітають іменинників. Нехай вас завжди супроводжує успіх, здійснюються плани та сподівання, постійно зірвіє тепло людської вдячності, а будні і свята наповнюються радістю, світлом і любов'ю рідних та близьких.

■ ПРОВАДЖЕННЯ

Розкрадання мільйонів
на системі «Дзвін»

Вищий антикорупційний суд призначив обвинуваченому генералу запобіжний захід в вигляді застави у розмірі 2 млн грн та носіння електронного браслета.

Про це інформує, зокрема, прес-служба Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Зазначається, що 4 березня слідчий суддя ВАКС підтримав позицію обвинувачення й частково задовольнив клопотання детективів НАБУ, погоджене прокурором САП, та застосував до генерал-майора запобіжний захід у вигляді застави в розмірі 2 млн грн із покладенням відповідних процесуальних обов'язків, серед яких: перебувати до детектива, прокурора, суду за першим викликом; не відлучатися з Києва та Київської області без дозволу слідчого, прокурора або суду; повідомляти слідчого, прокурора та суд про зміну свого місця проживання та роботи; утримуватися від спілкування з приводу обставин, викла-

дених у повідомленні про підозру, з іншими підозрюваними у справі та свідками; здати на зберігання до відповідних органів державної влади свій паспорт (паспорти) для виїзду за кордон, інші документи, що дають право на виїзд з країни і в'їзд в Україну та носити електронний засіб контролю.

Ідеться про зловживання при розробці автоматизованої системи Центру оперативного керівництва ЗСУ «Дзвін», на які вказувалося в розслідуванні видання Bihus.Info ще в 2021 році. Додамо, що раніше антикорупційні органи оголосили підозри чотирьом фігурантам масштабної корупційної схеми у сфері оборони, через яку держава втратила 246 мільйонів гривень.

■ ОЛІМПІАДА

Крок до вибору

Віддавна однією з ознак правової держави вважався високий рівень правосвідомості її громадян. Важливу роль у формуванні такої свідомості відіграє школа і, в першу чергу, вивчення правознавства. А для учнів, які цікавляться правом і намагаються досягти найкращих успіхів в його вивченні, вже багато років проводяться олімпіади – від шкільної до всеукраїнської.

Олександр НАРОВЛЯНСЬКИЙ,
голова журі олімпіади, кандидат педагогічних наук,
заслужений учитель України

Як ми вже повідомляли, 22 лютого в приміщенні ліцею № 3 Подільського району відбулася Київська міська олімпіада з правознавства, в якій взяли участь понад 250 учасників – учнів 9 – 11-х класів столичних закладів освіти. Зазначимо, що це вперше за кілька років олімпіаду вдалося провести в очному форматі. Її учасникам було підготовлено різноманітні завдання: вони мали розв'язати юридичні задачі з різних галузей, виконати порівняння правових понять чи інститутів, знайти юридичні помилки та недоречності в пропонованому тексті. Наймолодшим – дев'ятикласникам – запропонували самостійно навести приклади правовідносин та визначити їх склад. Серед завдань були також тести, завдання на знан-

ня правових понять, знання цифрових значень, що містяться в правових актах тощо.

За словами учасників олімпіади, пропонувані їм завдання були непростими, але цікавими, вимагали знання законодавства, вміння аналізувати, робити власні висновки, давали можливість для творчості. Ї треба сказати, що більшість учасників добре впоралися зі своїм завданням, тим складнішим було завдання журі, яке оцінювало їхні роботи. До речі, до його складу увійшли кращі вчителі правознавства міста – заслужений вчитель України Людмила Лоха, кандидат педагогічних наук Дмитро Пузіков, переможець міського етапу конкурсу «Вчитель року–2022» з правознавства Олена Арехова, а ще Сергій Шаверський, Олена Прива-

■ МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Важлива перемога України в ЄСПЛ

Четвертого-шостого березня Комітет міністрів Ради Європи вперше розглянув стан виконання рішення Європейського суду з прав людини у міждержавній справі «Україна проти росії» (щодо Криму) за заявами №№ 20958/14 та 38334/18. Ця подія є вагомим перемогою України на шляху до відновлення справедливості.

Міністерство юстиції України підкреслює значущість цього рішення для міжнародного правопорядку. ЄСПЛ чітко визнав рф відповідальною за системні порушення прав людини в окупованому Криму з 27 лютого 2014 року – це важливе юридичне визнання злочинів росії на найвищому міжнародному рівні. Рішення суду підтвердило те, про що Україна заявляла з перших днів окупації: рф вчиняє на півострові численні порушення прав людини, включаючи переслідування, насильницькі зникнення, незаконні арешти, тортури та цілеспрямоване переслідування кримських татар та інших.

Особливо важливо, що держави-члени РЄ продемонстрували солідарність з Україною

та готовність разом працювати над механізмами примушення росії до відповідальності. Попри ігнорування рф міжнародних судових рішень, міжнародна спільнота об'єдналася навколо України у прагненні забезпечити виконання рішення ЄСПЛ. «Ми здобули важливу перемогу для України та міжнародного права. Це не просто юридичне рішення – це крок до відновлення справедливості для всіх жертв російської окупації Криму. Завдяки підтримці наших партнерів ми продовжуємо успішну роботу з притягнення росії до відповідальності», – резюмувала віцепрем'єрка з питань європейської та євроатлантичної інтеграції – міністерка юстиції України Ольга Стефанішина.

■ ПОДАТКИ І ЗБОРИ

Українці неохоче декларують доходи

У січні українці подали понад 16 тисяч податкових декларацій. Загальний задекларований дохід – 16,2 млрд грн, що на 17% або 2,3 млрд грн менше, аніж у січні 2024-го.

Про це повідомляє прес-служба ДПС. Водночас, як вказується, зросли суми податків, що стягуються із задекларованих доходів. Зокрема, до держбюджету сплачено: 201,1 млн грн податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), що на 42% (60 млн грн) більше, ніж торік. 34,3 млн грн військового збору – на 23% (6,5 млн грн) більше, ніж у січні 2024 року. Семеро громадян України задекларували податкові зобов'язання на суму понад 1 млн грн. Три з них сплатять понад 10 млн грн податків і зборів із доходів, отриманих за кордоном. Лідером серед декларантів став житель Житомирської області.

юридичної професії

лова, Максим Мойсеев, Нона Бесараб, Раїса Ятковська, а також колишні переможці подібних олімпіад, а нині професійні юристи – адвокати, працівники правоохоронних органів, керівники юридичних підрозділів різних державних та приватних структур Максим Джевага, Віталій Левін, Олексій Страшний, Микола Романьок, Анна Бондарева. Серед членів журі були три доктори юридичних наук – заступники голови журі Олексій Шмоткін – професор, заслужений юрист України та Олексій Дніпров – ректор Київського національного університету будівництва та архітектури, переможець міської олімпіади з правознавства в 1996–1998 рр. та експерт-консультант Віктор Ковальський – професор, директор видаництва «Юрінком-Прес», голова Київської міської організації спілки юристів, (яка, до речі, долучилася до проведення олімпіади, забезпечивши її учасників зошитами для виконання робіт).

Переможцями школярської олімпіади відповідно до її положення було визнано 88 учасників. Серед кращих є представники всіх районів столиці. Серед дев'ятикласників кращими стали Дар'я Левковець, Злата Імбірська, Софія Коржик, Мирослава Гор-

дієнко, Артем Садрицький. З-поміж десятикласників лідерські позиції вибороли дві Анни – Музиченко та Свириденко, а серед найстарших – одинадцятикласників – Іван Міхеев, Максим Довжанін й Марія Зелінська. Особливо слід відзначити Іванну Солоненко, Марка Залетова, Ольгу Маленко, Кіру Касьян, які стали переможцями й міської олімпіади, і міського конкурсу-захисту наукових робіт Малої академії наук у секції правознавства тижнем раніше.

Олімпіаду завершено. Вона стала черговим етапом розвитку правової освіти в Києві, засвідчивши чималий інтерес молоді до вивчення права, оволодіння юридичними знаннями і, можливо, для деякого вона стане кроком до вибору юридичної професії. Зазначимо й те, що невдовзі кращі юні правознавці Києва – переможці міської олімпіади вирушать на Всеукраїнську олімпіаду, де захищатимуть честь столиці. Бажаємо їм успіхів!

Оксана ЕПЕЛЬ:

«Судді не створюють правові норми, вони, у кращому випадку, вдосконалюють їх застосування...»

Оксана Володимирівна Епель пройшла свій суддівський шлях від самих початків. По закінченню в 2002 р. Донецького національного університету за спеціальністю «правознавство» працювала консультантом, згодом – помічником судді в Калінінському та Київському районних судах Донецька. У 2007 році була призначена на посаду судді Київського райсуду Донецька. А з часом, у 2013-му році, обрана суддею Київського апеляційного адміністративного суду (нині – Шостий ААС). Вона є суддею-спікером, а ще доктором юридичних наук, доцентом, рекомендована Радою суддів України до обрання суддею Конституційного Суду. Окрім того, за сумісництвом працює старшим науковим співробітником Інституту держави і права імені В. М. Корецького. Є авторкою та співавторкою понад 70 наукових праць, зокрема монографій, серед яких: «Теоретико-правові основи захисту конституційних соціальних прав людини і громадянина в Україні», «Система соціального захисту в Україні як чинник формування соціальної держави: стан, проблеми та стратегія розвитку» й інші.

А нещодавно Оксана Володимирівна презентувала свою першу ліричну збірку «Шість чуттів», в якій вона у віршах подає свої внутрішні переживання під час російського вторгнення. Читачі були приємно здивовані тонкою лірикою, сповненою глибокого філософського змісту.

Редакції ЮВУ також стало відомо, що минулого року департамент суспільних комунікацій КМДА вибрав для друку коштом міського бюджету 16 книжок, одна із них – «Шість чуттів» Оксани Епель. І рішення щодо цієї книги було одностайним. Книжки були видані з благодійною метою і вже надіслана до бібліотек Києва.

Сьогодні пані Оксана гість ЮВУ. Ми розмовляємо з сильною, впевненою в собі жінкою з твердим характером, докторкою юридичних наук, доценткою, яка, водночас, є тендітною та чутливою матір'ю, що переживає сьогоднішні радощі та болі, як і кожен з нас, та вірить у краще майбутнє України. Її вірші про кохання, війну, наших захисників і надію, а також про те, як треба цінувати кожен мить життя. До всього сказаного додамо, що минулого року Оксана Епель стала лауреаткою I ступеня Всеукраїнського конкурсу авторської прози та поезії «ЯwriteR», який проходив за підтримки Міністерства освіти і науки та Міністерства культури України.

– Оксано Володимирівно, мені видаються досить цікавими такі поєднання, як суддя і поетеса, науковиця і турботлива мама... Що скажете з цього приводу?

– А для мене, навпаки, все звично. Я завжди вважала, що людина – це багатогранна особистість, і наші ролі не суперечать, а, навпаки, доповнюють одна одну. Лірика – спосіб говорити з душею, спосіб торкнутися глибинних почуттів, які не завжди можна висловити раціонально. Наука – шлях пізнання, прагнення зрозуміти і вдосконалити закони, за якими живе суспільство. А материнська сила – це, мабуть, найприродніший інстинкт, який живить мене в усіх інших сферах життя. Більш того, я переконана, що виховувати дітей потрібно власним прикладом.

Коли я займаюся наукою чи працюю суддею, я все одно залишаюся людиною, здатною співчувати, відчувати й шукати красу в деталях. Це дає змогу не лише бачити факти, але й розуміти людей, причини їхніх вчинків, мотиви. Лірика допомагає говорити про це так, щоб торкнутися серця, а наука – щоб знайти коріння проблеми.

Материнство ж додає сили приймати рішення, залишатися вірною своїм принципам і водночас не втрачати здатності до співпереживання. Можливо, саме тому я не бачу суперечностей між цими ролями – вони всі про любов до людей, про розуміння їхньої складності та прагнення зробити цей світ хоч трохи кращим.

У цьому всьому, насправді, є й психологічна складова. І взагалі в нашому світі все взаємопов'язано. От, наприклад, працюючи над удосконаленням системи соціального права, я зіткнулася з тим, що мені катастрофічно не вистачає знань про психологію мас. До такого поняття, як гідний рівень життя, закріпленого в Конституції України, який я нині досліджую, не наблизитися впритуп без знань із психології, тієї ж теорії Маслоу про піраміду потреб, або ж їх доповнення С. Кауфманом в книзі «За межами піраміди потреб». Тому я вступила до ВНЗ і незабаром, сподіваюся, здобуду магістра психології, щоб використовувати ці знання, зокрема, й у сфері правових наук. Я впевнена, що знання з психології будуть корисними і в професії судді, й у вихованні дітей, і в творчості. Всі ці, на перший погляд різні вектори мого персонального розвитку, насправді є складовими одного цілого.

– Це була, так би мовити лірика. Перейдемо до складніших питань. Скажімо, чи є, на Вашу думку, суд на сьогодні невід'ємною частиною системи розподілу влади і в чому Ви вбачаєте цю системність?

– Безумовно, суд – невід'ємна частина системи розподілу влади, і його роль у цьому контексті є фундаментальною. Системність судової гілки влади полягає насамперед у її незалежності та здатності діяти як арбітр між громадянами та державою. Саме

ця незалежність дозволяє суду виконувати свою функцію справедливо й неупереджено, забезпечуючи баланс між законодавчою та виконавчою гілками влади.

На мою думку, основа системності суду полягає в дотриманні принципу верховенства права. Це означає, що всі – від пересічного громадянина до найвищих посадовців – повинні діяти в межах закону, а суд має бути тим місцем, де цей принцип захищається безкомпромісно. Відсутність цього балансу призводить до хаосу або узурпації влади, що, в свою чергу, підриває самі основи державності.

Судова система також виконує важливу роль у правозастосуванні, забезпечуючи сталість та передбачуваність правових норм. Коли рішення суду є зрозумілими, обґрунтованими й послідовними, вони сприяють утвердженню довіри до влади та правової культури в суспільстві. Це створює системність не лише у вузькому правовому сенсі, а й на рівні суспільної свідомості. Тому суд є не просто частиною системи розподілу влади, а її серцевиною, що об'єднує та врівноважує інші гілки, надаючи стабільність і легітимність всій державній системі.

– Тепер про джерела права, власне про судові нормотворення. На сьогодні побутують думки, що суди таки створюють правові норми. Як Ви ставитеся до таких тверджень?

– Це питання насправді є складним і дискусійним. Безумовно, суд не створює нових норм права, а лише застосовує вже існуючі, хоча на практиці судові рішення інколи відіграють роль, яка наближається до нормотворчої. Це відбувається в тих випадках, коли суд, розглядаючи конкретну справу, вимушений тлумачити закони або заповнювати прогалини, які існують у законодавстві. Особливо це стосується прецедентного права в країнах англосаксонської системи, де рішення вищих судів фактично стають нормами для аналогічних справ у майбутньому. Навіть у континентальній правовій системі судові рішення вищих судів, як-от Верховного чи Конституційного Суду, нерідко виконують функцію таких собі «орієнтирів», що впливають на подальшу практику.

Водночас, відповідно до Конституції та законодавства України, єдиним органом, який має право ухвалювати закони, є Верховна Рада. Судова влада здійснює правозастосовну діяльність, тобто тлумачить та застосовує чинні норми права в конкретних справах. Однак на практиці ми можемо спостерігати явище, яке умовно можна назвати «фактичним судовим нормотворен-

ням». Це проявляється через формування єдиної судової практики, правових позицій та принципів тлумачення законів Верховним Судом, які де-факто мають обов'язковий характер для судів нижчих інстанцій. У наукових дискусіях судові нормотворення є наслідком так званого «еволюційного тлумачення» законів, коли суд розширює зміст правових норм, враховуючи зміни в суспільстві, нові виклики та ситуації, яких законодавець міг не передбачити. Наприклад, питання цифрових прав, конфіденційності в інтернеті, правовідносини в умовах воєнного стану в Україні – це ті сфери, де суди вимушені тлумачити закон, адаптуючи наявні правові норми до нових, іноді складних реалій та запитів суспільства. З одного боку, така практика допомагає підтримувати актуальність і гнучкість правової системи, даючи змогу реагувати на нові виклики. З іншого боку, це вимагає від суддів дуже високого рівня професіоналізму та моральної відповідальності, аби така «творчість» не перетворилася на зловживання владою.

– Чи не вважаєте Ви, що судова влада вибудовує окрему комунікацію, окрему спільноту, окрему корпоративну систему в державі?...

Судова влада повинна зберігати свою відокремленість не лише на рівні повноважень, але й у питаннях професійної комунікації, стандартів та принципів.

– Так, я дійсно вважаю, що судова влада формує окрему комунікацію та певну корпоративну спільноту в межах державної системи, ще є природним і навіть необхідним процесом для забезпечення її незалежності та ефективності. Загалом же, як на мою думку, судова влада повинна зберігати свою відокремленість не лише на рівні повноважень, але й у питаннях професійної комунікації, стандартів та принципів. Особливий професійний менталітет суддів, специфічна правова мова та суворе дотримання етичних норм є тими елементами, які дають їй змогу не піддаватися впливу інших гілок влади та суспільних настроїв. Це – своєрідна «професійна автономія», яка дозволяє суддям зберігати неупередженість та незалежність у прийнятті рішень.

Окрім того, судова корпоративна спільнота сприяє підтриманню високих стандартів правосуддя через систему внутрішнього контролю, обміну досвідом та професійної

етики. Інститути на кшталт ради суддів, органів суддівського самоврядування та спеціалізованих навчальних програм створюють внутрішню комунікацію, яка є відокремленою від зовнішнього впливу, але водночас необхідною для підвищення якості судових рішень та довіри суспільства до правосуддя. Втім важливо розуміти, що ця «корпоративність» не повинна перетворюватися на замкненість чи елітарність. Вона повинна бути спрямована на захист принципів верховенства права, а не на створення кастовості. Відкритість судової влади до суспільства, прозорість у прийнятті рішень, доступність до правосуддя – це ті принципи, які повинні врівноважувати корпоративний аспект судової системи.

Отже, окрема комунікація та спільнота судової влади є цілком виправданими, але лише за умови, що вони не стають самоціллю, а слугують захисту незалежності та ефективності правосуддя. Мій особистий принцип як у кріслі судді, так і в будь-яких інших життєвих ситуаціях – завжди залишатися людиною й бути відкритою до суспільства.

– Про розміри заробітної плати суддів. Вони завжди були в декілька десятків разів більшими, ніж розміри мінімальної

або навіть середньої заробітних плати в державному секторі. Чи не є це викривленням в економіці виплат у державі?

– Це справді дуже чутливе питання, яке викликає багато дискусій у нашому суспільстві. Я розумію обурення людей, коли вони бачать такі значні розриви в зарплатах. Проте я вважаю, що висока заробітна плата суддів є не просто фінансовою винагородою, а частиною інституційної гарантії незалежності судової влади. Суддя не лише розглядає справи та ухвалює рішення – він несе відповідальність за життя, свободу та права людей. Його робота вимагає не лише високої кваліфікації, а й абсолютної незалежності від будь-яких сторонніх впливів – як політичних, так і фінансових. З іншого боку, висока заробітна плата є своєрідним бар'єром проти корупційних ризиків та спроб тиску. Суддя повинен знати, що його фінансове становище не залежить від прихильності чи невдоволення будь-якої зі сторін.

Слід зважати й на те, що судді часто працюють у надзвичайно складних умовах – великий обсяг справ, психологічний тиск, необхідність прийняття рішень, які не завжди будуть сприйняті позитивно як суспільством, так і владою. Висока заробітна плата – це також і визнання цієї відповідальності та важливості їхньої роботи.

Водночас я погоджуюся з тим, що такий значний розрив у доходах не є нормою для суспільства. Хоча в ідеалі він повинен зменшуватися не за рахунок зниження винагороди суддям, а шляхом підвищення доходів у державному секторі загалом. Здорове суспільство повинно прагнути до балансу, коли всі працівники державної сфери, зокрема вчителі, медики (професії дуже мною шановані) отримують гідні заробітні плати, а розриви в їх розмірі не викликають почуття соціальної несправедливості.

Тому я вважаю, що дискусія тут повинна вестися не стільки про зниження заробітних винагород суддям, скільки про економічні реформи, які дозволять підвищити рівень доходів для всіх державних службовців. Потрібно розвивати й удосконалювати сферу державних соціальних гарантій. Це сприятиме не лише зниженню соціальної напруги, але й підвищенню довіри до дер-

ного віку. Основна мета такого утримання полягає в тому, щоб забезпечити незалежність судової влади. Високий рівень матеріального забезпечення знижує ризики корупції та тиску на суддів. Це дозволяє суддям ухвалювати рішення без страху залишитися без засобів існування після завершення суддівської кар'єри внаслідок впливу інших гілок влади «на згадку» про прийняті в минулому судові рішення. Це передбачений законом механізм захисту від будь-якого політичного тиску і переслідування. Фінансування з держбюджету підкреслює особливий статус судової влади. Пенсія фінансується з Пенсійного фонду України, а довічне утримання – з державного бюджету. Розмір виплат пенсії залежить від страхового стажу, сплачених внесків та середньої заробітної плати по Україні, а довічне утримання залежить від розміру суддівської винагороди, тому є значно вищим за пенсію. Пенсія є частиною загальної системи соціального страхування, а довічне утримання передбачено спеціальним законом і є гарантією незалежності суддів. Тож, як бачимо, грошове утримання – це особливий вид виплат, який передбачений спеціально для суддів як гарантія їх незалежності. Воно надається виключно тим суддям, які чесно

тим, хто втратив довіру суспільства, і навіть після гучних скандалів такі особи можуть продовжувати отримувати грошове утримання. Втім ідеться про вдосконалення законодавства. Але це вже складне дискусійне питання, відповідь на яке виходить за межі короткого коментаря в цьому інтерв'ю.

– Як мені відомо, під час війни побільшало соціальних спорів. Виникла ситуація, яку іменують як «правовий дефолт», адже навіть за умови абсолютного наповнення штатів судів не вистачить ані суддів, ані бюджету для розгляду усіх цих справ. Чи не з цим пов'язаний такий довгий термін розгляду судових адміністративних справ протягом півроку, а подекуди й рік? Чи не могли б Ви прояснити дану ситуацію?

– Так, ситуація, яку ви описали, справді є критичною для судової системи України в сучасних умовах. Це явище цілком доречно називати «правовим дефолтом», адже воно характеризується неможливістю держави забезпечити своєчасний і ефективний розгляд усіх судових справ через надмірне навантаження на судову систему. Правовий дефолт є серйозним викликом, що вимагає негайних рішень на рівні законодавства та судової реформи. Без системних змін судова система ризикує втратити довіру суспільства та можливість виконувати свою головну функцію – забезпечувати справедливість. Тому необхідний комплексний підхід – від спрощення процедур для малозначних справ до суттєвого збільшення фінансування та кадрового забезпечення судів.

Окремою категорією тут дійсно виступають так звані соціальні спори. Війна призвела до лавиноподібного збільшення справ про виплати компенсацій, соціальну допомогу, пенсійне забезпечення тощо. Спрощені провадження щодо невеликих сум, які зазвичай розглядалися швидко, тепер накопичуються у величезній кількості. З одного боку, потреба людей у судовому захисті збільшилася, а з іншого боку – судова система ще до повномасштабного вторгнення функціонувала в складних умовах браку суддів. Наразі внаслідок тривалої судової реформи та повільних конкурсів на заміщення вакантних посад у багатьох судах критично не вистачає суддів. І така ситуація лише загострилася нині. Деякі судді були мобілізовані або призупинили діяльність через безпекові ризики, чимало приміщень судів взагалі були зруйновані ворожими атаками. Зрозуміло, що державний бюджет в умовах війни спрямований на першочергові потреби: оборону, підтримку армії та гуманітарні витрати. Фінансування судо-

Значний розрив у доходах не є нормою для суспільства. Хоча в ідеалі він повинен зменшуватися не за рахунок зниження винагороди суддям, а шляхом підвищення доходів у державному секторі загалом.

жави та її інститутів загалом. Саме тому, один із моїх наукових інтересів – це розвиток права соціального забезпечення.

– Про суддівські пенсії. Є численні випадки, які стали відомі останнім часом, коли пенсії нараховуються особам, які тим чи іншим чином порушували в своїй роботі службові обов'язки, а суди приймають рішення про прийняття позитивних рішень щодо таких суддів. Як ви ставитесь до такої практики?

– Перш за все хочу внести ясність. Згідно із законодавством України, правильніше вживати термін «довічне грошове утримання судді», коли йдеться про особливі виплати після завершення суддівської кар'єри. Це поняття закріплено в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» та має значні відмінності від звичайної пенсії. Це утримання виплачується суддям після звільнення в зв'язку з виходом у відставку або за станом здоров'я, а також у разі досягнення пенсій-

та сумлінно відпрацювали на посаді судді певний строк і не були звільнені за порушення присяги або за вчинення злочинів. Закон передбачає конкретні випадки, коли суддя може бути позбавлений права на довічне утримання.

Я свідомо того, що високі суми довічного утримання часто викликають обурення в суспільстві, особливо в умовах низьких пенсій у державному секторі. Водночас зниження цих виплат могло б знизити рівень незалежності суддів. Разом із тим вважаю, що ця система також потребує реформування для усунення зловживань і підвищення прозорості її функціонування. Інакше це руйнує довіру до судової влади та викликає цілком справедливе обурення в суспільства.

На мою думку, потрібно чітко розмежувати тих, хто чесно працював, і тих, хто порушував закон або зловживав службовим становищем. На жаль, нинішня система іноді дозволяє уникати відповідальності

вої системи відбувається за залишковим принципом, що ускладнює забезпечення матеріально-технічної бази та гідної заробітної плати працівників апаратів судів. Є ще проблеми зі зв'язком та електропостачанням, постійні тривоги через обстріли також ускладнюють роботу суддів, які й без того працюють у надскладних умовах. Я не буду перелічувати всі проблеми, які й без того є загальновідомими.

Справді, стаття 6 Європейської конвенції з прав людини гарантує кожному право на справедливий судовий розгляд упродовж разумного строку. Однак Конвенція допускає врахування виняткових обставин, зокрема ситуацій, пов'язаних із війною та іншими форс-мажорними обставинами, які об'єктивно унеможливають дотримання цих строків. Умови війни в Україні створюють низку поважних причин, які Європейський суд з прав людини розглядає з урахуванням обставин справи. Це включає як об'єктивні фактори (руйнування судової інфраструктури, загроза життю суддів і сторін, неможливість дотримання строків через військові дії), так і суб'єктивні фактори (перевантаженість судів, нестача кадрів, евакуація). Слід віддати належне українським суддям, які попри все залишаються відданими приязі й виконують свій обов'язок в означених складних умовах. Для прикладу наведу деяку статистику. Так, за інформацією, яка розміщена на офіційному сайті Верховного Суду у 2024 році до КАС ВС як касаційної інстанції надійшло 52 092 справ та матеріалів, що є рекордним показником. Тож лишається тільки плекати надію про якнайшвидшу перемогу над ворогом, завершення розпочатих судових реформ і розбудову України.

– Свого часу ви висловлювалися про те, що авторитет та довіра є запорукою діяльності адміністративних судів. Хоча й тут проблема, адже авторитет невисокий, а довіра бажає кращого. Що врешті-решт потрібно для досягнення мети підвищення якості судочинства, реального втілення в ньому принципів верховенства права і законності та приведення його у відповідність з міжнародними стандартами?

– Так, дійсно, велика кількість звернень громадян до адміністративних судів, на чому я наголошувала вище, з одного боку, може свідчити про відносну довіру громадян до судової системи як останньої інстанції захисту своїх прав, а з іншого – цього зовсім недостатньо. Хоча до певної міри це є позитивним сигналом, адже вказує на те, що громадяни вірять у можливість відстоювати свої права через судові механізми. Але

справжня довіра до судів, як на мою думку, базується не на кількості позовів, а на багатьох інших чинниках. Це – багатовимірне явище. Довіра до судів не є чимось абстрактним – це результат спільної системної роботи всіх трьох гілок влади і громадянського суспільства. Для досягнення цієї мети, як гадаю, необхідно посилити незалежність суддів від будь-якого зовнішнього впливу, забезпечити повну прозорість та підзвітність діяльності судів, підвищити рівень професійної підготовки суддів і прозорість конкурсних процедур, забезпечити належне фінансування, імплементувати міжнародні стандарти до національного законодавства та прагнути цих стандартів практиці, а не лише на папері. Як бачимо, судова влада не зможе вирішити всі ці питання самотійно.

Як раніше, так і нині я наполягаю, що незалежність судової влади є базовим принципом у демократичному суспільстві, без якого неможливо забезпечити довіру до суду. На жаль, сьогодні часто можна спостерігати випадки політичного впливу на суддів, цькування їх, викривлення інформації щодо суддів у ЗМІ, що значно підриває авторитет усієї судової гілки влади. Мають бути посилені гарантії захисту суддів від переслідувань, тиску з боку інших гілок влади, огульних звинувачень, а відповідальність суддів має бути персоналізованою й невідвратною. Недарма рекомендації Венеційської комісії та чисельні рішення Європейського суду з прав людини наголошують, що незалежність суддів є ключовою умовою для верховенства права. Забезпечення незалежності потребує не лише фінансових гарантій, а й захисту від політичних впливів. Рішення ЄСПЛ та рекомендації Венеційської комісії повинні бути не лише формально враховані, а й реалістично імплементовані як у національне законодавство, так і в судову практику.

Прозорість судових процесів, відкритість перед суспільством дозволяє громадянам бачити процес зсередини і розуміти логіку судових рішень і роботу суду з середини. Це значно підвищує авторитет судів. Високопрофесійний суддівський корпус є також одним із найбільших вагомих чинників довіри до суду. Високий рівень професіоналізму, підвищення кваліфікації кожним суддею дозволяє уникати помилок і робить судові рішення більш обґрунтованими та авторитетними.

Ну і резюмуючи, зазначу, що безумовно постає кожного судді є надзвичайно важливою для авторитету всієї гілки судової влади. Судді є не лише втіленням закону, але й уособлюють справедливість, незалежність та професіоналізм судової системи. Довіра громадян до судів великою мірою залежить від особистої репутації, компетентності та етичної поведінки кожного судді як на робочому місці, так і в побуті. Якщо суспільство довіряє конкретним суддям, це автоматично підвищує довіру до судової влади в цілому. І навпаки, випадки корупції, упередженості або неетичної поведінки окремих суддів підривають авторитет не тільки цього судді, а й усієї судової системи. Тому кожен суддя має неухильно дотримуватися закону, суддівської етики, бути взірцем для наслідування.

Дякую вам, пане Вікторе, за ці складні запитання. Деякі з них могли б бути окремими темами розмови. Й хоча мої відповіді й не вийшли достатньо розгорнутими з огляду на обмежений обсяг публікації та часові рамки нашого спілкування, сподіваюся, що головні його тези стануть корисними і цікавими читачам ЮВУ.

– Дякуємо за змістовні та цікаві відповіді.

Спілкувався Віктор КОВАЛЬСЬКИЙ

Чи можна вкрати земельну ділянку з кадастру?

Про деякі назрілі питання вдосконалення захисту прав на землю в Україні

Маємо одразу зазначити: землю в Україні крадуть. На жаль. І хоча крадіжки землі дуже відрізняються від крадіжок рухомих речей, скажімо мобільних телефонів, гаманців, автомобілів, будівельних матеріалів тощо, а також грошей та багато чого іншого, що можна покласти в кишеню, сумку, авто та «зникнути» з ними з місця злочину, крадіжки землі не перестають бути крадіжками. Досить часто землю крадуть злодії, так би мовити, «вищого пілотажу» – особи, причетні до прийняття відповідними органами влади рішень щодо розпорядження землею. Іноді привласнення чужої землі представляють як якесь непорозуміння, прикру помилку, вдаючи при цьому здивування, мовляв, «і де вона до мене причепилася»? Нарешті, бувають випадки, коли новий власник земельної ділянки через незнання законодавства навіть і не підорує, що «прихопив» чужу землю.

Павло КУЛИНИЧ,

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрНУ,
завідувач відділу проблем аграрного
земельного, екологічного та космічного права
Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України

Коли права «автоматично» зникають

Коротше кажучи, бувають різні «успішні» зазіхання на чужу землю. Проте всі вони завершуються тим, що в Державному земельному кадастрі, де реєструються всі землі України, «вкрадену» земельну ділянку «приховують» шляхом її поділу на дві чи більше інших ділянок або ж шляхом приєднання до іншої ділянки. А відтак і права законного власника на неї автоматично «зникають» (скасовуються). Адже за логікою закону, якщо немає ділянки, то немає й права на неї. Саме цю особливість законодавства України використовують злодії, які здійснюють привласнення чужої землі.

Але у всіх таких випадках постає одне важливе питання: чи можна повернути вкрадену, або, говорячи мовою законодавця – вибулу із власності особи поза її волю – землю її законному власникові? Щоб з'ясувати це, пропонуємо зробити невелику подорож у деякі тонкощі земельного законодавства України.

Маємо почати з того, що на нашій землі, як і на землях будь-якої іншої країни, земельні ділянки не знаходяться «апріорі», а створюються людиною шляхом від-

городження певної частини землі кілочками, тином, кущами рослин тощо. У земельному законодавстві України процес появи нової земельної ділянки отримав назву «формування земельної ділянки як об'єкта прав на землю (об'єкта цивільних прав)».

Датою появи законодавства України щодо формування земельних ділянок як об'єктів цивільних прав (прав на землю) є 1 січня 2013 р., коли в рамках земельно-реєстраційної реформи були введені в дію закони «Про Державний земельний кадастр» та «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень». Щоб зрозуміти, як формується земельна ділянка, потрібно уявити, що вона собою представляє. Тому давайте найперше з'ясуємо, який юридичний зміст закон вкладає у поняття «земельна ділянка».

Щодо терміну «земельна ділянка»

У юридичній науці виділяють два значення терміну «земельна ділянка» – його фізичне (побутове) та юридичне розуміння. Й хоча в законодавстві термін «земельна ділянка» використовується в переважній більшості випадків у юридичному розумінні, іноді земельна ділянка у фізичному ро-

зумінні також виступає об'єктом земельних правовідносин.

Що представляє собою земельна ділянка у фізичному (побутовому) розумінні? У фізичному розумінні земельна ділянка представляє собою частину земної поверхні з установленними будь-яким чином межами (наприклад, межами, що закріплені гілками, палицями тощо), які визначають її місце розташування ділянки. Адже в межах території України будь-яка частина земної поверхні, яка відділена від решти такої поверхні зафіксованою певним чином суцільною межею (межами) по всьому периметру такої частини, вважається земельною ділянкою у фізичному розумінні.

Земельна ділянка у фізичному розумінні характеризується тільки однією юридичною ознакою: вона має законного власника. Така ділянка є об'єктом права власності, суб'єкт якого визначається за презумпцією, закріпленою в ч. 1 ст. 84 Земельного кодексу України (далі – ЗК України). Дана норма гласить, що в державній власності перебувають усі землі України, крім земель комунальної та приватної власності. Отже, будь-яка земельна ділянка в межах території України, яка не перейшла та не перебуває в приватній або комунальній власності відповідно до ЗК України, є об'єктом права державної власності, навіть якщо відомості про таке право держави на цю ділянку не зафіксовані в Державному реєстрі речових прав. Відповідно, вся земна поверхня в межах території України, незалежно від того чи поділена вона на земельні ділянки, чи не поділена, має визначених законом власників – фізичних чи юридичних осіб, територіальних громад або державу.

Саме тому земельне законодавство України, на відміну від цивільного, не визнає безгоспних речей (безгоспних земельних ділянок). Отже, органи влади, які уповноважені законом захищати інтереси держави, мають право представляти інтереси держави й у випадках порушення законодавства щодо земельних ділянок державної власності, які не сформовані як об'єкти ци-

вільних прав. Про цю особливість правового режиму земель України варто, мабуть, донести й до відома земельних злодіїв: можливо це охолодить «гарячі» злочинні наміри хоча б декого з них. Але злочинне захоплення землі має місце й щодо земельних ділянок у юридичному розумінні.

Що таке «земельна ділянка» в юридичному розумінні?

Поняття земельної ділянки у юридичному розумінні, на відміну від її поняття у фізичному розумінні, зафіксоване у статтях 79 і 79-1 Земельного кодексу. Так, за приписами статті 79 ЗК України, земельна ділянка представляє собою частину земної поверхні з установленними межами, певним місцем розташування, з визначеними щодо неї правами.

Для того, аби будь-яка частина земної поверхні набула статусу земельної ділянки в юридичному розумінні, вона повинна пройти процес формування земельної ділянки, зміст якого визначений у ст. 79-1 ЗК України. Згідно з цією статтею, власне формування земельної ділянки в юридичному розумінні якраз і полягає у визначенні земельної ділянки як об'єкта цивільних прав, тобто наданні земельній ділянці певних юридичних ознак. Для цього процес формування земельної ділянки передбачає чітке, задокументоване визначення її площі, меж та внесення такої інформації про неї до Державного земельного кадастру.

У залежності від юридичної визначеності (стану задокументованості) земної поверхні, в межах якої відбувається формування земельних ділянок, таке формування здійснюється в рамках різних правових процедур: у порядку відведення земельних ділянок із земель державної та комунальної власності; шляхом поділу чи об'єднання раніше сформованих земельних ділянок; шляхом визначення меж земельних ділянок державної чи комунальної власності за проектами землеустрою щодо впорядкування територій населених пунктів, проектами землеустрою щодо впорядкування території для містобудівних потреб, проектами землеустрою щодо приватизації земель державних і комунальних сільськогосподарських підприємств, установ та організацій; шляхом інвентаризації земель у випадках, передбачених законом; за проектами землеустрою щодо організації території земельних часток (паїв); за затвердженими комплексними планами просторового розвитку території територіальних громад, ге-

неральними планами населених пунктів, детальними планами території (ст. 79-1 ЗК України).

Як земельна ділянка «потрапляє» в земельний кадастр?

Із метою формування земельних ділянок відомості про земельні ділянки, що формується відповідним чином, підлягають внесенню до Державного земельного кадастру в рамках процедури реєстрації земельних ділянок. В процесі такої реєстрації кожній земельній ділянці присвоюється кадастровий номер – унікальне числове позначення, за допомогою якого відомості про таку ділянку можна відшукати в Державному земельному кадастрі та інших пов'язаних з ним державних електронних реєстрах (базах даних). І тільки після завершення процесу формування земельної ділянки, заключним етапом якої є її державна реєстрація в Державному земельному кадастрі, вона стає повноцінним об'єктом цивільних прав (об'єктом права на землю). А після проведення державної реєстрації права на таку ділянку в Державному реєстрі речових прав встановлюється (підтверджується) суб'єкт права власності на неї.

Процедура внесення до Держкадастру

Які і як саме відомості про земельну ділянку вносяться до Державного земельного кадастру? Підстави та основні вимоги щодо внесення відомостей до Державного земельного кадастру визначено в ст. 21 Закону України «Про Державний земельний кадастр». А частиною 1 ст. 26 цього закону

встановлено, що при відкритті Поземельної книги відомості до неї вносяться на підставі документації, яка подана для державної реєстрації земельної ділянки (крім відомостей про власників та користувачів земельної ділянки, що запозичуються з Державного реєстру речових прав шляхом інформаційного обміну).

Державна реєстрація земельних ділянок у Державному земельному кадастрі, якою завершується їх формування, також здійснюється відповідно до Закону України «Про Державний земельний кадастр» та прийнятого на його виконання Порядку ведення Державного земельного кадастру, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2012 р. № 1051 (далі – Порядок). Зокрема, цей Закон та Порядок визначають зміст (перелік дій) із формування та державної реєстрації земельних ділянок.

Поземельна книга – паспорт земельної ділянки

Відповідно до ч. 1 ст. 24 Закону «Про Державний земельний кадастр», державна реєстрація земельної ділянки здійснюється при її формуванні шляхом відкриття Поземельної книги на таку ділянку. Вона є свого роду паспортом земельної ділянки, де зазначаються всі основні юридично значимі відомості про неї, які чітко відмежовують її від інших частин земної поверхні. Як встановлено у ст. 25 цього Закону, у Поземельній книзі зазначаються: кадастровий номер; площа; місцезнаходження (адміністративно-територіальна одиниця); склад угідь; цільове призначення (категорія земель, вид використання земельної ділянки

в межах певної категорії земель); нормативна грошова оцінка; відомості про обмеження у використанні земельної ділянки; відомості про межі частини земельної ділянки, на яку поширюється дія сервіту, договору суборенди земельної ділянки; кадастровий план земельної ділянки; дата державної реєстрації земельної ділянки; інформація про документацію із землеустрою, на підставі якої здійснена державна реєстрація земельної ділянки, а також внесені зміни до цих відомостей; інформація про власників (користувачів) земельної ділянки відповідно до даних про зареєстровані речові права в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно; дані про бонітування ґрунтів, відомості про заходи щодо охорони земель і ґрунтів. Такі «паспортні» дані про земельну ділянку дозволяють не «сплутати» її з іншою земельною ділянкою як у фізичному, так і в юридичному розумінні.

Поземельна книга на земельну ділянку створюється одночасно (синхронно) з її державною реєстрацією в паперовій та електронній (цифровій) формі. Як передбачено в підпунктах 50–52 Порядку, Поземельна книга в електронній (цифровій) формі відкривається шляхом її формування за допомогою програмного забезпечення Державного земельного кадастру з використанням даних електронного документа та засвідчується кваліфікованим електронним підписом Державного кадастрового реєстратора. Причому такому посвідченню підлягають всі занесені до Поземельної книги відомості. А записи в цій книзі в електронній (цифровій) формі, які не завірені кваліфікованим електронним підписом Державного кадастрового реєстратора, вважаються недійсними.

Дата відкриття Поземельної книги є датою державної реєстрації земельної ділянки (датою народження земельної ділянки як об'єкта цивільних прав), а її номером у Поземельній книзі є кадастровий номер земельної ділянки. Формування Поземельної книги на земельну ділянку в електронній (цифровій) формі складає суть внесення відомостей про земельну ділянку до Державного земельного кадастру.

Особливо слід зазначити, що до Поземельної книги в електронній (цифровій) формі додаються електронні копії документів, що є підставою для внесення відомостей до неї, включно з документацією землеустрою, яка містить «свята святих» кожної ділянки – координати розташування поворотних точок її меж.

Кадастровий номер земельної ділянки та його скасування

Основною ідентифікуючою земельну ділянку ознакою є її кадастровий номер, присвоєння якого здійснюється відповідно до п. 29 Порядку. Так, відповідно до цього пункту, кадастровим номером земельної ділянки є індивідуальна, що не повторюється на всій території України, послідовність цифр та знаків, яка присвоюється земельній ділянці під час її державної реєстрації і зберігається за нею протягом усього часу існування. В разі поділу чи об'єднання земельної ділянки присвоюється новий кадастровий номер.

Тепер щодо скасування кадастрового номера земельної ділянки. Підстави для скасування державної реєстрації земельних ділянок встановлені в ч. 10 ст. 24 Закону та деталізовані в п. 114 Порядку. Згідно з ни-

ми державна реєстрація земельної ділянки скасовується державним кадастровим реєстратором, який здійснює таку реєстрацію, в разі: 1) поділу чи об'єднання земельних ділянок; 2) якщо протягом одного року з дня здійснення державної реєстрації земельної ділянки речове право на неї не зареєстровано з вини заявника; 3) ухвалення судом рішення про скасування державної реєстрації земельної ділянки.

Згідно зі ст. 16 Закону, кадастровий номер скасовується лише в разі скасування державної реєстрації земельної ділянки. Зміна власника чи користувача земельної ділянки, зміна відомостей про неї не є підставою для скасування кадастрового номера. Оскільки кадастровий номер є унікальним ідентифікатором земельної ділянки, то при його скасуванні він не може бути присвоєний іншій земельній ділянці.

Земельні ділянки – «невмирущі»?

Згідно із законом інформація про скасовані кадастрові номери земельних ділянок зберігається в Державному земельному кадастрі постійно. Відомості про земельну ділянку в разі скасування її державної реєстрації: набувають статусу архівних за рішенням державного кадастрового реєстратора; відображаються на кадастровій карті в архівному шарі даних геоінформаційної системи; зберігаються в Державному земельному кадастрі постійно разом із відомостями про відповідного державного кадастрового реєстратора, дату та час набуття статусу архівних такими відомостями. А як усім відомо, архіви, особливо, в електронній формі, не горять. Те, що перебуває в архіві, зазвичай може знову стати об'єктом уваги всіх зацікавлених осіб, у тому числі й представників правоохоронних органів.

Земельні правопорушники для привласнення чужої землі найчастіше використовують такий землевпорядний спосіб, як поділ земельної ділянки на дві чи більше ділянок, або об'єднання чужої земельної ділянки з іншою ділянкою. В обох таких випадках на основі земельної ділянки, яка вже належить комусь на праві власності, формуються інші земельні ділянки, яким присвоюються інші кадастрові номери. Відтак при зверненні законного власника до Державного земельного кадастру з проханням надати витяг про його ділянку, він отримує відповідь, що його ділянки в кадастрі немає. Це означає, що й запису у Державному реєстрі речових прав про те, що дана особа є власником ділянки, також уже

немає. Тому особі, в якій «вкрали» земельну ділянку одним із вищезазначених способів, нічого не залишається, як збирати кошти, найняти кваліфікованого адвоката та звернутися до суду за захистом порушеного права власності на землю.

Як посилити захист прав власників земель від зазіхань крадців?

На жаль, законодавство України та її судова практика розглядають протиправне захоплення чужих земельних ділянок лише як цивільне правопорушення, за яке настає цивільна відповідальність шляхом повернення земельної ділянки з чужого незаконного володіння її законному власнику. Зазначимо й те, що крадії чужих земельних ділянок також маскуються під добросовісних їх власників. І коли законний власник земельної ділянки, яка в нього була «вкрадена», починає судовий процес для її повернення, то крадії також «озброюються» положеннями законодавства про захист права власності, включно з положеннями Європейської конвенції про захист прав і свобод людини і громадянина, та намагаються відстоювати вкрадену землю. Відтак розгляд такого спору затягується якщо не на роки, то на місяці, що досить часто йде на користь земельних крадців.

На наш погляд, ситуацію можна змінити на краще, якщо умисні протиправні захоплення чужої землі шляхом поділу чи об'єднання земельних ділянок розглядати не лише як цивільне правопорушення, а й як кримінальний злочин. На жаль, наявна в Кримінальному кодексі України стаття 197-1 (Самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво) не охоплює діяння, які, по суті, є крадіжкою землі, що здійснюється з умислом проти волі її законного власника та з оформленням прав крадців на неї. Зокрема, до такого роду крадіжок землі варто відносити й випадки повторного безоплатного отримання громадянами у власність земельних ділянок одного й того ж цільового призначення та в нормах, що перевищують передбачені статтею 121 ЗК України норми безоплатної приватизації землі. Правда, на час війни безоплатна приватизація земель призупинена. Але після її закінчення вона продовжиться.

Очевидно, що для протидії крадіжкам земельних ділянок потрібно внести деякі уточнення до відповідних статей Кримінального кодексу України. Це дало б змогу застосувати проти земельних крадців і силу кримінального закону.

Оподаткування нежитлових будівель

Нежитлові будівлі, що використовуються для сільськогосподарських потреб і не передаються в оренду, не підлягають оподаткуванню податком на нерухоме майно – КАС ВС.

Верховний Суд учергове висловив правову позицію щодо оподаткування нежитлових будівель, які використовуються в сільськогосподарській діяльності. Суд підтвердив, що податок на нерухоме майно не застосовується до будівель, які не передаються в оренду, лізинг чи позичку й використовуються для сільськогосподарських потреб. Це – вердикт суду, а щодо суті справи, то вона така. Позивач (ФОП) звернувся до суду з адміністративним позовом до ГУ ДПС, оскаржуючи податкові повідомлення-рішення, що стосувалися податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за періоди 2018–2022 років. Загальна сума податкових зобов'язань становила понад 8 млн грн. Позивач, який є власником нежитлової будівлі, теплиць і допоміжних споруд, оскаржив ці суми, оскільки зазначене майно використовувалося в сільськогосподарській діяльності, а тому має певні податкові пільги відповідно до ПК України.

Суд першої інстанції частково задовольнив позов і скасував податкові повідомлення-рішення частково, зокрема щодо об'єктів нерухомості, які використовуються в сільськогосподарських цілях та не передаються в оренду. Апеляційний адміністративний суд залишив це рішення без

змін. Верховний Суд, розглянувши касаційну скаргу, залишив оскаржувані судові рішення без змін.

На підставі аналізу положень підпункту «ж» підпункту 266.2.2 п. 266.2 ст. 266, п. 266.7 цієї статті ПК України та обставин справи Верховний Суд дійшов висновку, що нежитлові будівлі, які використовуються для сільськогосподарських потреб і не передаються в оренду, лізинг чи позичку, не підлягають оподаткуванню податком на нерухоме майно. Суд зазначив, що для застосування пільги з цього податку важливо, щоб будівлі відповідали критеріям сільськогосподарського призначення та не були передані в комерційне використання, включно з орендою чи позичкою.

У своєму рішенні Верховний Суд застосував норму права з урахуванням висновку, викладеного в постанові від 21 травня 2024 року у справі № 600/5153/23-а, в якій також зазначено, що сільськогосподарські об'єкти, які не передаються в оренду чи інші комерційні форми використання, не підлягають оподаткуванню податком на нерухоме майно. Постанова Верховного Суду від 5 лютого 2025 року у справі № 500/6132/23 (провадження № К/990/32384/24) – reyestr.court.gov.ua/Review/124949877.

Жінки, які змінюють світ...

Добре відома в Україні Громадська організація «Жінки за зміни» сьогодні активно працює над розширенням можливостей для жінок у різних сферах суспільного життя. Напередодні 8-го Березня ми зустрілися з її президенткою, докторкою юридичних наук, професоркою, заслуженою юристкою України Іриною Сопілко, аби побільше дізнатися про діяльність організації, ідею її створення та роль жінок у суспільстві.

– Пані Ірино, найперше ми вітаємо Вас зі святом. А ще розкажіть, будь ласка, про Вашу організацію.

– Громадська організація «Жінки за зміни» – це більше, ніж просто об'єднання. Це – спільнота активних, ініціативних жінок, котрі прагнуть впливати на соціальні, економічні та політичні процеси в Україні, створюючи умови для рівних можливостей у всіх сферах життя. На сьогодні ми об'єднуємо жінок із різним досвідом, професійним шляхом і життєвими історіями й робимо це з однією спільною метою – сприяти позитивним змінам у суспільстві та допомагати одна одній зростати, розвиватися та впливати на майбутнє. Згуртованість і взаємопідтримка є основою успіху «Жінок за зміни». Кожна учасниця команди привносить у діяльність організації власний унікальний досвід, знання та енергію. Ми працюємо разом, ефективно розподіляючи завдання, підтримуючи одна одну та надихаючи на нові ініціативи, оскільки впевнені, що лише завдяки єдності можна досягти конкретних результатів. У нашій роботі важливе значення має взаємодія, довіра, мотивація та синергія. Отак разом і створюємо суспільство, де рівність, справедливість і можливості для кожної жінки є реальністю, а не просто лозунгом.

– Як виникла ідея її створення?

– Ідея створення нашої організації виникла з реальної потреби підтримки жінок, які стикаються з перешкодами на шляху до самореалізації. В Україні, як і в багатьох інших країнах, жінки часто зіштовхуються з нерівними можливостями в кар'єрі, бізнесі, громадській діяльності, а також із гендерними стереотипами, які обмежують їхні можливості. Ми бачили, що багато талановитих, розумних й амбіційних жінок змушені долати труднощі самотужки, без належної підтримки та ресурсів. Водночас важливо не просто говорити про проблеми, а створювати реальні можливості для їхнього вирішення.

– Окресліть коло проблем, яким приділяють увагу «Жінки за зміни»?

– Від самого початку ми визначили кілька ключових напрямків роботи. Це розвиток жіночого лідерства, правозахисна діяльність, освіта та наставництво. Ми прагнули створити не просто об'єднання, а простір, де кожна жінка може віднайти певні натхнення, знання, можливості для зростання та підтримку однодумців. У зв'язку з повномасштабною війною, ще одним із наших пріоритетних напрямків стала підтримка жінок, які служать у Збройних Силах України, добровольчих підрозділах та займають-

ся волонтерською діяльністю. Ми розуміємо, що жінки-воїни виконують надзвичайно важливі завдання на передовій і в тилу, відтак потребують не лише матеріальної, а й психологічної підтримки.

Одним із наших ключових проєктів є реабілітація військових, які повертаються з фронту. Ми допомагаємо їм адаптуватися до мирного життя, забезпечуємо доступ до психологічної підтримки, проводимо тренінги з перекваліфікації та сприяємо їхньому професійному розвитку. Також ми працюємо над змінами в законодавстві, щоб військовослужбовиці мали рівні права та можливості з чоловіками як під час служби, так і після демобілізації.

Варто зазначити, що сьогодні наша спільнота активно розширюється, ми організуємо навчальні заходи, адвокаційні кампанії, співпрацюємо з державними структурами, міжнародними організаціями та бізнесом, щоб зробити жіночий голос ще гучнішим. Наше головне переконання, жінки не мають обмежень у своїх прагненнях, і ми тут, щоб допомогти їм реалізувати свій потенціал, підтримати тих, хто відстоює нашу свободу та створити суспільство рівних можливостей для всіх.

– Хто входить до складу Вашої організації? Які жінки долучаються до руху?

– До нашої організації долучаються жінки з різних сфер: освітанки, юристки, громадські діячки, психологині, медикині, підприємниці, волонтерки. У нас немає вікових чи професійних обмежень – головне бажання змінювати світ навколо себе, розвиватися й допомагати іншим. До речі, партнерами в наших проєктах є не лише жінки, але й чоловіки. У проєкті з реабілітації військових нашим партнером є відомий спортсмен, чемпіон Світу та Європи з плавання, заслужений майстер спорту України, кандидат педагогічних наук Денис Силантьєв з авторською програмою «Вільні хвили», яку підтримує соціально відповідальний бізнес, зокрема компанія «Метінвест».

– Що це за проєкт? Розкажіть трохи більше...

– Авторська програма успішної фізичної реабілітації через плавання «Вільні хвили» уже діє в Запоріжжі і Кривому Розі та спрямована на допомогу ветеранам війни й військовослужбовцям, які зазнали фізичних чи психологічних травм внаслідок участі в бойових діях. Така реабілітація

дозволяє ветеранам не лише покращити своє фізичне здоров'я, але й знайти внутрішній баланс, повернути впевненість у власних силах та відчуття себе частиною соціуму. Наведу декілька прикладів реальних історій успіху: Олена, ветеран-медик, яка страждала від ПТСР після тривалого перебування на передовій, знайшла в плаванні спосіб емоційного відновлення. Вода допомогла їй зняти тривогу та повернутися до спокійного життя. Нині Олена працює волонтером у програмі, допомагаючи іншим ветеранам. Віктор, ще один учасник програми, який отримав травму хребта під час бойових дій, через що майже втратив здатність ходити. Завдяки заняттям у програмі, він не лише повернув рухливість, а й почав активно займатися плаванням як спортом. Ми маємо намір розширювати цю програму в співпраці з державними структурами для впровадження плавання як обов'язкового елемента реабілітації для військових і ветеранів.

Загалом же ГО «Жінки за зміни» має досить широкий спектр діяльності, спрямований на підтримку жінок у різних сферах життя. Наша нинішня робота охоплює кілька ключових напрямків, кожен з яких спрямований на створення рівних можливостей для жінок та їхню самореалізацію в суспільстві: розвиток лідерства серед жінок (менторські програми, де досвідчені лідерки допомагають молодим жінкам будувати кар'єру та реалізовувати свої ідеї; курси з розвитку комунікаційних навичок, публічних виступів, переговорів та управління командами; освітні програми для жінок, які хочуть займатися політичною діяльністю або громадським активізмом; проведення конференцій та форумів, де жінки можуть обговорювати актуальні соціальні питання та впливати на ухвалення важливих рішень); правозахисна діяльність (співпраця з державними та міжнародними організаціями для розробки ефективних механізмів захисту жінок; інформаційні кампанії, щоб підвищити обізнаність суспільства про проблему насильства та способи його запобігання; юридичні консультації та правова допомога жінкам, які постраждали від домашнього насильства, дискримінації чи інших порушень їхніх прав; психологічна підтримка для жінок, які опинилися в складних життєвих ситуаціях); реабілітація і підтримка військових (комплексна реабілітація для військових, жінок-військових і ветеранок; підтримка жінок, які зазнали поранень, працевлаштування і перекваліфікація після військової служби; просування

ініціатив щодо забезпечення рівних умов служби для жінок у війську, включаючи рівний доступ до посад, нагород і соціальних гарантій; підтримка родин жінок-військових); освітні програми та соціальні ініціативи (навчальні курси для жінок із різних професійних сфер; програми для дівчат із малозабезпечених сімей, які хочуть здобути освіту та професійні навички); підтримка жіночого підприємництва (тренінги та освітні програми з бізнес-менеджменту, фінансової грамотності, маркетингу, стратегічного планування; зустрічі з успішними жінками-підприємцями, які діляться власним досвідом і порадами; допомога з пошуком грантів, інвестицій та інших фінансових ресурсів для розвитку бізнесу; платформи для нетворкінгу, аби жінки могли обмінюватися контактами, знаходити партнерів та бізнес-клієнтів); розвиток молоді та підтримка молодих лідерок (менторські програми; лідерські школи; підтримка молодих стартапів).

– Як мені відомо, нещодавно відбулася експертна зустріч «Інклюзія та реабілітація військових: створення єдиного підходу для відновлення, інтеграції та підтримки ветеранів». Які питання було обговорено та які результати дала ця зустріч?

– Так, цей захід, організований у партнерстві з Національним університетом оборони України, відбувся в стінах цього ВНЗ 16 січня й став своєрідним майданчиком для обговорення нагальних проблем у сфері реабілітації військовослужбовців та вироблення єдиних стандартів їхнього відновлення й інтеграції в мирне життя. Ми зібрали представників державних органів, громадських організацій, медичних установ, реабілітаційних центрів, психологів та

самих ветеранів, аби обговорити проблеми, з якими стикаються військові після повернення до цивільного життя. Основну увагу приділили стану наявних реабілітаційних послуг, необхідності запровадження єдиної державної програми реабілітації, міжсекторальної співпраці та міжнародному досвіду в цій сфері. Також обговорювалися й питання важливості психологічної підтримки військових та подолання соціальної стигматизації ветеранів. Особливо актуальним стало питання підготовки фахівців, які працюють із військовими, оскільки ефективність реабілітації напряму залежить від рівня їхньої компетентності.

Скажу й те, що за підсумками зустрічі були сформульовані рекомендації для державних структур щодо розробки комплексної програми реабілітації, яка включатиме фізичне, психологічне та соціальне відновлення військових. Також було наголошено на необхідності впровадження інклюзивного підходу, який гарантуватиме рівний доступ до усіх реабілітаційних послуг.

На цій експертній зустрічі ми також презентували програму підвищення кваліфікації для фахівців з реабілітації? Сьогодні в умовах значного зростання кількості осіб із наслідками бойової травми та травми війни в Україні постає нагальна потреба в підготовці кваліфікованих фахівців, здатних надавати ефективні та якісні послуги у сфері фізкультурно-спортивної реабілітації. Важливим аспектом такої реабілітації є розвиток адаптивних видів спорту для ветеранів війни, що сприяє їх соціальній інтеграції та покращенню фізичного й психологічного стану.

Із метою забезпечення відповідної підготовки фахівців розроблено програму кур-

су підвищення кваліфікації «Адаптивний тренер-інструктор для військовослужбовців, ветеранів війни, членів сімей зниклих безвісти за особливих обставин, осіб, які перебувають у вимушеній ізоляції, членів їхніх родин, а також осіб, які зазнали психотравматичних наслідків збройного конфлікту або інших надзвичайних ситуацій». Програма призначена для представників таких спеціальностей: 017 «Фізична культура і спорт», 254 «Забезпечення військ (сил)», 053 «Психологія», 231 «Соціальна робота» та 227 «Фізична терапія, ерготерапія» й спрямована на формування компетентностей, необхідних для професійної діяльності в сфері адаптивної фізичної культури та реабілітації.

– **Окрім освітніх програм, підтримки молоді та реабілітації військових, Ваша організація активно працює над посиленням ролі жінок у суспільстві. Одним із таких заходів став круглий стіл «Жінки як лідерки змін у воєнний та післявоєнний час». Як пройшов цей захід і які ключові питання було обговорено?**

– Круглий стіл «Жінки як лідерки змін у воєнний та післявоєнний час», організований у співпраці з Управлінням з питань гендерної рівності КМДА, став важливою платформою для обговорення ролі жінок у подоланні викликів, спричинених війною, відновленні суспільства, економіки та державних інституцій. Захід відбувся 30 січня цього року в конференц-залі Національного заповідника «Софія Київська» та об'єднав науковців, освітян, представниць державних структур, громадського сектору, бізнесу, волонтерських ініціатив та міжнародних організацій.

Під час круглого столу були представлені практичні кейси, окреслені викли-

ки та сформульовані стратегічні підходи до посилення лідерського потенціалу жінок у процесах відбудови країни. Особливо обговорювалися питання підтримки жінок-військових та ветеранок, реабілітації постраждалих, забезпечення рівного доступу до ресурсів і можливостей для професійного зростання та підприємництва. За підсумками дискусії було визначено ключові напрямки для посилення лідерського потенціалу жінок, зокрема необхідність розширення освітніх програм, менторської підтримки, залучення жінок до процесів прийняття рішень на всіх рівнях, а також розробки спеціальних державних програм для сприяння жіночому підприємству та працевлаштуванню.

Сьогодні жінки відіграють ключову роль у відновленні України, і для максимального розкриття їхнього потенціалу необхідні системні зміни та міжсекторна співпраця. Ми плануємо продовжувати роботу в цьому напрямку, розширювати нашу діяльність та залучати ще більше жінок до процесу відбудови країни.

– **Згідно Ваших слів, «Жінки за зміни» активно підтримують розвиток жіночого лідерства. Нещодавно Ви запросили жінок-лідерок на зустріч, присвячену курсу «Демократія» – BUD «Будуймо демократію в Україні». Розкажіть детальніше про цей захід та його значення.**

– Зустріч жінок-лідерок, що відбулася 18 лютого в Будинку Митрополита Національного заповідника «Софія Київська», стала важливою подією для всіх, хто прагне розвивати свої лідерські якості та поглиблювати знання про демократичні процеси. Ми мали унікальну можливість ознайомитися з курсом демократії BUD – «Будуймо демократію в Україні», від автора Еріка Джеймса

Грем Путціга – волонтера зі США, засновника організації «Build Ukraine Democracy». Його професійний досвід включає 25 років роботи адміністратором проектів уряду США, спрямованих на розвиток правових інститутів у 12 країнах, які пережили або переживають конфлікти. Це дозволяє йому ділитися своїм унікальним досвідом, в тому числі й на теми курсу, підкріпленій реальними прикладами з Камбоджі, Афганістану, Іраку та інших країн.

Учасниці руху отримали унікальну можливість пройти курс із вивчення демократії через призму права, політики, історії, філософії та мистецтва. Курс пропонує слухачам унікальну подорож крізь майже 4 тисячі років людської боротьби за демократичні цінності. Крім того, курс відкриває можливості для подальшого навчання, а після його завершення учасниці отримують сертифікати, що підтверджують здобуті знання.

– **Що включає курс BUD?**

– Це – 658 анімованих слайдів у форматі PowerPoint із фотографіями, картами та статистичними даними українською мовою. Вивчення ключових текстів від Сократа, Тацита, Жан-Жака Руссо, Конституції Пилипа Орлика, Декларації незалежності США, Французької декларації прав людини і громадянина тощо. Аналіз сучасних індексів демократії, рівня корупції та економічних показників. Включення актуальних новин із провідних світових видань (AP, Reuters, Голос Америки, BehindTheNews.ua та інших). Близько 20 годин лекцій у комбінованому відеоформаті з трьома перспективами та українськими субтитрами. 10 годин практичних занять, що передбачають читання, вправи та змагання (індивідуальні, групові або онлайн), проміжні та підсумкові іспити з можливістю отримання сертифіката за успішне завершення курсу.

– **Як Ви зазначали вище, Ваша організація готова активно підтримувати всі соціальноважливі ініціативи, організовуючи їх експертні обговорення. Одним із таких заходів, як мені відомо, стало обговорення на тему «Сімейні цінності у воєнний час: як зберегти родину та бізнес в умовах кризи». Чому Ви вважаєте ці питання такими важливими?**

– Як на мій погляд, подібні заходи є надзвичайно важливими в контексті поточної ситуації в країні. Війна в Україні значно змінює не лише соціально-політичну ситуацію, але й впливає на взаємини в родині, бізнесі та на суспільство в цілому. Захід, про який ви згадували, об'єднав жінок-лідерок різних професій – юристів, лікарів, соціоло-

гів, політологів, підприємців з різних міст України – Одеси, Запоріжжя, Житомира, Кривого Рогу та Києва. Обговорювалися надзвичайно важливі питання: зміна ролей чоловіків і жінок у сім'ї під час війни, баланс між родиною, бізнесом і підтримкою країни, психологічний аспект подолання розлуки та збереження стосунків, а також фінансова безпека в кризових умовах. Як пригадую, жваву дискусію тоді викликало питання виховання дітей у період війни, адже потрібно передавати їм не лише знання, а й життєві цінності, допомогти пережити стресові ситуації і сформулювати правильні орієнтири на майбутнє. Іншим важливим питанням стало підтримка ветеранів та їхніх родин, адже вони є важливою частиною нашого суспільства, і ми, як громадські організації та бізнес, повинні бути готовими надати їм допомогу на шляху до адаптації в мирному житті.

Що було найцінніше? Відкритий діалог між експертами й учасниками, реальні кейси та поради, практичні інструменти для зміцнення родинних стосунків у кризових умовах, натхнення і підтримка від тих, хто вже знайшов ефективні рішення.

– Чи залучаєте Ви молодь до своєї діяльності. Яку роль відіграють молоді люди в розвитку організації та які ініціативи і проекти вони впроваджують?

– Без перебільшення можу сказати, що молодь є рушійною силою нашої організації. Вони привносять свіжі ідеї, енергію та нові підходи до вирішення проблем, з якими стикається наше суспільство. Варто зазначити, що молоді люди не лише активно беруть участь у всіх наших програмах, але й самі ініціюють та реалізують проекти, спрямовані на розвиток громади та соціальні зміни. Одним із таких проектів є ініціатива створення молодіжних лідерських програм, яка надає можливості для навчання та розвитку лідерських навичок серед молоді. Також ми підтримуємо молодіжні соціальні проекти та інноваційні ініціативи, надаючи ресурси й менторську підтримку для реалізації їхніх ідей. Молодь також активно залучена до волонтерської діяльності, зокрема в проектах, що сприяють реабілітації та інтеграції ветеранів, а також у заходах із підтримки рівних прав і можливостей для жінок.

– Яким чином Ваша організація допомагає жінкам адаптуватися до нових соціальних і економічних умов, які виникли в результаті війни?

– Ми пропонуємо їм різноманітні програми, спрямовані на розвиток їхніх лідер-

ських навичок, економічну незалежність і соціальну інтеграцію. Організуємо також тренінги, майстер-класи та консультації, які допомагають жінкам знайти нові шляхи для самореалізації в умовах кризи. Окрім того, важливою частиною нашої роботи є підтримка жінок-підприємниць, які стикаються з труднощами у веденні бізнесу в умовах війни, а також надання психологічної підтримки тим, хто переживає стрес і втрату через бойові дії. Разом ми створюємо платформи для обміну досвідом, що дозволяють жінкам стати сильнішими, підтримувати одна одну та успішно адаптуватися до змін.

– Як оцінюєте роль жінки в сучасному суспільстві? Чи змінилося ставлення до жінок-лідерок?

– На сучасному етапі розвитку суспільства роль жінок набуває дедалі більшого значення, що підтверджується їхньою активною участю в політичному, економічному та громадському житті. Жінки очолюють підприємства, посідають керівні посади в державних органах, активно займаються волонтерською діяльністю та впливають на ухвалення важливих рішень. Водночас, попри позитивні зрушення, жінки все ще стикаються з низкою викликів, серед яких: гендерні стереотипи, що обмежують їхні можливості для кар'єрного зростання та участі в політиці; нерівна оплата праці, яка, згідно з дослідженнями, в багатьох сферах залишається нижчою порівняно з чоловіками на аналогічних посадах; складнощі у поєднанні професійних обов'язків із сімейним життям, що вимагає розширення програм підтримки працюючих жінок, таких, як гнучкий графік роботи, доступ до якісного догляду за дітьми тощо; недостатнє представництво у вищих органах влади та управління, що свідчить про необхідність

більш активного впровадження політики рівності.

Щодо питання жінок-лідерок, то варто зазначити, що сьогодні суспільне ставлення до них поступово змінюється. За моїми спостереженнями з кожним роком зростає усвідомлення того, що жінки можуть ефективно керувати компаніями, посідати провідні посади в уряді та бути успішними політичними діячками. Відзначу й те, що жінки-лідерки часто демонструють високу стресостійкість, стратегічне мислення, соціальну відповідальність та здатність до ефективного кризового управління.

– Тепер щодо гендерних стереотипів. Як знаю, нещодавно вийшла колективна монографія за Вашою спільною з Урядовою уповноваженою з питань гендерної політики Катериною Левченко редакцією?..

– Так, не так давно побачила світ друком колективна монографія «Людина, суспільство, держава: гендерний вимір» під нашою спільною редакцією, в якій досліджуються державні засади гендерної політики в Україні, організаційно-правові механізми її реалізації, а також проблеми та перспективи імплементації положень Стамбульської конвенції в національне законодавство. Ознайомитися з повним текстом можна на сторінці ГО «Ла Страда». Зараз наш колектив працює над 2-им англomовним виданням.

– Які плани на майбутнє у Вашій організації?

– Задумів, звісно, багато. Ми, зокрема, плануємо активно розширювати нашу діяльність у регіонах, відкриваючи нові представництва та навчальні центри, аби забезпечити жінкам рівний доступ до освітніх, правових та економічних можливостей. Особливу увагу приділяємо підтримці молоді, зокрема через освітні програми, мен-

торські проекти та ініціативи, що сприяють професійному розвитку й особистісному зростанню. Також ми працюємо над розвитком економічної незалежності жінок, що включає підтримку жіночого підприємництва, грантові програми, підвищення фінансової грамотності та створення можливостей для працевлаштування. Окремий напрямок – допомога жінкам, які повернулися з військової служби, а також ініціативи з реабілітації військових. Ми прагнемо впроваджувати системні зміни, що сприятимуть утвердженню гендерної рівності та розширенню прав і можливостей жінок у всіх сферах життя, адже саме рівноправне суспільство є основою демократичного розвитку України.

– І наостанок, щоб ви порадили жінкам, які хочуть змінити своє життя, але не знають з чого почати?

– Найважче, як відомо, зробити перший крок і не боятися змін. Почати варто з аналізу власних можливостей та інтересів, отримання необхідних знань та пошуку підтримки серед однодумців. Важливо використовувати всі доступні ресурси для розвитку: навчальні програми, професійні курси, менторські ініціативи та громадські об'єднання. Якщо у вас є ідея чи ініціатива – втілюйте її не чекаючи ідеального моменту, бо його може й не бути. А ще – долучайтеся до нашої організації, адже разом ми сильніші! Наше об'єднання створене для того, аби жінки могли підтримувати одна одну, навчатися, розвиватися та впливати на майбутнє України. Разом ми будемо суспільство рівних можливостей, де кожна жінка має право на гідне життя, безпеку та розвиток.

Ми відкриті до співпраці та запрошуємо всіх, хто розділяє наші цінності, долучатися до нашої діяльності!

Корупція як «негативний бренд»

Про проблему в цифрах: які зміни фіксують опитування українців

Національне агентство із запобігання та протидії корупції нещодавно презентувало результати комплексного соціологічного дослідження стану корупції в Україні за минулий рік. Втім, далеко не всі показники, які є важливими для об'єктивної оцінки ситуації, потрапили в заголовки медіа або стали темою бурхливих обговорень у соцмережах. Інформаційний мейнстрім охоче підхопив цифри, що відображають насамперед погіршення оцінок проблеми з боку населення і бізнесу. Ці дані вкрай важливі для розуміння суспільних настроїв та очікувань, але їх варто аналізувати в комплексі з іншими показниками, тенденціями та контекстами. Інакше комунікація перетворюється на односторонню трансляцію дуже тригерних та водночас надто обмежених тем.

Павло БУЛЬДОВИЧ,
керівник відділу координації державної інформаційної
політики із запобігання корупції НАЗК

«Всьо пропало...»

У 2024 році корупція в сприйнятті українців набула великих і загрозливих масштабів. У рейтингу ключових суспільних проблем вона поступається лише російській агресії, а дев'ять з десяти громадян вважають її поширеною в Україні. Дві третини населення переконані, що рівень корупції зріс протягом останнього року.

Це справді свідчить про погіршення сприйняття, яке триває протягом двох останніх років. Однак негативна динаміка є найбільш виразною саме в порівнянні з 2022 роком, який став винятком із тенденцій через нетипово оптимістичне сприйняття корупційної ситуації на тлі високої згуртованості суспільства, перемог на фронті та очікувань швидкого закінчення війни.

Загалом же, якщо порівнювати з періодом до повномасштабного вторгнення, то істотних змін в оцінках не відбулося. Ба більше, дослідження з великою порівняльною базою свідчать, що в 2007–2021 роках понад 90% громадян стабільно вважали корупцію серйозною проблемою, яка традиційно належить до топ-3 негараздів у країні. Сьогодні цей виклик за значущістю поступається повномасштабній війні, хоча, наприклад, у 2018 році турбував громадян суттєво більше, ніж війна на Донбасі. Тобто ті ж дев'ять із десяти українців протягом багатьох років поспіль незмінно вважають свою країну корумпованою, попри революції, зміну влади, війну та зумовлені цими чинниками трансформації. Та чи справді цей тренд відображає безнадійність і прикру унікальність нашого становища?

Це може здивувати, але в 2024 році 68%, або майже сім із десяти громадян країн ЄС вважали корупцію дуже поширеною в своїх державах. В Португалії, Хорватії, Греції, Словенії, Мальті та на Кіпрі такої думки дотримувалися понад 90% населення. Схожі показники також в Угорщині, Іспанії та Болгарії. Авжеж, це не виправдовує корупцію в Україні, як і не означає, що ми досягли європейських стандартів доброчесності. Натомість така картина доводить, що сприйняття корупції зовсім не тотожне її реальному рівню, і шукати нищівну зраду в погіршенні оцінок не варто. Хоча, поза сумнівом, сприйняття корупційних проявів формує суспільний запит на боротьбу з корупцією та має відображатися в пріоритетах державної політики.

На колективні уявлення про всеосяжну корумпованість впливає багато факторів – від інтенсивного висвітлення в медіа до банальної підміни понять, коли корупцією називають все погане. Соціологи постійно фіксують, як корупційними проявами вважають то несплату податків, то високі тарифи на комунальні послуги чи навіть прояви неетичної поведінки. Минулого року від 18 до 70% українців вважали корупцією випадки, які не є корупційними згідно із законодавством. Досить часто цим поняттям характеризують прояви неефективного управління в державі, інституційну неспроможність або операційні недоліки в роботі органів публічної влади. Іншими словами, корупція стала найупізнаванішим негативним брендом, який уособлює соціальну несправедливість та масове невдоволення українців наявними умовами життя.

Про що свідчить практика?

Якщо в сприйнятті населення рівень корупції буквально зашкалює (91,4% опитаних вважають, що корупція – поширене явище), то особистий досвід участі громадян у корупційних ситуаціях у понад чотири рази менший (18,7% опитаних заявили про наявність такого досвіду в 2024 році). Але на відміну від сприйняття, яке практично не змінюється десятиліттями, реальний «дотик» людей до корупції суттєво знизився за останню декаду. За даними КМІС, ще в 2015 році частка населення, яка мала справу з будь-якою формою корупції принаймні раз на рік, становила понад дві третини (70,7%).

Про істотне зменшення корупційного досвіду повідомляють користувачі державних і комунальних послуг у багатьох сферах. Наприклад, десять років тому з корупцією в медицині зіштовхувалися майже 70% громадян, тоді як минулоріч про корупційний досвід у цій сфері повідомили лише опитаних (28,5%). Відчутний прогрес спостерігається також в освіті та в наданні адміністративних послуг, тобто в секторах, з якими контактує найбільше людей.

Хоч до середнього показника в країнах ЄС (5%) нам належить ще чимало попрацювати, рівень корупційного досвіду, наприклад, хорватів (14%), болгар та греків (по 12%) видається цілком досяжною метою на наступні роки. Для цього потрібно зберегти позитивну динаміку, яка свідчить, що за останнє десятиріччя держава суттєво покращила взаємодію з громадянами щодо мінімізації корупційної складової.

Як пояснити прірву між досвідом і сприйняттям корупції?

Отже, рівень корупції, з яким населення має справу в реальному житті, неспівмірний із масштабами корумпованості країни в переконанні абсолютної більшості громадян. Чому? В умовах, коли майже всю інформацію люди отримують з медіа, це нескладно пояснити. Уявлення громадян про корупцію формується не з їхнього власного досвіду, а з новин (скандалів) про велику корупцію. До того ж, побутові корупційні практики, з якими зіштовхуються люди, не мають в його сприйнятті настільки негативного впливу, як політична топкорупція.

Широке висвітлення корупційних зловживань у медіа, без сумніву, є нашою перевагою як демократичної країни. Часто завдяки викриттям журналістів правоох-

ронні органи відкривають і розслідують кримінальні справи, а суспільний резонанс призводить до кадрових змін та реформування окремих сфер (як у випадку із МСЕК). Однак системне викривання корупції ще не дорівнює невідворотності покарання. Адже суспільство сформулово запит не на викриття, а саме на притягнення корупціонерів до відповідальності. Попри те, що в 2017–2023 рр. кількість засуджених за кримінальні правопорушення зросла

втричі, а ВАКС уже виніс понад 240 вироків корумпованим топ-посадовцям, рівень суспільних очікувань вочевидь залишається більшим.

У контексті висвітлення корупції варто також мати на увазі, що проблему транслюють далеко не лише професійні медіа, які дотримуються журналістських стандартів та збалансованої подачі інформації. Нині близько 74% українців переважно отримують новини із соціальних мереж, де масово генерується емоційний контент та дезінформація. Відтак українці споживають не факти і конкретику, а передусім настрої про тотальну корупцію, з якою марно боротися. І саме на цьому ґрунті формується те масове сприйняття проблеми, яке повсякчас відтворюється в критично високих цифрах.

Фундамент змін

Які б механізми для боротьби з корупцією не створила держава, скільки б сервісів не діджиталізувала, це не матиме належного ефекту без поведінкових і ціннісних змін у суспільстві. Коли корупційні практики є усталеною нормою взаємодії на всіх рівнях, марно очікувати серйозних зрушень в антикорупційній політиці. Так, в 2015 році половина населення України вважала корупцію прийнятною для вирішення власних проблем, натомість понад третина (37,4%) декларувала нетерпимість до корупційних проявів. Повномасштабне вторгнення стало переломною точкою і в 2024 році вже 58% громадян заявили про нетолерування корупції, що є історичним максимумом за час незалежності.

Всупереч зусиллям російської пропаганди з дискредитації викривачів корупції в Україні, наротив про «стукачів» у нас не

прижився, а схвалення людей, які повідомляють про корупційні випадки, досягло піку серед населення (74,3%). Повільно, але зростає й готовність громадян викривати корупцію власноруч. Та чи не найважливіше – за останні чотири роки втричі побільшало тих, хто не просто говорить про свою готовність, а й доводить її на практиці, звертаючись до компетентних органів зі скаргами і заявами.

Усі ці зміни в моделях поведінки напрочуд складні й повільні. Вони не викликають резонансу і загалом мало цікавлять широкий загал. Однак саме такі перетворення є базою, на яку може спиратися держава в розбудові інфраструктури запобігання та протидії корупції.

Вочевидь погіршення нашого колективного враження про ситуацію з корупцією є закономірним. Коли частина суспільства платить кров'ю заради збереження державності, годі уявити сильніший тригер, ніж цинічне збагачення за рахунок держави. З такими випадками не здатні змагатися будь-які поступові зрушення на краще, хоча їх теж важливо бачити. Щонайменше для того, аби не втратити мотивацію до подальшої протидії корупції. Так, вироків корупціонерам ще недостатньо, але їх стає дедалі більше. Корупційні практики залишаються проблемою, та їх істотно поменшало при взаємодії населення з державою. Зрештою, українці стали більш рішучими та ініціативними у викриванні корупційних проявів. Про це бажано пам'ятати щоразу, коли ви знову гортатимете стрічку в соцмережі і з високою ймовірністю натрапите на шок-контент про вершників корупційного апокаліпсису.

Еволюція українського правосуддя:

судовий прецедент – реальність, конституційність, надії та майбутнє.

Данна стаття присвячена обговоренню дуже важливого питання *правомірності застосування на законодавчому рівні, а також обґрунтованості з точки зору чинної на даний час в Україні моделі громадянського суспільства застосування визнаних у низці демократичних держав в якості джерела права судового прецеденту, судової практики, судової правотворчості.*

Володимир ДОН,
член Національної спілки журналістів України

Деякі загальні тези

Дискусія щодо еволюції національної правової системи, що триває в сучасній вітчизняній правовій науці, під впливом глобалізації та зближення з демократичним світом, передусім з державами Євросоюзу, має цілком конкретну мету – визначити й формалізувати роль і місце судової правотворчості в системі джерел права. У зв'язку з цим, завдання, яке автор поставив перед собою, полягає не у встановленні того, яка правова система острівного (прецедентного) чи континентального (кодифікованого) права є кращою. Проведений надалі аналіз свідчить про те, що в різних соціально-економічних і політичних умовах певна правова система має безумовні переваги.

За результатами проведених досліджень можна дійти висновку, що в даний час демократичні держави, в яких є сформоване громадянське суспільство, прагнуть розумного об'єднання та взаємної дифузії, рецепції двох основних правових систем – романо-германської та англосаксонської. У той час, як країни, що застрягли в здійсненні транзиту і в яких відсутнє громадянське суспільство, прагнуть дотримуватися того, що основним джерелом права є закон, а судова правотворчість (судова практика, судовий прецедент) не відповідають конституційним нормам поділу влади та незалежності суду.

Таким чином, у рамках існуючих конституційних норм в Україні, судова правотворчість не може офіційно і формально розглядатися як джерело права у зв'язку зі створенням нових норм права – нормативно-правових актів, що входить у суперечність зі статтями 6, 8, 75, 126 та 129 Конституції України. Судова правотворчість у тому чи іншому прояві, може розглядатися виключно як механізм (методика) застосування однакових норм права за аналогічних умов (однакове, одноманітне правоза-

стосування) і за рідкісним винятком не має обов'язкового характеру. При цьому відсутність єдиного методологічного підходу щодо аналогічності ситуацій, обставин тощо істотно ускладнює застосування даного механізму й робить його досить суб'єктивним, що згодом впливає на прийняття справедливого рішення судом та, відповідно, на рівень довіри до судової системи загалом.

Україна, все ще перебуваючи в стані транзиту – переходу від авторитарного режиму до демократії – в даний час не набула всіх ознак правової держави і, відповідно, рис громадянського суспільства. У зв'язку з цим механістичне перенесення практики держав з усталеною демократією і дійсно незалежною судовою системою, що викликає довіру в громадян, до наших існуючих реалій є вкрай помилковим і згубним. Судова правотворчість в умовах наявної корупції в судовій владі, аж до Верховного Суду і навіть членів Великої Палати Верховного Суду – це, з одного боку, суперечність Конституції (згадані статті 6, 8, 75, 126, та 129), з іншого боку посилення і так складної, а можливо навіть критичної, ситуації у вітчизняному правосудді.

Судова система як інструмент обслуговування влади

Слід зазначити, що в недемократичних режимах судді, володіючи певною незалежністю та окремими владними повноваженнями, змушені підтримувати антидемократичні та протиправні дії представників режиму. Це викликано тим, що в авторитарних режимах вся влада концентрується в одних руках, зазвичай диктатора чи олігархії, а незалежна і справедлива судова влада несе в собі загрозу перерозподілу, скорочення влади режиму, що є причиною конфлікту, в якому представники режиму мають низку могутніх переваг (Пітер Г. Соломон-мол. *Суди та судді при авто-*

ритарних режимах. URL: politcom.org.ua/sud%D1%8B-y-sudypry-avtorytarn%D1%8Bh-rezhymah/).

У державах із недемократичними режимами можлива ситуація, коли судова влада намагається діяти швидше залежно від обставин, аніж як самостійний повноцінний інститут, прагне обмежитися, щоб не спровокувати невдоволення влади. Водночас авторитарні структури можуть впливати на те, яким буде співвідношення між незалежністю, обсягом повноважень і підзвітністю судів (Solomon P. H., Jr. *Courts in Russia: Independence, Power, i Accountability // Judicial Integrity / Ed. by A. Sajó. Leiden; Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2004. P. 225–252*).

Необхідно підкреслити, що розширення юрисдикції суду неминуче передбачає втрату владних повноважень керівниками держави, які, в свою чергу, намагаються контролювати чи регулювати цю владу, керуючи, зокрема, процесом відбору та призначення суддів, і навіть у вигляді заходів підзвітності суддів (Shapiro M. *Courts: Comparative and Political Analysis. Chicago: University of Chicago Press, 1981. P. 32–35* URL: press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/C/bo5967169.html).

Відомі випадки, коли авторитарні лідери, як і їх демократичні колеги, часом можуть наділити суди деякими повноваженнями, включаючи компетенцію у найважливіших питаннях: від трудових і комерційних суперечок до оскарження адміністративних рішень чи приписів і навіть до конституційного контролю за законами. При цьому спостерігається певна закономірність – чим ВИЩУ компетенцію мають суди, принаймні в авторитарних державах, тим більша ймовірність того, що на них чинитиметься тиск із метою отримати результати, вигідні владі (Пітер Г. Соломон-мол. *Суди та судді при авторитарних режимах. URL: politcom.org.ua/sud%D1%8B-y-sudypry-avtorytarn%D1%8Bh-rezhymah/*).

Про формальну суддівську незалежність

Нарешті, існує низка авторитарних держав, в яких судді формально незалежні та наділені достатнім обсягом повноважень, однак практика відносин, що склалася, гарантує, що суди не будуть виносити рішень

проти інтересів режиму, реалізуючи очікування впливових осіб у важливих для них справах (Silverstein G. Singapore : Висновок , що Proves Rules Matter // Rule by Law : Politics Courts in Authoritarian Regimes / Ed. by T.Ginsburg, T.Moustafa. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. 73–101).

В історії держав, які здійснили транзит від авторитаризму до демократії та реформували систему права не так багато «переможців» – країн, які зуміли за останні сорок років створити судову систему та судівський корпус, що відповідає демократичним стандартам. До них можна віднести Іспанію, Угорщину, Чеську Республіку, Естонію, Словенію. Варто зауважити, що всі вони зазнавали тиску з боку Європейського Союзу, і в усіх цих державах раніше мав місце невдалий досвід, принаймні з точки зору демократії, а також у багатьох випадках і формування незалежних судів, що наділені певними повноваженнями.

Ступінь і тип незалежності та повноважень суду можуть бути різними і в демократичних державах, і більшість демократій залишається тією чи іншою мірою під загрозою антидемократичних змін, на хвилі надзвичайних заходів чи загроз безпеці (Ackermann B. Before the Next Attack: Preserving Civil Liberties in an Age of Terrorism. New Haven, CT: Yale University Press, 2006; Schep- pele K.L. Other People's Patriot Acts: Europe's Response to September 11 // Loyola Law Review. ol.50. 2004. P. 89–148. URL: politicalscience.yale.edu/publications/next-attack-preserving-civil-liberties-age-terrorism).

У світлі вищезгаданого, розуміння та вплив попередніх та існуючого нині в Україні політичного режиму, чинило і продовжує чинити більш ніж значний тиск на формування ефективної та справедливої системи правосуддя в державі. Якщо говорити загалом, то Україна своїм історичним шляхом пройшла практично через усі недемократичні режими. У зв'язку з цим розуміння та вплив кожного режиму на формування суспільних відносин та розвиток судової системи має надзвичайно важливе значення. Починаючи з 1917-го до середини двадцятих років минулого століття в Україні існував авторитарний режим диктаторського типу – недемократичний політичний режим, заснований на сильній централізованій владі однієї особи (президента, монарха, прем'єр-міністра) або групи осіб (певної партії чи олігархічних груп) за умови часткового збереження економічних, громадянських та духовних свобод для гро-

мадян. Відповідно до цього в державі було формально встановлено диктатуру пролетаріату, якою прикривалася група більшовицьких лідерів, яка повністю узурпувала всю владу. Ні про яку легітимність, законність, демократію, а тим більше правосуддя не могло бути й мови. Червоний терор – лейтмотив внутрішньої політики більшовицького режиму.

По завершенню громадянської війни з метою порятунку економіки як вимушений і тимчасовий захід замість політики військового комунізму було прийнято так звану нову економічну політику – НЕП, засновану на певній лібералізації господарських відносин у суспільстві та контрольованих ринкових механізмах. Політичний антагонізм ситуації полягав у тому, що плюралізм в економіці та диктатура в політиці абсолютно не сумісні. Побачивши загрозу своєму існуванню, вожді більшовизму ліквідували НЕП та реалізували принципи планово-розподільчої економіки з найжорстокішим контролем за всіма сферами життєдіяльності громадян. У такий спосіб було здійснено створення тоталітарного політичного режиму в державі.

Період правління І. Сталіна в середстві властивим йому знищенням носіїв ідей політичного плюралізму та демократії, масовими репресіями, тортурами та стратами, формуванням культу особистості є найгіршим проявом тоталітарного режиму, що поєднує в собі тиранію та диктаторство. У таких умовах діяльність правосуддя була підпорядкована виключно захисту інтересів правлячої верхівки.

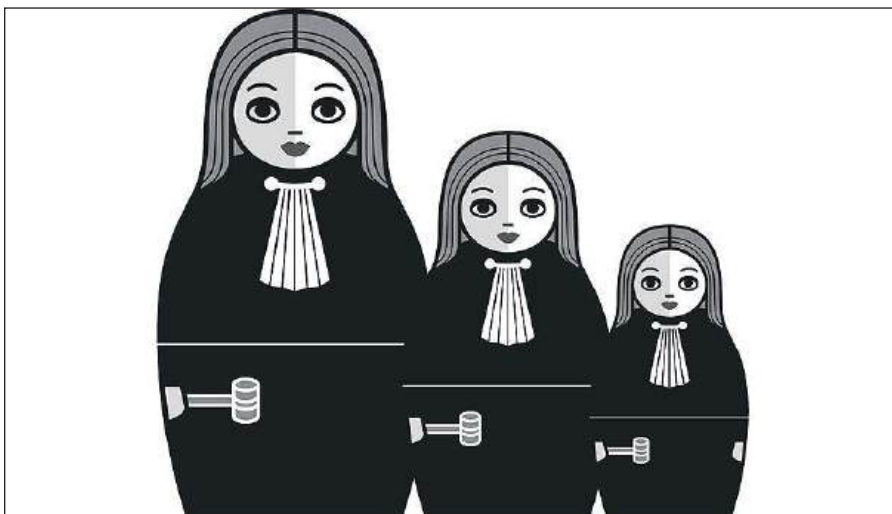
Смерть І. Сталіна, XX з'їзд компартії, що відбувся в лютому 1956 р., засудження культу особи, виступ Н. С. Хрущова на закритому засіданні ЦК КПРС, в якому були перераховані численні злочини ско-

ені в період 1930–1950-х роках, вина за які покладалася особисто на Сталіна, реабілітація, в тому числі посмертна, репресованих громадян, викликали в багатьох ілюзію пом'якшення режиму. Проте, на думку експертів, основною метою згаданого виступу Н. С. Хрущова була спроба залякати своїх політичних опонентів притягненням до відповідальності за скоєні злочини та використовувати щодо них політичний шантаж. З іншого боку, новообраний лідер консолідував навколо себе прихильників і додатково закликав до своїх лав тих, хто сумнівається. Отже, період керівництва країною Н. С. Хрущова й у подальшому Л. І. Брежнєва повністю відповідає проявам авторитарного режиму.

У другій половині вісімдесятих років ХХ століття в середстві була спроба надати соціалістичному ладу «людського обличчя», шляхом здійснення демократичних реформ та контрольованого вільного ринку. Існуючий політичний режим почав набувати зовнішніх і формальних рис, а точніше мімікрувати в напрямку демократії. Аналогічний процес відбувався в 1921 – 1929 рр. і називався НЕП, але обстановка, в тому числі геополітична, виникнення нових еліт, що рвалися до влади, зміна поінформованості й самосвідомості населення призвели до цілком закономірного результату – повного краху авторитарного соціалістичного режиму, як у колишньому СРСР, так і в країнах соціалістичної співдружності.

Україна як типовий приклад гібридної держави

Отже, гібридний режим в українській інтерпретації – результат незавершеного переходу від авторитарного радянського режиму до демократичного, заснованого

на політичних, економічних, релігійних та інших свободах, тобто до побудови буржуазного суспільства, заснованого на капіталістичних відносинах. На думку С. Хантінгтона (Хантінгтон С. Третя хвиля демократизації наприкінці ХХ століття Москва РОСПЕН 2003. 368 с. С. 82) «Швидке економічне зростання швидко створює економічну основу демократії. Вона також пробуджує очікування, загострює нерівності, викликає стреси та натяг соціальної тканини, що стимулюють політичну мобілізацію та вимоги політичної участі».

Не можна однозначно стверджувати, що нові вітчизняні провладні еліти були проти економічного розвитку України. Швидше за все, вони були за, але за умови свого особистого лідерства, розширення особистих преференцій на тлі відсутності вільної економічної конкурентної боротьби.

На жаль, «лихі дев'яності» продовжуються в Україні й нині. Задля справедливості, слід зазначити, що технічний прогрес, впровадження в повсякденне життя сучасних технологій, у тому числі й інформаційних, на тлі глобальної лібералізації суспільства та проникнення західних ідеологій, внесли певні корективи.

Сучасна історія незалежної України продемонструвала, що в умовах зменшення фізичних методів впливу на опонентів все більшої популярності у влади та провладних еліт набувають способи й засоби економічного шантажу, масового застосування «чорного піару». Підконтрольна владі та олігархам правоохоронна та судова системи продовжують позбавляти опонентів не лише матеріальних засобів, а й свободи. Випадки захоплення підприємств, незаконного затримання та засудження громадян стають повсякденною нормою. Різноманітні репресії як інструмент усунення політич-

них конкурентів в умовах скорочення національних ресурсів, у тому числі природних, є незмінною зброєю влади в боротьбі за власний економічний добробут.

Основна проблема гібридного режиму полягає в тому, що Україна перебуває в стані нестійкої рівноваги. Як відомо, виходів із гібридного режиму два. Оптимальний – побудова ліберальної демократичної держави, найгірший – повернення до авторитаризму чи тоталітаризму. Слід звернути увагу на те, що в Україні завжди існувало безліч причин економічного, соціального, політичного характеру, які цілком обґрунтовано можуть призвести до реалізації несприятливого перебігу розвитку подій. У разі, якщо влада та еліти негайно не застосують відповідних запобіжників, питання полягає виключно в тому, коли в Україні з'явиться досить харизматичний лідер, здатний реалізувати сподівання громадян на краще життя.

На думку професора Університету Сандерленда Ганса ван Зона, проблема погіршується тим, що «Україна не має консолідованого, сучасного державного апарату, а є скоріше неопатримоніальною державою, в якій кожен державний службовець має свій ф'єф (феодалне володіння). Державний апарат нагадує павутиння окремих інституцій, більшою мірою стурбованих захистом своїх привілеїв, ніж служінню суспільству» (Н. van Zon. Political Culture and Neo-Patrimonialism Under Leonid Kuchma // Problems of Post Communism. 2005. Vol. 52, N 5. September–October. P. 12–22, нар. 15). Цьому сприяє відсутність ефективних політичних партій опозиційного толку, незалежних громадських організацій, здатних конструктивно протидіяти проолігархічній владі, а загалом неспроможність громадянського суспільства та його впливу на владу.

Клієнтелізм, непотизм та неформальні угоди

Клієнтелізм, непотизм та неформальні угоди поряд з корупцією складають своєрідний операційний код політичної культури українських еліт. Ці інститути зміцнилися за Л. Кучми, «вижили» за В. Ющенка і набули ще більшої сили за В. Януковича. Їхня живучість проявляється навіть після революції 2014 р.» (Мацієвський Ю. В. У пастці гібридності: зигзаги трансформацій політичного режиму в Україні (1991–2014 рр.): монографія / Ю. В. Мацієвський. Чернівці: Книги – XXI, 2016. 552 с. ст.24. ISBN 978-617-614-120-4). Аналогічної точки зору дотримується й Т. Карозерс «Політичний процес у гібридній державі визначається застоєм, корупцією та домінуванням еліт, що дають мало користі для країни та мають слабку підтримку населення» (Carothers, T. (2002 p.). The End of the Transitional paradigm. Journal of Democracy, 13 (1), page 10; pages 5–21).

Відсутність політичної волі правлячих еліт та їхні особисті інтереси є на заваді завершення демократичного транзиту. Водночас ця ж відсутність політичної волі та страх спровокувати народне обурення не дозволяють повернутися до явного авторитаризму чи тоталітаризму. Власний хисткий стан влади, яка залежить і існуюча всередині більшої нестійкої системи, перешкоджає взагалі будь-яким діям, здатним порушити тендітний баланс. У результаті – існуюча в Україні політична еліта, яка є заручницею гібридного режиму, по-перше не має бажання, а по-друге, не здатна реформувати країну в демократичну державу. Для ліквідації гібридного режиму в Україні, який є основною причиною слабкості держави та бідності населення, потрібна низка процесів, які призведуть до радикальної зміни політичних еліт, переформатування інститутів влади, підвищення рівня соціальної активності та власної гідності в масштабах українського суспільства. Інакше час перебування України в сірій зоні може бути нескінченно довгим та й ризик повернення до «світлого» минулого досить ймовірний.

Про судову правотворчість і багато чого іншого

Класифікація держав за рівнем демократії, дотримання прав і свобод громадян перебуває в прямій кореляції з такими категоріями, як правова держава, верховенство права, справедлива судова система.

У зв'язку з вищевикладеним автор дійшов висновку у тому, що судова правотворчість, як джерело права – виняткова прерогатива вільної демократичної держави за наявності високо розвинутого громадянського суспільства.

Судова правотворчість не може існувати в недемократичних державах, а якщо раптом і буде нав'язана суспільству, то може призвести до краху правосуддя, прагнення судової системи обслуговувати інтереси провладних політичних та економічних еліт, не забуваючи про власні потреби носіїв мантий. Згідно з останніми оприлюдненими глобальними дослідженнями країн світу за показником рівня демократії британського дослідницького центру Economist Intelligence Unit, що включає 167 держав, виділено чотири основні категорії:

1. Повна демократія.
2. Недостатня демократія.
3. Гібридний режим.
4. Авторитарний режим.

Україна (91 місце в рейтингу) поступаєтья позиціям таким країнам, як Фіджі, Бутан, Туніс, Ліберія і кваліфікується як держава з гібридним режимом. (Думаю, з цим можна посперечатися. Тим не менше.) А такі країни, як Габон (146 місце у рейтингу), Китай (148), Білорусь (151), Таджикистан (155), Туркменістан (162), Сирія (163), Північна Корея (165), Афганістан (167) відносяться до держав з авторитарним режимом. Проведені автором дослідження свідчать, що у вищезгаданих державах така категорія, як судова правотворчість в її повноцінному вичерпному розумінні відсутня.

У цьому сенсі достатній інтерес викликає висловлювання голови комітету Верховної Ради України з питань правової політики Д. Маслова, щодо питань судової реформи взагалі і добору на посади суддів Конституційного Суду України зокрема. «В процесі євроінтеграції, якщо відверто, то ми виконуємо певні експерименти. Як приклад – добір на посади суддів Конституційного Суду України. Ми вивчали досвід відбору суддів у конституційні суди багатьох країн світу, дійшли навіть до досвіду Габону (держава на західному узбережжі Центральної Африки), але ніде такого не знайшли» («Такого немає навіть у Габоні» – у Верховній Раді розповіли про експерименти над судовою владою під час процесу євроінтеграції. Судово-юридична газета. 15.02.2025 р. URL: sud.ua/uk/news/publication/323123-takogo-net-dazhe-v-gabone-v-verkhovnoy-rade-rasskazali-ob-eksperimentakh-nad-sudebnoy-vlastyu-vo-vremya-protsesta-vrointegratsii).

Якщо й надалі дотримуватися методики, запропонованої Д. Масловим, то цілком доречно буде розглянути місце України у світовому рейтингу верховенства права, в якому Україна займає 89 місце, значення індексу верховенства права складає 0,49. Випереджають Україну навіть такі держави, як Малаві (Африка) – 69 місце, індекс 0,52; Тринідад і Тобаго відповідно 70, 0,52; Суринам – 81, 0,49; а вже згаданий Габон займає 124 місце із значенням індексу 0,39 (World Justice Project Rule of Law Index. URL: pro-justice.com.ua/ukrayina-posila-89-misce-u-2023-roczii-za-danyumy-indeksu-verhovenstva-prava).

Разом із тим необхідно зазначити, що з європейських країн, що входять переважно до романо-германської правової сім'ї, застосування судового прецеденту в тій чи іншій мірі властиве державам з усталеною демократією: Франція, Німеччина, Швейцарія, Італія, Ліхтенштейн, Люксембург, Монако, Фінляндія, Іспанія, Греція, Голландія, Бельгія, Норвегія, Данія та іншим. У посткомуністичних європейських державах, які закінчили перехід від диктатури до демократичного суспільства судовий прецедент є у праві Польщі, Естонії, Литви та Латвії.

Більше того, незаперечним є фактом існування жорсткої кореляції між такими категоріями, як рівень демократії в державі, верховенство права, сприйняття корупції, якість національних еліт і навіть ВВП на душу населення. Дослідження країн із повноцінною демократією (Норвегія, Швеція, Фінляндія, Швейцарія, Німеччина, Японія та ін.) переконливо демонструє лідируючі позиції цих держав у світовому рейтингу верховенства права Норвегія – 2 місце, Швеція – 4 місце, Фінляндія – 3 місце, Німеччина – 12 місце, Японія – 16 із 142-х обстежуваних країн. Україна в цій номінації

посіла 89 місце після Перу, Гамбії, Таїланду, Гаїни.

Ставлення до корупції

Держави – світові лідери демократії займають передові позиції і щодо негативного ставлення до корупції (індекс сприйняття корупції), Україна в цьому рейтингу займає 104 позицію. А в оцінці якості еліт – 86 місце і цілком закономірно стосовно ВВП на душу населення – 115 місце у світі.

У зв'язку з цим слід звернути увагу на те, що судова правотворчість, судовий прецедент, судова практика та закон, як джерела права, а також взаємна рецесія загальної системи права та материкової відбувається виключно в країнах з усталеною демократією, громадянським суспільством, справедливою судовою владою та високим рівнем довіри до судів. Таким чином, затвердження принципів судової правотворчості, визнання судового прецеденту, судової практики джерелом права, з одного боку, безпосередньо пов'язане, а з іншого боку є необхідною складовою існування демократичної держави, громадянського суспільства, справедливої правової системи, високого рівня довіри до судової влади.

Висновок

Спроби визнання судової правотворчості, судового прецеденту, судової практики джерелом права в недемократичних державах, поряд із таким джерелом, як закон, спричиняють правовий дуалізм, є засобом прийняття корупційних рішень, що в результаті становить значну загрозу системі національного правосуддя.

(Далі буде...)

Захист речових прав на нерухоме майно

Судді ВС, представники органів державної влади та бізнес-спільноти обговорили проблематику належного та ефективного захисту речових прав на нерухоме майно.

У Касаційному господарському суді у складі Верховного Суду відбувся круглий стіл, присвячений обговоренню проблемних питань належного та ефективного захисту речових прав на нерухоме майно та виконаності судових рішень у спорах щодо нерухомого майна. У ньому взяли участь судді ВС, народні депутати, представники органів державної влади, державні реєстратори, адвокати, представники бізнес-спільноти.

Додамо, що вказаний круглий стіл був організований судовою палатою для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності КГС ВС. За словами організаторів, його мета – налагодження діалогу між судовою системою, органами державної влади, бізнесом, громадськими організаціями задля вдосконалення механізмів виконання судових рішень, зокрема в контексті: завдання судочинства швидко та ефективно вирішувати спори; способів захисту порушених прав у спорах щодо нерухомого майна як засобів реалізації завдання судочинства щодо швидкого та ефективного вирішення спорів; проблемних питань і практичних пропозицій для їх вирішення (чи зміни в законодавстві, зміни в судовій практиці, чи напрацювання механізмів виконання судового рішення через підзаконні акти).

Дискусію відкрили голова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду Л. Рогач та секретар судової палати для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності КГС ВС Тетяна Дроботова.

Лариса Рогач, зокрема звернула увагу, що в 2024 році на розгляді в судах усіх інстанцій та юрисдикцій перебувало 5 млн 300 тисяч справ, із них 4 млн 400 тис. було розглянуто. За її словами, такі цифри свідчать про те, що люди не отримують належного захисту й змушені повторно звертатися за судовим захистом. Голова КГС ВС наголосила на необхідності застосування судами лише належних та ефективних способів захисту, адже це зменшить кількість звернень до суду та підвищить рівень довіри до судової системи загалом. Лариса Рогач навила приклади, коли задоволення судом неефективної позовної вимоги призводило до хибного уявлення позивача про те, що його права порушені, і це порушення тривало протягом багатьох років, хоча таке судове рішення не могло бути підставою для реєстрації за позивачем його права на майно.

Як зазначила очільниця КГС ВС, ефективний судовий захист означає не лише ухвалення законного й справедливого рішення, а й його реальне виконання. Лариса Рогач акцентувала на необхідності розв'язання проблем, що виникають у зв'язку з державними реєстраційними діями, які можуть ускладнювати чи навіть унеможливити виконання судових рішень у спорах щодо нерухомого майна.

У свою чергу Тетяна Дроботова наголосила, що охорона прав на нерухоме майно, чітке правове регулювання цих відносин, їх захист від будь-якого неправомірного втручан-

ня – одне з найважливіших завдань держави. Судове рішення має бути не лише законним та обґрунтованим, а й таким, що може бути виконане на практиці. Вона відзначила важливість діалогу між судовою владою та іншими органами для забезпечення ефективного виконання судових рішень.

З огляду на те, що захист права власності є ключовим елементом правової держави та інвестиційного клімату, а проблематика виконання судових рішень є однією з найважливіших у цьому контексті, голова комітету Верховної Ради України з питань правової політики Денис Маслов та його заступник Павло Павліш висловили пропозицію створити міжвідомчу робочу групу для напрацювання механізму виконання судових рішень для реєстраторів, нотаріусів та кадастрових реєстраторів. На це заступник міністра юстиції України Вікторія Васильчук відповіла, що Мін'юст готовий до обговорення системних проблемних питань задля покращення виконаності судових рішень.

У круглому столі взяли участь судді судової палати для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності КГС ВС Юрій Чумак, Віталій Зуєв, Іван Міщенко, Надія Багай, Інна Берднік, Єгор Краснов, Григорій Мачульський та Олексій Случ. До дискусії також долучилися секретар Великої Палати Верховного Суду Віталій Уркевич, судді Великої Палати ВС Олександр Банасько, Володимир Король, Юрій Власов, Сергій Мартев, Сергій Погрібний, секретар судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС Олег Васьковський, суддя ВС у Касаційному цивільному Суді Василь Крат та представники Офісу протидії рейдерству, департаменту державної реєстрації Міністерства юстиції України, Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру, Нотаріальної палати України, Європейської Бізнес Асоціації, Національної асоціації адвокатів України, Асоціації правників України, Незалежної асоціації банків України та Асоціації приватних виконавців України. У підсумку слід зазначити, що учасники заходу висловили готовність до подальшого співробітництва задля підвищення ефективності судового захисту та правової визначеності.

**Підготувала Надія БОНДАРЕНКО,
спеціально для ЮВУ**

Економічна конкуренція

Відповідальність за порушення законодавства про ЗЕК: законопроект № 12441

У сьогоднішньому світі, де економічна конкуренція є рушійною силою розвитку, питання її захисту набуває особливого значення. Конкуренція стимулює інновації, підвищує якість товарів та послуг, забезпечує справедливі ціни для споживачів. Однак, як і будь-який інший механізм, вона потребує чіткого регулювання та захисту від зловживань. Порушення законодавства про захист економічної конкуренції не лише підриває довіру до ринку, але й може мати серйозні наслідки для економіки країни в цілому.

Світлана ПРИЙМАК,
юрист

Еволюція законодавства: від минулого до сьогодення

Українське законодавство в сфері захисту економічної конкуренції пройшло довгий шлях розвитку. Від перших спроб регулювання ринкових відносин до сучасних нормативних актів держава постійно вдосконалювала механізми контролю та відповідальності. Однак динамічні зміни в економіці та інтеграція України до світових ринків вимагають постійного оновлення правових норм.

Тепер про проект закону № 1244, як новий етап у регулюванні. Двадцять шостого січня у Верховну Раду України надійшов проект Закону № 12441 «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення (щодо відповідальності за порушення законодавства про захист економічної конкуренції)». Цей документ пропонує низку суттєвих змін, спрямованих на посилення відповідальності та вдосконалення процедур притягнення до адміністративної відповідальності за порушення в сфері конкуренції.

Ключові зміни

Почнемо зі статті 38 КУпАП: зміна строків притягнення до відповідальності. Проект закону передбачає продовження строків притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення, передбачені статтями 166-3 та 166-4 КУпАП, до одного року з дня виявлення правопорушення, але не пізніше п'яти років з дня його вчинення. Це нововведення дозволить органам контролю більш ретельно розслідувати випадки порушень та забезпечити невідворотність покарання.

Виключення статей 164-3, 166-1, 166-2 КУпАП. Запропоновано виключити вказані статті з кодексу, що свідчить про перегляд підходів до класифікації та регулювання окремих правопорушень у сфері конкуренції. Такий крок може бути спрямований на спрощення та систематизацію законодавства.

Нагомість проект закону пропонує нову редакцію цих статей, яка детально регулює відповідальність за антиконкурентні дії органів влади та порушення порядку подання інформації до Антимонопольного комітету України. Як передбачається, це сприятиме підвищенню прозорості та підзвітності державних органів.

Зміни до статей 221, 254, 255, 256, 257 КУпАП. Удосконалюється процедура оформлення протоколів про адміністративні правопорушення та порядок притягнення до відповідальності. Зокрема, збільшується строк на складання протоколу до трьох днів, що надає більше часу для детального розгляду кожного випадку.

Очікувані наслідки: що зміниться після прийняття закону. Як передбачають його автори, прийняття проекту закону № 12441 матиме низку позитивних наслідків: посилення відповідальності за антиконкурентні дії; збільшення штрафів та чіткіше визначення правопорушень сприятиме зменшенню кількості випадків недобросовісної конкуренції; удосконалення процедур притягнення до відповідальності; чіткі та прозорі процедури забезпечать ефективніше застосування норм законодавства та захист прав учасників ринку; гар-

монізація з європейськими стандартами; зміни узгоджуються з положеннями Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, що сприятиме інтеграції України до європейського економічного простору.

Як на мій погляд, незважаючи на позитивні аспекти, все ж існують певні виклики:

1. Ризик правової невизначеності. Виключення окремих статей із діючого кодексу може призвести до прогалин у законодавстві. Необхідно забезпечити, щоб усі види правопорушень були чітко визначені та регламентовані.

2. Проблеми з реалізацією нових процедур. Органи, відповідальні за контроль, повинні бути належним чином підготовлені до впровадження нових процедур, що вимагає додаткових ресурсів та навчання.

Очевидно, що боротьба за чесну конкуренцію – це марафон, а не спринт. Прийняття нових законів, таких як законопроект № 12441, є кроком уперед, але його реалізація вимагатиме: політичної волі, ефективного контролю за дотриманням норм та готовності бізнесу діяти в рамках чесних правил гри. Якщо ці умови будуть дотримані, Україна зможе поступово створити конкурентне середовище, що сприятиме не лише розвитку економіки, а й підвищенню рівня життя громадян.

Захист конкуренції – це не лише питання законодавства. Це питання суспільної культури, довіри до ринку і, зрештою, вибору, який ми робимо щодня: грати чесно чи шукати лазівки? Лише від нас залежить, яке майбутнє чекатиме на український бізнес і споживачів.

■ АНТИКОРУПЦІЯ

Кради гроші під час будівництва бюветів

Подільською окружною прокуратурою міста Києва скеровано до суду обвинувальний акт стосовно генеральної директорки спеціалізованого водогосподарського комунального підприємства «Київводфонд» та директорів двох приватних товариств, обвинувачених у заволодінні бюджетними грошима у складі організованої групи під час будівництва бюветів у Києві (ч. 3 ст. 28, ч. 1 ст. 366, ч. 5 ст. 191 КК України).

Ідеться про будівництво бюветного комплексу на бульварі Перова в Дніпровському районі та буріння артезіанської свердловини малої продуктивності на вулиці Прирічній в Оболонському районі Києва. Як встановлено, під час проведення експертиз обсяги проведених будівельних робіт та їх фактична вартість не відповідають обсягам, зазначеним у проектно-кошторисній документації та актах приймання виконаних робіт.

«Заробив» мільйони на ремонті доріг

На Київщині судитимуть керівника підприємства-підрядника, який під час ремонту доріг заволодів бюджетними коштами на суму понад 27 млн гривень.

Про це повідомляє Київська міська прокуратура. Встановлено, що задля привласнення коштів в документи вносилися неправдиві відомості щодо обсягів та якості використаних матеріалів, а також виконаних робіт. Ідеться про два епізоди. Перший – використання дорожнього бітуму для утримання доріг Київщини в належному стані, за що підприємство отримало понад 21,4 млн гривень. Проте, як встановило слідство, таких обсягів матеріалу воно не мало. Другий епізод пов'язаний із ремонтом автомобільної дороги Р-19 Фастів-Митниця-Обухів-Ржищів – обвинувачений заволодів бюджетними коштами, виділеними на облаштування нижнього шару дороги, отримавши за такі роботи понад 6,2 млн гривень.

■ СПРАВИ СУДОВІ

Штучний інтелект уже в судах

Шостого березня НШСУ провела семінар «Цифровізація правосуддя та застосування технологій штучного інтелекту в судах» для працівників апаратів місцевих та апеляційних судів. Ця тема викликала значний інтерес серед слухачів, оскільки захід зібрав понад 400 учасників.

Під час семінару слухачі дізналися, як штучний інтелект застосовується в правосудді, а також ознайомилися з досвідом інших країн й України. Особливу увагу було приділено штучному інтелекту як основному елементу цифрового судочинства та використанню допоміжних технологій у судах. Учасники також вивчали, як працює GDPR, порівнювали його з українським законом про захист персональних даних, обговорювали переваги та ризики використання штучного інтелекту.

Зацікавлено обговорювали слухачі й актуальні питання, пов'язані з метою заходу, та отримали від фахівців практичні поради щодо застосування штучного інтелекту в юридичній сфері. Викладачами семінару виступили суддя КАС ВС Ян Берназюк,

судді Дніпропетровського окружного адміністративного суду Василь Львов, Андрій Рищенко та Володимир Горбалінський, а також керівниця проектів цифрової трансформації Міністерства цифрової трансформації України Оксана Літвінова. Метою семінару було підвищення рівня цифрової грамотності працівників апарату суду, а також розвиток їхніх навичок і знань, необхідних для ефективної діяльності згідно з сучасними вимогами до кваліфікації державного службовця.

■ СУДДІВСЬКА ОСВІТА

Від електронних доказів і використання**НШСУ завершила щорічну**

Національна школа суддів у співпраці з Антискорупційною ініціативою Європейського Союзу в Україні за участі експертів програм і проектів міжнародної технічної допомоги успішно провела обов'язкову щорічну тижневу підготовку суддів Вищого антикорупційного суду з метою підвищення рівня їх кваліфікації.

Програма курсу була сформована з урахуванням побажань суддів ВАКСу, які були надіслані до НШСУ заздалегідь. Загалом у навчанні взяли участь 37 суддів Вищого антикорупційного суду та Апеляційної палати ВАКС. Викладачами виступили провідні українські та міжнародні експерти, судді Верховного Суду, апеляційної та першої інстанцій, а також працівники Національної школи суддів України та науковці.

Відкривали цьогорічну підготовку ректор Національної школи суддів України Микола Оніщук, голова Верховного Суду Станіслав Кравченко, голова Вищого антикорупційного суду Віра Михайленко, керівник Антискорупційної ініціативи ЄС в Україні Аллан Паг Крістенсен та мене-

джерка проекту Ради Європи «Зміцнення прав людини в системі кримінальної юстиції України» Аліса-Тетяна Петухова. У подальшому полі зору міжнародних експертів та національних тренерів перебували теми, пов'язані з кваліфікацією корупційних правопорушень, правовими підходами та практикою Європейського суду з прав людини щодо підбурювання до злочину, розмежуванням кваліфікації дій за статтями 191 та 364 Кримінального кодексу України, психологічною адаптацією в умовах війни, міжнародною практикою обігу віртуальних активів та їх використання в судочинстві, фінансовими розслідуваннями злочинів, що включають криптовалюти, практикою щодо електро-

■ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ресоціалізація дітей, які перебувають у конфлікті із законом

В Україні презентовано унікальне дослідження щодо способів запобігання правопорушенням та ресоціалізації дітей у конфлікті із законом.

За ініціативи Офісу Генпрокурора вперше в Україні було розроблено та проведено унікальне комплексне дослідження «Кримінологічна характеристика та запобігання кримінальним правопорушенням, вчиненим неповнолітніми». Проводилося воно у співпраці з Міжвідомчою координаційною радою з питань правосуддя щодо неповнолітніх (МКР), ГО «Всеукраїнський громадський центр «Волонтер» та Представництвом Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні.

Під час презентації учасники обговорили проблемні питання профілактики правопорушень серед неповнолітніх, а також рекомендації щодо подальшого вдосконалення профілактичної роботи та надання послуг дітям у конфлікті з законом, напрацьовані за результатами дослідження. Так заступниця Генпрокурора Вікторія Літвінова взяла участь в обговоренні питань впливу факторів кримінально-процесуального характеру на повторність правопорушень та ресоці-

лізації дітей у конфлікті з законом. Як було зазначено, «Війна суттєво вплинула на злочинність серед дітей. Дружне до дітей правосуддя є одним із ключових факторів у зниженні ризику повторного вчинення злочинів дітьми. Тому зараз дуже важливо адаптувати правосуддя та процедури кримінального провадження до роботи з дітьми з урахуванням їх вразливості та потреб. Крім того, вкрай важливим завданням є розробка і впровадження процедури виведення дитини з кримінального провадження у випадках, коли це дозволяє закон», – підкреслила вона.

У дослідженні детально розглядаються рівень та структура кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми, регіональні особливості, характеристики обставин вчинення правопорушень та характеристика осіб самих неповнолітніх, фактори впливу на вчинення злочинів, практики профілактичної роботи з дітьми та надання послуг дітям, які вчинили кримінальні правопорушення.

ШІ в судочинстві до цінностей світогляду:**тижневу підготовку суддів ВАКСу**

них (цифрових) доказів у кримінальних провадженнях, використанням штучного інтелекту у сфері юстиції, ефективною комунікацією в системі правосуддя, єдністю судової практики як вимоги євроінтеграції, а також викликами та пріоритетами, що стосуються Переговорного розділу 23

«Судова влада та основоположні права» у процесі вступу України до ЄС, зокрема проекту Дорожньої карти у сфері верховенства права.

Підготував Максим БОНДАР,
спеціально для ЮВУ

■ АНТИКОРУПЦІЯ

Вісім років за хабар

Шостого березня Вищий антикорупційний суд виніс обвинувальний вирок заступнику голови Тернопільської обласної військової адміністрації Ігорю Гайдуку, якого затримали за спробу отримання 1,8 млн грн хабара та призначив йому покарання у вигляді 8 років та 2-х місяців позбавлення волі.

Про це інформують одразу 2 джерела – Національне антикорупційне бюро України, Центр протидії корупції. «Вироком суду посадовця визнано винуватим у вчиненні злочину, передбаченого ч. 4 ст. 368 КК України та призначено покарання у виді 8 років 2 місяців позбавлення волі з позбавленням права обіймати посади в органах державної влади... строком на 3 роки та з конфіскацією автомобіля «Toyota Avensis», – йдеться в інформації НАБУ.

Як уточнили в бюро, кримінальне провадження розглянули досить швидко – менш ніж за рік. Слідство встановило, що в червні 2023 року заступник голови Тернопільської обласної військової адміністрації разом з іншим заступником попросили в підприємця 1,8 млн грн за проведення оплати заборгованості Тернопільської ОВА перед компанією за роботи, виконані та прийняті ще в 2022 році, а також за допомогу в укладенні нових і фінансуванні чинних договорів з цією компанією. Щодо іншого заступника, то матеріали стосовно нього виділені в окреме провадження, але розгляд справи призупинено у зв'язку з його мобілізацією.

Нагадаємо, 26 червня НАБУ та САП затримали голову Тернопільської обласної ради Михайла Головка на отриманні хабара. Також повідомлялося про затримку ще двох заступників голови Тернопільської ВЦА – Ігора Дем'янчука і Ігоря Гайдука. 28 червня Головка арештували на 60 діб з можливістю внесення застави у 805 тисяч грн. ВАКС також арештував на 2 місяці з можливістю внесення застави в 805 тисяч гривень і першого заступника начальника Тернопільської ОВА Ігора Дем'янчука. Двадцять дев'ятого червня Головка випустили зі слідчого ізолятора після внесення за нього 800 тис. гривень застави, ще через 4 дні він повернувся на роботу.

Підтримайте конфіскацію російських активів

Шістдесят два депутати з країн Європи звернулися з відкритим листом до короля Бельгії Філіпа I із закликом до Брюсселя підтримати конфіскацію 250 млрд євро заморожених російських активів і передачу їх Україні.

Відповідний лист опублікував латвійський євродепутат Ріхардс Кольс у соцмережі X. «Бельгія несе надзвичайну відповідальність і має унікальну можливість продемонструвати лідерство, конфіскувавши заморожені російські активи, що знаходяться на бельгійській території, і передавши їх безпосередньо Україні. Ми закликаємо вас публічно підтримати цей крок і закликати бельгійський уряд діяти негайно», – йдеться у відкритому листі депутатів національних парламентів країн ЄС та Європарламенту.

Як вказується, Бельгія наразі володіє найбільшим обсягом заморожених російських активів у Європейському Союзі, що перевищує 250 мільярдів євро. Кошти, значна частина яких зберігається в Euroclear, не є звичайними фінансовими інструментами. «Це прибутки держави, відповідальної за ведення жорстокої агресивної війни, вчинення систематичних звірств та порушення фундаментальних принципів міжнародного права. Кожен день, коли ці активи простоюють, – це день, коли росія отримує вигоду від обережності Бельгії», – наголошується в листі депутатів з країн Балтії, Польщі, Чехії, Франції, Німеччини, Фінляндії, Швеції, Данії, Хорватії, Угорщини, Словаччини та України.

Вони підкреслили, що існують як юридичні підстави, так і моральний імператив для подібних дій з боку Бельгії. «Міжнародне право визнає право держав конфіскувати активи агресора для компенсації жертвам та фінансування відбудови. Прецеденти цього є», – зазначили вони. На їхню думку, повна конфіскація та передача російських активів є єдиною пропорційною відповіддю на масштаб російської агресії та потреби України. «Закликаємо Вашу Величність публічно підтримати негайну легальну конфіскацію та передачу цих активів Україні», – наголосили депутати.

«Капітуляція України не є миром.

Росія стала загрозою для Франції»

Нагадаємо, пізно ввечері 5 березня президент Франції Емманюель Макрон виступив зі зверненням до нації. Не буде перебільшенням назвати цю промову знаковою або навіть історичною. Макрон і раніше виступав зі сміливими та проривними ідеями щодо України, але цей виступ є особливим. На відміну від попередніх, часто абстрактних ідей, зараз Макрон виголосив програмну, системну промову, що враховує наслідки змін для Франції та Європи. Не менш важливо й те, що тепер він оприлюднив ідеї вже після їх закритого обговорення і навіть попереднього погодження з іншими європейськими керівниками. По суті, президент Франції намагається перебрати на себе роль неформального лідера Європи. У тому числі використовуючи унікальну перевагу – наявність у Франції ядерного арсеналу. Зважаючи на важливість промови, ми публікуємо її текст українською.

«Я знаю, що ви схвилювані через історичні події, які стрясають світовий порядок – і ви маєте рацію. Війна в Україні, яка призвела до майже мільйона смертей і поранень, триває без упину. Але Сполучені Штати – наш союзник – змінили свою позицію щодо цієї війни, вони зменшили підтримку України і поставили під сумнів те, що буде далі. Одночасно з цим США планують запровадити мита на європейські товари. Світ стає дедалі більш жорстоким, до того ж загроза тероризму не зменшується. Через все це наше благополуччя та безпека стали більш невизначеними.

Треба визнати: починається нова епоха. Війна в Україні триває вже більше трьох років. З першого дня ми вирішили підтримати Україну і накласти санкції на росію. І це було правильне рішення, адже йдеться про загрозу не лише для українського народу, який мужньо бореться за свою свободу. Наша безпека також під загрозою. Якщо одна країна може безкарно вторгтися до сусідньої держави в Європі, то ніхто більше не може бути впевненим ні в чому. Бо в цьому разі діятиме закон сили, і гарантії миру на нашому континенті більше не буде. Історія нас цьому навчила.

Російська загроза виходить за межі України, вона стосується всієї Європи, в тому числі нас з вами. Вона вже перетворила український конфлікт на глобальний. Росія пустила у бій на нашому континенті північнокорейських солдатів та іранську військову техніку, а одночасно – вона допомагає цим країнам ще більше озброюватися.

Путінська росія порушує також наші кордони. Вона вбиває опонентів і маніпулює виборами в Румунії та Молдові, організовує атаки на комп'ютерну інфраструктуру

наших лікарень, щоб зупинити їхню роботу. Росія намагається маніпулювати нашими думками за допомогою брехні, поширюваної в соціальних мережах. По суті, росія випробує нас, тестує межі прийнятного для нас. Це відбувається в повітрі, на морі, в космосі й за нашими екранами. Її готовність до агресії, схоже, не знає меж.

Водночас росія продовжує переозброюватися, витрачаючи на це понад 40% бюджету. До 2030 року вона планує ще більше збільшити армію, додавши 300 тисяч солдатів, 3 тисячі танків і 300 винищувачів. Зважаючи на це, хто повірить, що росія зупиниться на Україні? І зараз, і на довгі роки вперед рф стала загрозою для Франції і для Європи.

Зіткнувшись із цим небезпечним світом, було б нерозумно просто спостерігати. Тому ми маємо без подальшого зволікання ухвалити рішення – заради України, заради безпеки французів, заради безпеки європейців. В першу чергу – щодо України.

Усі ініціативи, які допомагають досягти миру, є рухом у правильному напрямку, я хочу віддати їм належне. Та ми повинні й допомагати українцям і далі чинити опір, поки вони не зможуть домовитися з росією про міцний мир для себе і для всіх нас. Бо дорога до миру не може пролягати через те, щоби ми залишили Україну на самоті, навпаки, мир «за будь-яку ціну», досягнутий під російською диктатурою – неможливий. Капітуляція України не є «миром». Крах України – це не «мир».

Також миром не буде припинення вогню, яке є надто крихким. Чому так? Тому що це підтверджує досвід минулого. Не можна забувати, що росія почала вторгнення в Україну в 2014 році, і що ми тоді вели переговори про припинення вогню в Мінську. Але

росія не дотримувалася перемир'я, і ми не змогли зберегти баланс через відсутність надійних гарантій для України. Ми більше не можемо вірити росії на слово.

Україна має право на мир і безпеку. Але її безпека – також в наших інтересах, в інтересах безпеки європейського континенту. Ось чому ми працюємо з нашими британськими і німецькими друзями та кількома іншими європейськими країнами. Ось тому я зібрав кілька країн разом у Парижі кілька тижнів тому, а кілька днів тому ми знову зустрілися в Лондоні, щоб консолідувати їхні зобов'язання, необхідні для України. Ми повинні підготувати Україну до того, щоби після підписання миру вона не зазнала повторного вторгнення з боку росії. Це, безсумнівно, потребуватиме довгострокової підтримки української армії. Це також може включати потребу розгортання європейського контингенту. Не йдеться про те, що ці солдати будуть кинуті у бій вже сьогодні, вони не підуть воювати на лінію фронту. Натомість вони будуть там після підписання миру, щоб забезпечити його повне дотримання.

Це – елементи плану міцного, тривалого і контрольованого миру, який ми підготували разом з українцями і кількома іншими європейськими партнерами, і який я відстоював два тижні тому у США, а також по всій Європі.

І хоча я хочу вірити, що Сполучені Штати залишаться на нашому боці – та ми повинні бути готові й до протилежного.

Незалежно від того, чи буде мир в Україні досягнутий швидко, чи ні – зважаючи на російську загрозу, яку я щойно описав, європейські держави повинні бути здатні краще захищати себе і стримувати будь-яку подальшу агресію.

Тому за будь-якого сценарію ми повинні краще озброїтися, ми повинні підвищити нашу обороноздатність. Це необхідно зро-

бити саме для того, а зберегти мир, аби наші дії стали стримуючим фактором. Тож хоча ми залишаємося відданими НАТО і нашому партнерству із США – та нам потрібно набагато більше зміцнювати нашу незалежність у сфері оборони і безпеки. Майбутнє Європи не мають визначати у Вашингтоні чи Москві. Дійсно, загроза зі Сходу повертається. «Період невинності» останніх тридцяти років, що розпочався після падіння Берлінського муру, закінчився.

Завтра у Брюсселі, на позачерговому саміті ЄС за участю 27 глав держав і урядів, президента Єврокомісії та Євроради, ми зробимо рішучі кроки вперед. Буде ухвалена низка рішень, які Франція пропонувала кілька останніх років. Наше покоління більше не має привілею отримувати дивіденди від миру. Але від нас залежить, чи зможуть завтра наші діти пожинати плоди наших нинішніх дій. Разом до майбутнього!

Так, ми віримо у дії задля нашої безпеки, але також ми віримо у необхідність захисту демократії, правди, свободи, поваги в наших суспільствах, у ідею свободи вираження поглядів, а не повернення до мови ненависті. Тобто загалом – у ідею гуманізму. Це те, що ми відстоюємо, і те, що поставлено на карту. Європа має економічну силу, потужність і талант протистояти викликам часу. Ми здатні кинути виклик Сполученим Штатам Америки, не кажучи вже про росію. Та ми маємо діяти спільно, як європейці. І ми повинні бути рішуче налаштовані захистити себе. Саме тому країна потребує вас і вашої відданості. Політичні рішення, військова техніка та бюджети – це одне, але вони ніколи не замінять сили духу нації.

**Еммануель Макрон,
Звернення до нації**

Париж, 5 березня 2025 року.

Переклад «Європейської правди»

Угорщину можуть позбавити права голосу в ЄП

Євродепутати партії Volt закликають позбавити Угорщину права голосу в ЄС через її блокування спільних рішень

Відповідну пропозицію вони направлять європейським лідерам, повідомляє видання Politico. Їхній план складається з дев'яти пунктів. У документі, окрім заклику до позбавлення Угорщини права голосу, пропонується призначити верховну представницю ЄС із закордонних справ та політики безпеки Каю Каллас повноцінною міністеркою закордонних справ ЄС

Видання також повідомляє, про підтримку депутатами прагнення створити спільну європейську армію і забезпечити можливість переглянути договори ЄС, аби включити нові компетенції у сфері оборони й підготуватися до розширення.

Масова депортація міжнародних злочинців у Польщі

Польща розпочала акцію масової депортації з країни членів міжнародних злочинних груп, зокрема громадян Грузії. Про це у соцмережі X написав глава польського уряду Дональд Туск.

«Розпочалися депортації. Ми ефективно ліквідуємо грузинські бандформування. Не слова, а дії», – зазначив Туск. Допис супроводжував відео, де видно, як поліцейські автомобілі везли на летовище закутих у кайданки чоловіків, які згодом польським військово-транспортним літаком транспортувалися до країни походження.

Речник Прикордонної служби РП Анджей Юзьвяк повідомив, що на борту військового літака були 17 громадян Грузії віком від 24 до 58 років. За його словами, серед них були особи з кримінальним минулим, або які не мали легальних документів на перебування в Польщі. Він зазначив, це перша із запланованих операцій з примусового видворення з Польщі іноземців із різних країн, які становлять загрозу для безпеки країни.

Без Господарського кодексу:

що тепер кардинально зміниться?

Аналіз скасування Господарського кодексу України, його впливу на договірні відносини та перехід до єдиної системи регулювання за Цивільним кодексом.

Дмитро ЗЕНКІН,
адвокат

Чому було вирішено скасувати Господарський кодекс?

Як відомо, Верховна Рада України прийняла Закон «Про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період» (№ 6013), яким, серед іншого, Господарський кодекс (ГК) офіційно втрачає чинність. Це означає, що всі зміни в договірному регулюванні, зокрема ті, що закріплені в Цивільному кодексі (ЦК), застосують у повному обсязі. Для забезпечення плавного переходу до нового регулювання й ухвалено вказаний закон, який, зокрема, передбачає п'ятирічний адаптаційний період. За цей час бізнес має налаштувати свої процеси відповідно до оновлених вимог.

А щодо того, чому було вирішено скасувати Господарський кодекс, то однією з основних причин цього стало прагнення ліквідувати колізії між нормами ГК і ЦК. Така ситуація не лише ускладнювала договірну практику, але й створювала правову невизначеність у судових спорах. Крім того, реформою передбачено реорганізацію державних і комунальних підприємств в акціонерні товариства чи товариства з обмеженою відповідальністю. Ці зміни вимагають як теоретичного, так і практичного аналізу, але сьогодні ми зосередимося саме на договірному аспекті.

Головною проблемою співіснування ГК та ЦК було дублювання регулювання тих самих правовідносин, але з різними підходами. Наприклад, Господарський кодекс мав жорсткі вимоги до укладення договорів, зокрема до наявності істотних умов. Стаття 180 ГК вимагала зазначення строків, обсягів й асортименту товарів у договорі. Відсутність хоча б однієї з цих умов автоматично робила його недійсним. Навіть якщо сторони виконували договір на практиці, інша сторона могла зупинити виконання, посилаючись на формальну невідповідність.

Такий формалізм створював проблеми для сучасного бізнесу, де комунікація часто ведеться через електронні листи чи шляхом укладення угод із використанням цифрових підписів. Господарський кодекс просто не враховував такі реалії, що змушувало підприємців шукати шляхи обхідного регулювання.

Своєю чергою, Цивільний кодекс оперує принципом свободи договору. Стаття 627 ЦК дозволяє сторонам самостійно визначати умови договору, якщо це не суперечить закону. Крім того, в статті 638 Цивільного кодексу визначено, що істотними є лише ті умови, які стосуються предмета договору, а також ті, які визначені важливими для конкретного виду договору чи узгоджені сторонами. Це суттєво спрощує укладення угод і зменшує ризики їх недійсності через формальні помилки.

Перехід до єдиного регулювання юридичних осіб

Ще однією важливою зміною стало регулювання юридичних осіб. Цивільний кодекс у статті 81 чітко розділяє юридичні особи на публічні та приватні. Це дозволяє уникати колізій, які виникали через розширене визначення суб'єктів господарювання у ГК. Такий підхід забезпечує єдиний порядок створення, функціонування та ліквідації юридичних осіб.

Новий закон також забороняє на певні організаційно-правові форми, зокрема створення юридичних осіб у ряді організаційно-правових форм, як то:

- приватні та колективні підприємства;
- державні, комунальні, казенні підприємства;
- підприємства з іноземними інвестиціями;
- фермерські господарства;
- підприємства об'єднань громадян, профспілок або споживчих кооперативів.

Це означає, що підприємства, які працювали в цих формах, мають адаптуватися до нових умов, обравши дозволена організаційно-правову форму.

Реорганізація: виклики та обов'язки

Процес реорганізації – це завжди не проста й багаторівнева процедура. Вона включає:

1. Інформування кредиторів – протягом 30 днів після прийняття рішення про реорганізацію потрібно письмово повідомити всіх кредиторів.

2. Передачу майна – залежно від обраного способу реорганізації (злиття, приєднання або перетворення), майно підприємства переходить до правонаступника.

3. Призначення комісії з припинення – власники мають створити комісію або призначити ліквідатора, який відповідатиме за процес припинення діяльності підприємства.

При цьому закон передбачає можливість передачі майна в статутний капітал правонаступника, в оренду або в управління. Але передача державного чи комунального майна має чіткі обмеження: наприклад, воно не може бути відчужене або використане як внесок до статутного капіталу інших юридичних осіб.

Питання дозвільних документів та виклики для управлінців

Усі дозволи, ліцензії, сертифікати та інші дозвільні документи, видані реорганізованим підприємствам, залишаються чинними для правонаступників. Однак це можливе лише за умови дотримання новим суб'єктом господарювання всіх необхідних ліцензійних вимог. Що стосується земельних ділянок, то право постійного користування ними також переходить до господарських товариств – правонаступників підприємств.

Щодо викликів для управлінців, тут усе також зрозуміло. Бо реорганізація – це не лише юридична процедура, але й суттєвий управлінський виклик. Адже керівництву підприємств доведеться:

- провести інвентаризацію майна;

- адаптувати під нові вимоги фінансову звітність і внутрішні документи;
- забезпечити відповідність своєї роботи вимогам нового законодавства;
- організувати роботу з кредиторами та персоналом у рамках реорганізації.

У випадку порушень передбачені адміністративно–господарські санкції, такі, як штрафи, вилучення прибутку чи навіть ліквідація підприємства.

Звісно, що подібні реформи не є унікальними. У багатьох країнах скасування застарілих нормативних актів та реформування систем управління державними активами дозволило залучити інвестиції та підвищити ефективність управління. Наприклад, у Польщі перехід державних підприємств у форму акціонерних товариств сприяв зростанню їх конкурентоспроможності на європейському ринку. А в Німеччині запровадження чітких правил корпоративного управління в державних компаніях значно знизило корупційні ризики. Водночас досвід цих вказує й на те, що успішна реалізація подібних реформ залежить від прозорості, чітких строків та доступності механізмів підтримки для бізнесу.

Недійсність правочинів: чіткість і передбачуваність

Одним із головних джерел проблем між ГК та ЦК була різниця в підходах до недійсності правочинів. Господарський кодекс акцентував увагу на недійсності зобов'язань, тоді як Цивільний кодекс пропонує універсальний підхід. Зокрема, статті 215–216 ЦК чітко визначають підстави для визнання правочину недійсним, наприклад, якщо

він суперечить закону чи укладений під тиском або через обман. Цивільний кодекс також враховує вимоги до форми правочину, що дозволяє уникати неоднозначного трактування.

Є ще питання ціни в договірному регулюванні. Ціна як умова договору також зазнала змін. Господарський кодекс вимагав чіткого визначення ціни в гривнях (стаття 189), що створювало труднощі під час валютних коливань. Натомість ЦК у статті 632 надає сторонам можливість самостійно домовлятися про ціну. Якщо вона не зазначена, вартість визначається ринковими цінами. Це важливо для договорів, де передбачені валютні «прив'язки», що дозволяє бізнесу уникати зайвих ризиків.

Загалом же можна сказати, що скасування Господарського кодексу та перехід до регулювання виключно за Цивільним кодексом є необхідним і своєчасним кроком. Це рішення дозволяє усунути правову невизначеність, сприяє спрощенню договірних відносин та створює більш сприятливе середовище для бізнесу. Окрім того, гармонізація українського законодавства з європейськими стандартами є важливим сигналом для інвесторів та підприємців, які прагнуть працювати в зрозумілих і передбачуваних умовах.

Реформа не лише вирішує нагальні проблеми, але й створює основу для подальшого вдосконалення законодавства. Уніфікований підхід до договірного регулювання дозволяє бізнесу сконцентруватися на розвитку, а не на боротьбі з юридичними формальностями. Це важливий крок до інтеграції України у сучасний правовий простір.

Суддя привласнив орендовану квартиру

Слідство встановило, що суддя орендував квартиру, а згодом підробив документи, в яких «дописав», що, нібито, викупив це помешкання в потерпілої за 412 тис. гривень.

За результатами комплексних заходів у Дніпрі викрито суддю одного з районних судів, який підозрюється в незаконному заволодінні квартирою місцевої жительки. Згідно матеріалів справи для реалізації обладунку він спочатку орендував це житло в центрі міста, при тому протягом пів року не сплачував відповідні суми за фактичне проживання. Ба більше, суддя під вигаданими приводами не допускав до квартири її власницю, яка намагалася зустрітися з ним та з'ясувати причини відсутності орендної плати.

Далі посадовець підробив документи, в яких «дописав», що нібито викупив це помешкання в потерпілої за 412 тис. гривень. Опісля фігурант подав до суду цивільний позов про визнання договору дійсним. А на додачу «підкріпив» його фальшивою розпискою від власниці квартири про, начебто, отримані нею кошти за продаж нерухомості.

Як встановило розслідування, суд виніс заочне рішення, яким задовольнив позовні вимоги посадовця та визнав його право власності на відповідне житло. Під час обшуків за адресами проживання та роботи судді виявлено комп'ютери, мобільні телефони, чорнові записи і робочу документацію із доказами обладунку. На сьогодні фігуранту повідомлено про підозру за двома статтями Кримінального кодексу України:

- ч. 5 ст. 190 (шахрайство, вчинене в особливо великих розмірах);
- ч. 2 ст. 384 (введення в оману суду або іншого уповноваженого органу, вчинене з корисливих мотивів).

Триває розслідування для встановлення всіх обставин злочину й повернення нерухомості її законній власниці.

Зловмиснику загрожує до 12 років позбавлення волі з конфіскацією майна.

Три кити цивілістичного мислення Геннадія Костянтиновича Матвєєва

Люди немов ті гірські вершини. Обличчям до обличчя не розгледіти людської сутності. Особливо коли йдеться про постаті масштабу Г. К. Матвєєва. Безпосередні вихованці цього видатного українського вченого-цивіліста минулого століття, чимало з яких наразі самі стали непересічними науковцями (і навіть європейського масштабу), вкотре підтверджують це в своїх спогадах про Вчителя. В останніх домінує головно-особистісний вимір Г. К. Матвєєва, те, що найбільше кидалося його учням у вічі, сприймалося ними передусім емоційно.

Петро ПАЦУРКІВСЬКИЙ,

студент I курсу магістратури Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Щоб осягнути майбутнє, озирайся назад у минуле.

Лейбніц,

Слово про вченого

Сьогоднішні учні його учнів, до числа яких маю честь належати і я, позбавлені особистого досвіду спілкування з видатним вченим, але ми маємо можливість й обов'язок водночас неупереджено зосередитися на осмисленні його творчої спадщини, пізнавального інструментарію. Адже, як переконує історія розвитку правознавства, в тому числі й цивілістики, саме від евристичного потенціалу методології, якою послуговується вчений, вирішальною мірою залежить результат його наукових пошуків, його впевненість або невпевненість в істинності зроблених спостережень, узагальнень, оцінок та висновків щодо досліджуваних проблем правової дійсності.

Ще з часу до нової ери відомий індійський міф про трьох китів, які тримають на собі Землю. Давньогрецький мислитель Піфагор стверджував, що коли йому нададуть належну точку опори, то він буде спроможним перевернути Землю. Такою фундаментальною є роль відповідних основ у бутті та пізнанні. Від обраних життєвих опор залежить людська доля, результат творчої чи професійної діяльності людини. Тож на яких саме китах трималося цивілістичне мислення Г. К. Матвєєва, яке наразі заслугоує бути оціненим як інноваційне не тільки для часу, в якому він жив і творив?

Зокрема, про таку оцінку творчості вченого я вперше дізнався ще студентом другого курсу Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка від гуру

сьогоднішньої цивілістики України Наталії Семенівни Кузнецової з її лекцій з цивільного права. Вона закарбувалася в моїй пам'яті, але тривалий час я не міг знайти розгадки секретів цивілістичного мислення Г. К. Матвєєва, хоча й докладав для цього наполегливі зусилля впродовж більшості років навчання на бакалавраті права.

Справжнім методологічним ключем для мене в осмисленні вищезазначеної проблеми виявилось штудіювання англомовного збірника наукових есеїв «Римське право та ідея Європи». Зазначу, що він присвячений багатоаспектному аналізу ролі й значення римського права як спільної європейської спадщини сучасної європейської цивілізації в цілому та водночас ціннісної спадщини для найрізноманітніших суб'єктів права зокрема. Саме під впливом концепції та ідеї цього збірника наукових досліджень я збагнув глибинний сенс і контекст загальновідомої метафори «Усі дороги ведуть до Риму», яка в етимології найпоширеніших європейських мов, а також української мови, позиціонується як народна мудрість.

Для нашого дослідження вищезазначена метафора означає, на мою думку, пряму вказівку шукати генетичні витоки антропосоціокультурних кодів сучасного європейського права, а приватне право наразі є його найбільшим органічно виокремленим пластом, розгадку його природи та методів пізнання, тобто правового мислення в архетипі римського права. Досягнувши класичних форм зрілості ще в період Римської республіки, римське право згодом стало загальноцивілізаційним феноменом й уже

ніколи не випадало з контексту еволюції людської цивілізації, а в періоди якісних трансформацій нерідко слугувало правовою матрицею розв'язання складних проблем її поступу. Воно породило настільки досконалі юридичні конструкції та інші правові інструменти, що вони згодом стали системоутворюючим ядром усіх наступних правових систем держав на європейському континенті та в усьому цивілізованому світі.

Передумови формування цивілістичного мислення Г. К. Матвєєва

Зазвичай наукознавство пояснює сенс мислення як спосіб постановки та вирішення пізнавальних задач, характер рефлексії дослідника з приводу пізнаваної дійсності. Особливо ґрунтовно та переконливо це пояснює феноменологія. Зокрема, ще її основоположник Едмунд Гусерль зазначав у «Вступі до феноменології», що оскільки «людське буття як таке через усвідомлення перебуває в стосунку до практичного навколишнього світу, як завжди вже наділено предикатами людської значущості», для адекватного осмислення цього буття «не слід виносити або залишати значимими жодні судження», яких він не набув з очевидності, з досвіду, в яких речі й стани речей, про які йдеться, дані як вони самі», – писав учений.

Але тільки цього, як свідчить тривалий історичний досвід правопізнання, не достатньо для продукування несуперечливих знань про правову дійсність. Це переконливо продемонстрував ще на початку ХХ ст. видатний український теоретик права та соціолог Богдан Кістяківський: «У жодній іншій науці немає стільки суперечливих теорій, як у науці про право. При першому ж знайомстві з нею виникає таке враження, ніби вона тільки й складається з теорій, що взаємно виключають одна одну. Найбільш суттєві питання про сутність і невід'ємні властивості права вирішуються різними представниками науки по-різному. Суперечка між теоретиками права виникає вже на початку наукового пізнання права, навіть більшою мірою саме з приводу вихідного поняття – до якої сфери явищ належить право» – вказував науковець. Наразі ця ситуація, як загальновідомо, сутнісно не змінилася.

Річ у тім, як зазначає один із лідерів міждисциплінарних правових досліджень, американський правознавець Річард Познер, що на результат правопізнання впливають й інші об'єктивні та суб'єктивні чинники: контекст історичної епохи, в якій живе і творить вчений, його особисті ціннісні установки та методологічні пріоритети, приналежність до певної пізнавальної традиції чи наукової школи, цілий ряд інших факторів, які взяті в сукупності й творять стиль відповідного мислення вченого. Не міг уникнути впливу цих чинників і Г. К. Матвеев, якому випало жити і творити головню в сср.

Фактично одразу після захоплення влади в країні більшовицька партія лєніна-сталіна обрала принципом державної політики радянської держави максиму «нічого приватного ми не визнаємо». Одним із неминучих наслідків цього стала заборона викладання у вузах країни римського приватного права та вислання найкращих професорів римського права з центральних університетів держави у периферійні, одним з яких був і Казанський університет.

Лекції цілого ряду цих професорів пощастило слухати й Матвееву, який навчався наприкінці 20-х – початку 30-х років на юридичному факультеті цього університету. Й хоча це уже був, як зазначалося в тогочасних офіційних підручниках для студентів-юристів, «період наступу соціалізму по всьому фронту», тобто час жорсткої політичної та ідеологічної цензури, більше того – монопольного панування так званої марксистсько-лєнінської ідеології як єдино прийнятного стандарту мислення, непересічні вчені педагоги все ж зуміли передати критично мислячим студентам разом із фаховими правничими знаннями й мистецтво приватно-правового мислення. «Бродильні дріжжі» непересічного розуму професорів-наставників і цього разу зробили свою справу. Але згідно канонів езопівської комунікації інтелектуалів, які не сприйняли тогочасної тоталітарної ідеології репресивної держави, воно вже стало називатися в нових суспільно-політичних реаліях цивілістичним мисленням.

На наш погляд, найбільший парадокс цивілістичного мислення Г. К. Матвеева полягає в тому, що він особисто жодного разу не декларував його відкрито, бо таким був імператив епохи, в якій він жив і творив. Проте цей архетип мислення промовляє сам за себе майже з кожної сторінки його непересічного наукового доробку. Інколи він проявлявся як непривований резонанс у вчин-

ках Г. К. Матвеева. Один з таких вчинків, який повторювався ним неодноразово під час викладання курсу порівняльного цивільного права на факультеті міжнародних відносин і міжнародного права, його слухачі-студенти описують так: «Геннадій Костянтинович розповідав про позовну давність і строк позовної давності. Закінчував фразу він такими словами: «Чим більш цивілізована права система, тим більшим має бути строк у людини для захисту своїх прав і законних інтересів, тобто тим більше має бути строк позовної давності. Строк позовної давності сьогодні основний у Франції – 30 років, в Німеччині – 20 років, в Англії – 7-12 років, в сср – 3 роки». І більше нічого не коментував».

Чи не найяскравішим з цього ряду феноменів стало відкриття Г. К. Матвеевим у 1957 році на юридичному факультеті всупереч наполегливим протестам тодішнього Міністерства освіти УРСР аспірантури з римського приватного права. Цьому передували вагомі суспільно-політичні зміни як внутрідержавного, так і міжнародного характеру. Зокрема, після розвінчання в 1956 р. культу особи сталіна в країні розпочалася так звана «хрущовська відлига». Вона здійснювалася під гаслами головню антисталінізму. Це ще не віщувало настання справжньої весни в суспільно-політичному житті країни, яка несе із собою його відродження, а тільки з'явився шанс у непересічних особистостей проявити себе і Геннадій Костянтинович з нього скористався.

Незрівнянно фундаментальніші події сталися у тому ж 1957 р. на європейській міжнародній арені. Зокрема, глибоко символічно, що в цей рік саме Римським договором було засновано Європейське співтовариство держав-членів, відоме наразі як Європейський Союз. Колишній глава уряду Італії, яка стала однією із держав-засновниць Євросоюзу, а згодом очільник Європейської Комісії Романо Проді пізніше зазначав у зв'язку зі створенням ЄС, що в цьому й укорінено «генетичний код проекту», оскільки Римська цивілізація залишилася «душею Європи».

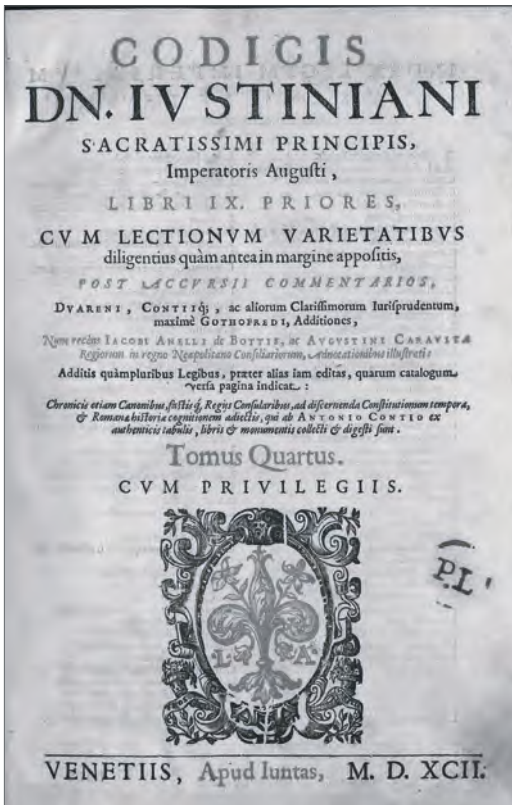
Аналіз життєвого шляху Г. К. Матвеева переконує, що процес підготовки до підписання Римського Договору про ЄС, як і власне факт його ухвалення позитивно

Геннадій Костянтинович Матвеев

вплинули і на вищезазначені вчинки вченого-цивіліста, ще більше переконали його у винятковому евристичному потенціалі цивілістичного мислення, в тому, що воно було ні чим іншим, як інтерпретованим колишніми професорами римського права – засланнями сср на політичну периферію держави за велінням авторитарного сталінського політичного режиму римським приватно-правовим мисленням.

Римський архетип приватного права Вирішення сформульованої наукової проблеми вимагає передусім з'ясування деяких її основоположних світоглядних і методологічних аспектів, головню питання щодо появи римського архетипу приватного права, його сенсу та характеру. Як переконує аналіз чисельної зарубіжної та вітчизняної наукової літератури з приватного права, більшість цивілістичних доктрин як минулого, так і сучасності пояснюють його сутність як природного права особи. Ці доктрини за критерієм свого змісту уже давно зазвичай консолідує у два їх архетипи. Перший із них пояснює появу та генезис приватного права, його системність із буттєвої фактичності та спонтанності життєдіяльності індивіду та їх приватних потреб. Він згодом дістав назву римського архетипу приватного права. Глибинний сенс останнього полягав у тому, що воно ніколи не замислювалося людиною спеціально, а з'явилося, як резонно наголошував ще Марк Тулій Цице-

рон, «само по собі», тому є «справедливим і чесним» та «дано всім».

Другий із цих архетипів тлумачить приватне право як породження природного розуму, джерелом якого є такий зовнішній чинник, як Бог і створена ним Природа. Він називається новоєвропейським архетипом приватного права.

Квінтесенція римського архетипу приватного права, згідно сучасної цивілістичної доктрини України, полягає в тому, що його суб'єктами виступають приватні особи, які особисто реалізують власні права та задовольняють свої потреби в добровільному порядку в спосіб, що не порушує таких же прав та інтересів інших приватних суб'єктів права. Її чи не найповніше розкрила Н. С. Кузнецова: «Для цивільного права приватність – це домінуюча ознака. Вона проявляється практично у всіх аспектах цивільного права: його суб'єкти є юридично рівними, незалежними один від одного, в майновому плані автономними; юридична рівність і майнова та організаційна незалежність забезпечують особі можливість діяти на свій розсуд (тобто бути господарем своєї поведінки); особи, діючи на свій розсуд, самі вирішують, з ким встановлювати свої відносини і на яких умовах; юридична рівність осіб обумовлює, що їхні відносини виникають за взаємною згодою (на основі угод, які мають виключне значення в цих відносинах); для забезпечення цієї при-

ватності, змістом якої є право особи, встановлюються гарантії – у разі будь яких порушень прав можливість звернутися за захистом до суду.

Приватність як основна характеристика риса цивільного права обумовлює «мегапринцип» цивільного права – його диспозитивність. Він є ключовим у формуванні поведінки особи – волю діяти на свій розсуд...». Вперше класичних форм зрілості приватного права досягло в давньоримській общині, яка називалася *civitas* і згодом еволюціонувала у спільноту нового типу *res publica* (спільна справа). Вважаємо за необхідне зауважити, що воно не стало від цього правом *civitas*, а залишилося приватним правом її громадян. Проте, як переконує аналіз *Corpus Juris Civilis* візантійського імператора Юстиніана (головно «Інституцій» та «Дигестів»), а також інших джерел права того часу, в цього права з'явилося ще одне найменування – цивільне право. Зокрема, так його спершу називали Гай, Модестін, Папініан, Павло та Ульпіан, віднесені законом імператора Валентиніана III до ряду найвидатніших римських юристів класичного періоду. Це нове найменування приватного права вкоринилося та згодом набуло поширення не тільки в межах Римської цивілізації, але і в інших, передусім авторитарних, державах, в яких правосуб'єктність приватних осіб заперечувалася або сильно обмежувалася. Тим не менше приватно-правова сутність цивільного права не змінювалася від цього за умови, якщо такими державами не вихолощувався його приватно-правовий характер та зміст, а головне архетип.

Розуміння приватного права як природного

Вищезазначеним найвидатнішим творцям доктрини римського приватного права періоду його золотого віку належить також безперечний пріоритет й у виробленні розуміння римського архетипу приватного права як природного, але не в тому сенсі, який згодом отримав назву новоєвропейського, а як права, що з'явилося та набуло класичних форм зрілості спонтанно, само по собі в середовищі римських громадян-індивідів і залишилося їх персональним (приватним) правом. В епіцентрі римського приватного права, як переконує аналіз його джерел, опинилися головне майнові від-

носини приватних осіб. Це підтверджує й висновок Крістофера Персона: «Власність завжди була ключовою категорією для практиків римського права». А Н. С. Кузнецова акцентує увагу на тому, що «римське приватне право сформуло надзвичайно досконалу в юридичному розумінні систему правових конструкцій, які і в наш час використовуються цілком ефективно». Тим не менше наукового визначення феномену архетипу римського приватного права творці його доктрини не залишили по собі. Це сталося не випадково, а з цілком зрозумілих причин – римська традиція правопізнання та практика правозастосування цього не потребували.

Таке його визначення з'явилося через дві тисячі років після фактичної появи цього архетипу в парадигмальних межах іншої пізнавальної традиції і воно належить Ф. А. Гаєку. Він, зокрема, зазначив, що цей архетип слід розуміти як відкриту саморегульовану динамічну систему абстрактних буттєво укорієних правил поведінки приватних осіб у відповідній спільноті, яка є необхідною умовою їх кооперації між собою з приводу особистого задоволення власних (приватних) потреб та інтересів. На нашу думку, особливо продуктивне світоглядно й методологічно для розуміння римського архетипу приватного права таке резюме цього вченого: «...очевидно, що в процесі еволюції не було таких випадків, коли б індивіди могли згідно із власними цілями свідомо спроектувати і поставити собі на службу правила, які поступово сформували б розширений (суспільний – П.П.) порядок; тільки пізніше ми змогли приступити до вкрай приблизного ретроспективного пояснення цих утворень (правил та їх архетипів. – П.П.) в принципі». Цим резюме Ф. А. Гаєк фактично створив якісно нову пізнавальну ситуацію у вивченні буттєвої спонтанності римського приватного права. На нашу думку, вона уможливила наукове пояснення витоків, генезису та природи феноменів приватності й буттєвої спонтанності в ньому.

Отже, найбільш стисло квінтесенцію римського архетипу приватного права можна визначити як його атрибутивну персональність, фактичність та спонтанність, тобто приналежність приватним особам. Системоутворюючою властивістю цього архетипу права була приватність, яка й зумовлювала його мегапринцип – диспозитивність. Саме цей принцип є його альфою та омегою у формуванні поведінки особи – Я волю діяти на власний розсуд – та проявляєть-

ся як в реалізації особою свого права, так і визначає її персональну відповідальність за порушення такого права Іншого.

Після загибелі в 476 р. Західної Римської імперії римський архетип приватного права в його дещо трансформованому форматі продовжив своє ще майже тисячолітнє існування як безпосередньо чинне право завдяки *Corpus Juris Civilis* імператора Юстиніана на теренах Східної (Другої) Римської імперії з її центром у Константинополі. Останніми послідовними поціновувачами його на європейських теренах, як зазначає Ф. А. Гаєк, були «пізні іспанські схоласти». Він же стверджує, що ця правова традиція перервалася у зв'язку з появою новоєвропейського архетипу розуміння феномену природного права як Божественного вияву. Про його появу сповістила доктрина природного права Гуго Гроція.

Проте остання не стерла повністю інституційну суспільну пам'ять про давньоримський архетип приватного права. Справжнім її пристанищем, як зазначає Г. Дж. Берман, ще з кінця XI ст. стали університети у зв'язку із запровадженням у них – спершу в університеті міста Болонья, а згодом і в інших – обов'язкового викладання різних навчальних дисциплін з римського права. На основі цього викладання зародилася та розвинулася наука римського права. В епіцентрі останньої опинилося вивчення римського приватного права.

Римське право й українські університети

Не оминули ці процеси й українські університети. Більше того, предметом досліджень їх викладачів стали головню ключові світоглядні та методологічні аспек-

ти римського архетипу приватного права. До прикладу, професор римського права Одеського університету XIX ст. Семен Пахман в своїх дослідженнях договору у сфері приватного права дійшов обґрунтованого висновку, що в ньому «величезну роль відіграє принцип приватної автономії індивіда, тобто, – пояснював він, – його право самому визначати свої відносини з іншою особою, з урахуванням такого ж її права». Завершуючи власні міркування з вищезначеного предмету, вчений резюмував, що «це право особи» «проявляється в кожному її розпорядженні», «незалежно від того, чи є воно одностороннім, чи двостороннім», тобто персональним (приватним) правом.

Професор римського права Київського університету Святого Володимира, він же його випускник, Каленик Мітюков досліджував, головню, речове право за римським приватним правом. В епіцентрі його уваги опинилися найрізноманітніші аспекти фактичності цього права. Зокрема, аналізуючи сенс *dominium rerum*, він наголошував, що римляни згідно їх правничої термінології виражали власність формулою: «ця річ моя (*rest mea est*)», уточнюючи при цьому: «за правом Квіритів (*ex jure Quiritium*)». В главі про володіння (*possessio*) він зазначав: «володіння є факт, в якому здійснюється це право», а також констатував, що «володіння передбачає у володільців... фактичну владу над річчю...». У його підсумковому резюме зазначається, що «володіння правом є такою ж фактичною стороною цього права, як володіння річчю є фактичною стороною власності». На мові сучасного правознавства це і є «схоплення» вченим у його пізнанні таких властивостей римського архетипу приватного права, як його приватність, фактичність і спонтанність.

Спецтрибунал для РФ

Уже незабаром будуть схвалені всі необхідні документи для початку роботи трибуналу. За прогнозом Постійного представника України в Раді Європи Б. Тарасюка, його створення відбудеться в травні 2025 року. За оцінкою депутата, робота над статутом спеціального трибуналу за злочин агресії РФ має закінчитися вже за кілька тижнів, проте голосування щодо спільної угоди між Україною та РЕ, на основі якої він і працюватиме, заплановано на травень.

«Динаміка зі створення спецтрибуналу має закінчитися в квітні, і моє бачення полягає в тому, щоб це все фіналізувалося вже в травні. Тому моя пропозиція до керівництва, яку підтримав президент ПАРЄ Теодорос Русопулос, використати міністерську зустріч у Люксембурзі для того, аби фактично освятити створення спеціального трибуналу», – сказав Б. Тарасюк після засідання Комітету міністрів РЕ у Страсбурзі.

Він пояснив, що виїзне засідання Комітету міністрів Ради Європи відбувається раз на рік. Чотирнадцятого травня така зустріч має відбутися в Люксембурзі, оскільки ця країна завершує ротацийне головування в Раді Європи. Там і можуть бути ухвалені всі необхідні документи для початку роботи спецтрибуналу. «Зараз є політична підтримка Ради, однак спочатку повинна завершитися робота Core-груп. Це має статися в березні, і наступне засідання групи відбудеться саме в Страсбурзі. І тоді всі напрацювання, а саме статут трибуналу, буде передано до Комітету міністрів. Після ухвалення комітетом генеральний секретар буде мати право підписати двосторонній документ від імені Ради Європи, а від України уповноважена Президентом особа», – уточнив процедуру дипломат. За прогнозами експертів, з якими погоджується і Тарасюк, лише одна «дуже важлива» країна може висловити окрему позицію та призупинити «безповоротний процес» створення спеціального трибуналу.

Нагадаємо, основна група, яка працює над створенням спеціального трибуналу для розслідування злочину агресії росії проти України, провела 4 лютого у Брюсселі засідання.

Санкції та культура:

як Україна реагує на розграбування української культурної спадщини?

Культурна спадщина України, будучи вразливою в мирний час через відсутність чіткої політики в цій сфері та належного контролю за нею, стала ще більше вразливою в період збройної агресії російської федерації проти нашої країни. Об'єкти культурної спадщини були й залишаються мішенями для атак рф – незаконне будівництво на території Стародавнього міста Херсонес Таврійський, знищення Національного літературно-меморіального музею Г. С. Сковороди на Харківщині або пошкодження Одеського національного художнього музею внаслідок влучання російських ракет тощо.

Дар'я ТИМОШЕНКО,

юристка Регіонального центру прав людини

Політика розграбування української культурної спадщини

Росія у всі віки використовувала культуру як інструмент своєї агресії, відповідно, чим менше «неросійської» культури потрапляє в поле зору населення на тимчасово окупованих територіях, тим більше воно асоціюватиме себе з російською культурою. Для рф культура є важливим елементом національної безпеки, в яку вкладаються як фінансові ресурси, так і людські, а отже ця система має працювати досконало. Якщо об'єкт культурної спадщини чи елемент нематеріальної культурної спадщини заважає створювати міф про історичну приналежність тимчасово окупованих територій до росії, то така культурна спадщина має зникнути.

Російські державні посадовці, очільники державних бюджетних установ культури, археологи, реставратори та інші учасники процесу привласнення, руйнування та знищення української культурної спадщини – цілісна розгалужена система, яка працює в межах державної політики російської федерації зі знищення української культурної спадщини. Діяльність цих осіб охоплює весь масив культурної спадщини, до якої вони мають/отримують доступ, не обмежуючись при цьому виключним значенням пам'ятки (будь то пам'ятка всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, пам'ятка державного значення чи невідомий досі могильник, незаконно розкопаний рф). Мета російської федерації – привласнити там, де це можливо, зробивши частиною російської культури, та зруйнувати там, де асимілювати це з будь-яких причин неможливо.

Захист культурної спадщини: що робить Україна?

Для України, яка змарнувала можливість контролювати та, як наслідок, захищати культурну спадщину на тимчасово окупованих територіях, ледь не єдиним засобом протидії злочинним діям рф та культурним діям, зокрема, є накладення санкцій на осіб, причетних до руйнування, знищення та розграбування культурної спадщини нашої країни. Від початку збройної агресії, прокуратура Автономної Республіки Крим та м. Севастополя здійснює розслідування злочинів рф проти культурної спадщини, зокрема щодо пам'яток національного значення, проте поза фокусом залишаються пам'ятки місцевого значення та ті об'єкти культурної спадщини, які росіяни й далі руйнують. До всього додамо, що на захоплених ворогом територіях України на сьогодні залишається більше 3 млн музейних об'єктів.

Нагадаємо, в 2014 році Україна поступово почала впроваджувати санкційну політику проти російської федерації: спершу припинила військово-технічне співробітництво, згодом запровадила санкцій проти державних посадовців та пропагандистів. Водночас осіб, причетних до руйнування культурної спадщини, українські санкції обходили стороною. Аж у 2019 році ситуація дещо змінилася: наша країна вперше вносить до своїх санкційних списків фізичних та юридичних осіб, що певним чином причетні до здійснення протиправних дій щодо об'єктів культурної спадщини України на півострові або підтримують таку діяльність.

Запровадження санкцій проти російських чиновників, діячів культури та науки триває й досі. Зокрема, Громадська організація Регіональний центр прав людини (ГО РЦПЛ) надав органам, відповідальним за введення санкцій у країнах ЄС, США, Канаді, Великій Британії та Новій Зеландії, дані про 10 осіб, причетних до здійснення незаконних археологічних розкопок, зокрема на території Кримського півострова, та переміщення культурних цінностей. Ще 30 осіб ГО РЦПЛ запропонував Україні як кандидатів для накладення на них санкцій. До цього переліку за певною логікою та ієрархією впливу від-

несено керівництво та працівників інституцій, які фінансують, санкціонують та безпосередньо здійснюють діяльність у сфері культури на тимчасово окупованих територіях. Так, 5 лютого 2025 року указом Президента № 68/2025 було введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)». Цим рішенням РНБО наклала санкції на 55 фізичних та 3-х юридичних осіб, чия діяльність спрямована на розграбування культурних цінностей України та підтримку й посилення нарративу про історичне право РФ володіти окупованими територіями та культурними цінностями, які на цих територіях розташовані. Серед фізичних осіб:

- посадові особи міністерства культури РФ, які на рівні відомства сприяють видачі російським археологам дозволів на проведення незаконних археологічних розкопок на тимчасово окупованих територіях України, зокрема в Криму;

- очільники установ та керівники департаментів у межах навчально-наукових інститутів та культурних закладів, які сприяють видачі російським археологам дозволів на проведення незаконних археологічних розкопок та тимчасово окупованих територіях України, зокрема в Криму, забезпечують фінансування розкопок, подальше переміщення культурних цінностей, організацію виставок тощо;

- археологи, які безпосередньо особисто залучені до процесу організації та проведення незаконних розкопок, вилучення культурних цінностей та передання цих цінностей у власність РФ.

Як санкції ізолюють російську культуру?

Санкції як запобіжний захід здебільшого орієнтовані на фінансові обмеження щодо осіб, причетних до здійснення збройної агресії проти України. Це має на меті зрештою послабити чи повністю зупинити їхню діяльність. Що ж стосується культури, то санкції мають не лише фінансовий, а і репутаційний вплив, оскільки російські культурні діячі та культурні інституції активно співпрацюють із зарубіжними колегами та партнерами. Наприклад, той же Ермітаж має закордонні товариства (фонди, асоціації та клуби так званих «Друзів Ермітажу»). Презентуючи свою культуру (або видаючи викрадену в Україні спадщину за власну) на міжнародній арені, РФ має можливість

транслявати конкретні нарративи, спрямовані на утримання позицій росії як держави, що представляє «велику культуру», бо ж експедиції російських археологів не обмежуються окупованими територіями України. Для ефективного міжнародного співробітництва, визнання та можливості публікувати свої праці в іноземних наукових періодичних виданнях, російські науковці беруть участь у зарубіжних експедиціях. Так, наприклад, російський археолог Александр Бутягін з 2014 року керує двома експедиціями: Мірмекійською археологічною експедицією (м. Керч, Автономна Республіка Крим, Україна) та Стабіанською експедицією (м. Кастелламаре-ді-Стабія, Італія).

Як наслідок накладення санкцій на фізичних осіб, які причетні до руйнування, знищення та розкрадання культурної спадщини України, ці особи фактично втрачають можливість взаємодіяти із зарубіжними колегами, що безпосередньо впливає на їхню впізнаваність, фінансування та успішність на батьківщині. Втрачаючи свій вплив у зарубіжній культурі, вони можуть втратити можливість представляти РФ та інституції, в межах якої вони працюють як через обмеженість доступу до зарубіжних країн, так і через ймовірні скорочення в межах інституції. Це, безсумнівно, і є тією репутаційною втратою, якої має зазнати росія внаслідок накладення санкцій, оскільки виключення РФ із світової культури позбавляє її того впливу, який вона досі має та який намагається утримувати.

Санкційна політика must go on

Тенденція накладення персональних обмежувальних заходів на осіб, які безпосередньо чи опосередковано долучені до розграбування української культурної спадщини на тимчасово окупованих територіях,

повинна продовжуватися через введення санкцій проти решти посадових осіб, які впроваджують злочинну політику – проти керівників департаментів, які тим чи іншим чином долучені до розграбування українських культурних цінностей, проти низки археологів, архітекторів, реставраторів, які особисто беруть участь у процесі руйнування, знищення та апропріації культурних цінностей. Проте необхідно враховувати, що така діяльність вимагає активного та регулярного моніторингу з боку України, оскільки можуть з'являтися нові персоналії, як із числа посадовців і керівників культурних установ, так і з числа археологів та/або реставраторів, які долучаються до розграбування української культурної спадщини.

Попри те, що накладення санкцій не означає миттєве чи навіть швидке притягнення винних осіб до відповідальності, вони відіграють потужну роль, оскільки відмежовують російську культуру від культури решти цивілізованого світу. Й, хоча санкції є важливим інструментом у притягненні до відповідальності, вони не можуть зупинити руйнування, знищення та розграбування культурної спадщини на окупованих територіях одразу, оскільки інструменти впливу дуже обмежені через те, що культурна спадщина на окупованих територіях перебуває під повним контролем РФ. Тим не менше, кожна персональна санкція – це черговий бар'єр для діяльності російських культурних діячів, який дедалі сильніше відмежовує росію від західних партнерів, фінансування та впливу.

P.S. Наостанок додамо, що за повідомлення Генштабу в ЗСУ створено підрозділ із захисту культурної спадщини. Як на наш погляд, це досить позитивна подія, коли армія безпосередньо долучається до захисту культурної спадщини.

Практика розгляду справ про хабарництво:

ВАКС vs місцеві суди

Як часто суди визнають провокацію хабара? Чи можливо у ВАКС довести недопустимість доказів? На ці та інші запитання й спробуємо пошукати відповідь у даній статті.

Іван КОСТЮК,
адвокат, радник практики
білокомірцевих злочинів ADVANQ

Відмінності у практиці ВАКСу та місцевих судів

Як відомо, кримінальні провадження про хабарництво розслідує не лише Національне антикорупційне бюро України, а вирок у цих справах ухвалює не лише Вищий антикорупційний суд. Справді, найбільш резонансні справи розглядаються саме ВАКСом внаслідок виключної підсудності. Але переважна більшість кримінальних справ за статтями 368, 369 Кримінального кодексу України не відповідає критеріям топ-корупції, тому ці справи потрапляють у місцеві суди.

Проаналізуємо окремі відмінності у практиці ВАКС та місцевих судів щодо розгляду класичних справ про хабарництво – одержання та надання неправомірної вигоди. Почнемо з кінця. Що з виправдувальними вирокami?

Вищий антикорупційний суд

Виправдувальні вироки за статтями 368, 369 КК України у ВАКС фактично відсутні. Частина справ надходить до суду з угодами про визнання винуватості, що дає змогу обвинуваченим уникнути позбавлення волі, інша частина – вироки з реальним покаранням. Звернемося до конкретних прикладів.

У 2024 році ВАКС ухвалив виправдувальний вирок у справі № 991/1688/23 щодо обвинувачення директора ДП «Ізюмський приладобудівний завод» за ч. 4 ст. 368 КК України. Ключову роль у цій справі відіграло визнання доказів недопустимими (листування обвинуваченого у WhatsApp). Ці докази були отримані НАБУ від журналіста на флешнакопичувачі. Вирок ухвалений з окремою думкою щодо відсутності підстав для виправдання. Наразі справу розгля-

дає Апеляційна палата ВАКСу за скаргою прокурора.

Як на мій погляд, це судові рішення є, скоріше, винятком із правил, зважаючи на фактичні обставини справи. Однак назвати цей виправдувальний вирок «променем надії» для подальшої зміни статистики на користь сторони захисту також не можна.

Місцеві суди

Інша картина з виправдувальними вирокami у місцевих судах. Наприклад, у 2024 році такі вироки були ухвалені у справах № 761/35924/19 (Шевченківський районний суд м. Києва, ч. 3 ст. 368 КК України); № 754/18230/21 (Деснянський районний суд м. Києва, ч. 3 ст. 369 КК України); № 366/704/19 (Іванківський районний суд Київської області, ч. 3 ст. 368 КК України); № 576/1215/18 (Глухівський міськрайонний

суд Сумської області, ч. 3 ст. 369 КК України), та інші. У цей перелік справ місцевих судів із таким результатом можна продовжити. Якщо порівнювати статистику розгляду справ у 2024 році за статтями 368, 369 Кримінального кодексу, то більший відсоток виправдувальних вироків саме за ст. 368 КК України. Причини виправдання досить різноманітні. Більшість справ закінчуються саме так через численні процесуальні порушення сторони обвинувачення, що призводить до визнання доказів недопустимими.

Провокація: місія (не)здійсненна?

Досить часто в справах про одержання та надання неправомірної вигоди одним із центральних питань є можлива провокація з боку правоохоронців та залучених ними агентів до вчинення злочину. Якщо говорити про ВАКС, то в більшості справ за статтями 368, 369 КК України захист вказує на провокацію. Проте встановити провокацію у стінах цього суду – наразі місія нездійсненна. Винятком є вирок ВАКСу від 14.06.2023 р. у справі № 991/7682/21 щодо обвинувачення судді одного із районних судів м. Києва за ч. 4 ст. 368 КК України. У цій справі суд визнав суддю винуватим у проханні надати йому неправомірну вигоду. Проте колегія суддів ВАКСу дійшла висновку, що органи досудового розслідування здійснили провокацію обвинуваченого, підбурюючи останнього на фактичне одержання неправомірної вигоди (п. 8.3. вироку).

Важливим моментом такого вироку є встановлення провокації одночасно із запереченням обвинуваченим факту вчинення злочину. При розгляді справи суд послався на всім відому позицію ЄСПЛ у справі «Берлізев проти України» та вказав, що з урахуванням обставин саме цього прова-

Важливим моментом такого вироку є встановлення провокації одночасно із запереченням обвинуваченим факту вчинення злочину.

дження несправедливим було б обмежитися застосуванням суто формального підходу до розгляду вказаного питання, а також необхідно окремо здійснити змістовну перевірку питання можливої провокації. Наразі ця справа перебуває на розгляді в АП ВАКСу. Прокурор подав апеляційну скаргу через визнання частини доказів недопустимими внаслідок провокації.

Встановлення провокації у справах за статтями 368, 369 КК України, які розглядають місцеві суди, є відносно поширеним

явищем. Наприклад, Приморський районний суд м. Одеси у справі № 522/12368/19 за обвинуваченням заступника начальника відділу поліції у вчиненні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК України (прохання надати та одержання хабара), констатував провокацію, зокрема, з таких підстав:

1) постійне ініціювання заявником зустрічей з обвинуваченим, прибуття до службового кабінету поліцейського без запрошення, за власною ініціативою;

2) відсутність зафіксованих доказів висловлювань обвинуваченого про необхідність передати йому грошові кошти, розмір неправомірної вигоди зафіксований лише у заяві про злочин та процесуальних документах слідства;

3) відсутність реального наміру в заявника вчиняти протиправні дії, за які надавався хабар поліцейському;

4) неодноразове залучення заявника в кримінальних провадженнях як викривача – щонайменше 7 епізодів надання неправомірної вигоди.

Зверну увагу, що досить популярна підстава для встановлення провокації «штатний заявник» наразі не працює у ВАКС. Наприклад, у справі № 729/1248/18 заявник сам підтвердив, що був таким десятки разів, отримував за це подяки від СБУ. Ці факти не були визнані як ознака можливої провокації.

Недопустимі докази: місія (не)здійсненна 2?

Якщо говорити про ВАКС, то визнати докази недопустимими в цьому суді є надскладним завданням. Зазвичай усі порушення сторони обвинувачення несуттєві, неістотні, формальні, технічні та в результаті прийнятні для ВАКСу. Водночас у практиці цього суду такі зустрічаються окремі випадки визнання доказів недопустимими. Два вироки вже згадувалися вище. Додатково можна навести вирок ВАКСу від 11.11.2020 р. у справі № 554/5163/17, яким визнано недопустимим протокол огляду вилученого в ході обшуку телефону, оскільки сторона обвинувачення не надала ухвалу про дозвіл на проведення обшуку та протокол обшуку. Визнання доказу недопустимим не вплинуло на результат справи, а особу засуджено за ч. 3 ст. 369 КК України.

Протилежна ситуація з недопустимими доказами у справах про хабарництво в місцевих судах. Наприклад, у справі № 357/18369/13–к Білоцерківський міський районний суд Київської області визнав

недопустимим протокол огляду, помітки та вручення грошових коштів. Причиною цього слугували сумніви в достовірності складення даного документа, оскільки учасники процесуальної дії не змогли підтвердити свою участь у ній.

Наступний приклад – вирок Деснянського районного суду м. Києва від 1.07.2024 р. у справі № 754/9612/19 визнано недопустимими протоколи НСРД, оскільки матеріали справи не містили доручень на оперативників, які здійснювали відповідні негласні дії.

Варто зазначити, що якість збирання доказів НАБУ, порівняно з іншими органами, дійсно відрізняється. Це також впливає на статистику визнання доказів недопустимими у ВАКС; та місцевих судах. Але поточна практика Вищого антикорупційного суду надзвичайно високо підіймає критерії для визнання доказів недопустимими, що також робить цю місію нездійсненою саме в цьому суді.

Перекваліфікація справи

Справи про хабарництво є досить складними з погляду кваліфікації, тому поширеною є практика виходу судом за межі висунутого обвинувачення. Перекваліфікація судом часто не має великого значення для результату справи. Наприклад, вирок ВАКСу від 1.03.2023 р. у справі № 203/94/18 суд перекваліфікував дії обвинуваченого з виконання на пособництво (з ч. 4 ст. 368 КК України на ч. 5 ст. 27, ч. 4 ст. 368 КК України).

В інших справах перекваліфікація судом суттєво впливає на покарання. Так, ухвалою Апеляційної палати ВАКСу від 8.06.2023 р. у справі № 369/10079/17 перекваліфіковано дії особи з ч. 4 ст. 27, ч. 2 ст. 15, ч. 3 ст. 369 КК України (підбурювання до

надання неправомірної вигоди) на ч. 2 ст. 369–2 КК України (зловживання впливом, що дозволило звільнити обвинуваченого від покарання у зв'язку із закінченням строків давності).

На практиці є досить поширеною перекваліфікація судом одержання або надання неправомірної вигоди на зловживання впливом (справи № 712/3825/22, № 675/261/21). Також є випадки перекваліфікації одержання хабара на шахрайство (справи № 161/8614/24, № 159/2208/23).

Разом із тим зустрічаються й нетипові перекваліфікації. Наприклад, вирок Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області від 28.02.2024 р. у справі № 303/3293/14–к суд перекваліфікував дії оперуповноважених міліції з ч. 4 ст. 368 КК України на ч. 2 ст. 190, ч. 1 ст. 364 КК України. Суд встановив, що в процесі вчинення шахрайських дій обвинувачені зловживали службовим становищем. Отже, тенденції до застосування судами права на перекваліфікацію додатково вказують на складність справ про хабарництво та проблематику розмежування складів злочинів.

Замість висновку

Як бачимо, судова практика свідчить про різні підходи до розгляду справ про хабарництво у ВАКСі та місцевих судах. Класичні стратегії захисту наразі не працюють у ВАКС, а статистика на боці сторони обвинувачення. На противагу цьому місцеві суди готові сміливіше визнавати докази недопустимими, встановлювати провокацію, перекваліфікувати діяння та ухвалювати виправдувальні вироки. Тож адвокатам потрібно враховувати сучасні тенденції практики та використовувати нові креативні підходи у справах про одержання та надання неправомірної вигоди.

Дозвіл органів опіки на примусову реалізацію нерухомого майна боржника

Дозвіл органів опіки та піклування на примусову реалізацію майна боржника в якому зареєстровані діти.

Євген МОРОЗОВ,
адвокат (судовий захист)

Суть справи

П'ятнадцятого лютого 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду в рамках справи № 2-537/11, провадження № 61-5415св22 (ЄДРСРУ № 109102225) досліджував питання щодо отримання дозволу органів опіки та піклування на примусову реалізацію нерухомого майна боржника в якому зареєстровані діти. Відповідно до частин першої, шостої статті 48 Закону України «Про виконавче провадження» звернення стягнення на майно боржника полягає в його арешті, вилученні (списанні коштів з рахунків) та примусовій реалізації. Про звернення стягнення на майно боржника виконавець виносить постанову.

Стягнення на майно боржника звертається в розмірі та обсязі, необхідних для виконання за виконавчим документом, з урахуванням стягнення виконавчого збору, витрат виконавчого провадження, штрафів, накладених на боржника під час виконавчого провадження, основної винагороди приватного виконавця. В разі, якщо боржник володіє майном разом з іншими особами, стягнення звертається на його частку, що визначається судом за поданням виконавця.

Статтю 50 Закону України «Про виконавче провадження» встановлено, що звернення стягнення на об'єкти нерухомого майна здійснюється в разі відсутності в боржника достатніх коштів чи рухомого майна. При цьому в першу чергу звертається стягнення на окрему від будинку земельну ділянку, інше приміщення, що належать боржнику. В останню чергу звертається стягнення на житловий будинок чи квартиру, в якому фактично проживає боржник.

Відповідно до частини третьої статті 17 Закону України «Про охорону дитинства» батьки або особи, які їх замінюють, не мають права без дозволу органів опіки і піклування, наданого відповідно до закону, укладати договори, які підлягають нотаріальному посвідченню та/або державній реєстрації,

відмовлятися від належних дитині майнових прав, здійснювати поділ, обмін, відчуження житла, зобов'язуватися від імені дитини порукою, видавати письмові зобов'язання.

Згідно з частиною другою статті 18 Закону України «Про охорону дитинства» діти – члени сім'ї наймача або власника жилого приміщення – мають право користуватися займаним приміщенням нарівні з власником або наймачем. Відповідно до статті 12 Закону України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» держава охороняє й захищає права та інтереси дітей під час вчинення правочинів щодо нерухомого майна. Неприпустиме зменшення або обмеження прав та інтересів дітей під час вчинення будь-яких правочинів щодо жилих приміщень. Органи опіки та піклування здійснюють контроль за дотриманням батьками та особами, які їх замінюють, житлових прав і охоронюваних законом інтересів дітей відповідно до закону. Для вчинення будь-яких правочинів щодо нерухомого майна, право власності на яке або право користування яким мають діти, необхідний попередній дозвіл органів опіки та піклування, що надається відповідно до закону. Посадові особи органів опіки та піклування несуть персональну відповідальність за захист прав та інтересів дітей при наданні дозволу на вчинення правочинів щодо нерухомого майна, яке належить дітям.

Реалізація арештованого майна: особливості

Відповідно до абзацу сьомого пункту 3 розділу II Порядку реалізації арештованого майна, затвердженого наказом Міністерства юстиції України 29 червня 2016 року № 2831/5, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 30 вересня 2016 року за № 1301/29431 (далі – Порядок реалізації майна), в разі передачі на реалізацію нерухомого майна, право власності на яке або право користування яким мають діти, заявка на ре-

лізацію арештованого майна подається разом із копією дозволу органів опіки та піклування або відповідним рішенням суду (в електронній або паперовій формі). В пункті 28 Розділу VIII Інструкції з організації примусового виконання рішень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 2 квітня 2012 року № 512/5 (далі – Інструкція з організації примусового виконання рішень), у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин, визначено, що в разі передачі на реалізацію нерухомого майна, право власності на яке або право користування яким мають діти, необхідний попередній дозвіл органів опіки та піклування, що надається відповідно до закону. Якщо такий дозвіл не надано, виконавець продовжує виконання рішення за рахунок іншого майна боржника, а в разі відсутності такого майна повертає виконавчий документ стягувачу з підстави, передбаченої пунктом 9 частини першої статті 37 Закону.

Отже, враховуючи вимоги Закону України «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей», а також положення Інструкції з організації примусового виконання рішень і Порядку реалізації арештованого майна, державний виконавець або приватний виконавець зобов'язаний у разі передачі на реалізацію нерухомого майна, право власності на яке або право користування яким мають діти, отримати попередню згоду органу опіки та піклування або відповідне рішення суду, які, зокрема, додаються до заяви на реалізацію арештованого майна. Схожі висновки містяться в постановках Верховного Суду від ід 25 листопада 2019 року в справі № 718/482/15-ц (провадження № 61-16089св19); від 10 жовтня 2019 року в справі № 751/15667/15-ц (провадження № 61-12151св19).

Разом із тим чинним законодавством України не визначено порядку надання органом опіки та піклування згоди на примусову реалізацію нерухомого майна, право власності на яке або право користування яким мають діти. Як вбачається зі змісту пунктів 66–67 Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866, з метою укладення правочинів щодо нерухомого майна, право власності або користування,

яким має дитина, до органів опіки та піклування повинні звертатися батьки або особи, які їх замінюють, тобто особи, які є власниками майна чи законними представниками дитини, в разі якщо остання є власником, й заінтересовані в укладенні правочину.

Однак особливістю примусової реалізації майна в межах виконавчого провадження з метою забезпечення виконання судового рішення є те, що власник майна не є заінтересованою в його реалізації особою й, відповідно, свою волю не виявляє. Продаж такого майна ініціюється державним або приватним виконавцем через спеціальну установу, при цьому зацікавленою особою виступає стягувач у виконавчому провадженні, а не боржник. Разом із тим стягувач не має права вчиняти дії, пов'язані з передачею майна боржника на примусову реалізацію. В свою чергу боржник, як зазначалося, не є зацікавленою особою, що має наслідком ухилення його від звернення до органів опіки та піклування за отриманням дозволу на звернення стягнення на нерухоме майно, право власності на яке або право користування яким мають діти. В той же час чинним законодавством не передбачено механізмів зобов'язання батьків або осіб, які їх замінюють, отримувати такий дозвіл у примусовому порядку.

Примусове виконання судового рішення

Разом із тим, виконавець в силу приписів частини першої, пункту 1 частини другої, пунктів 3, 6, 22 частини третьої статті 18 Закону України «Про виконавче провадження» зобов'язаний та має право вживати всіх необхідних заходів щодо примусового виконання судового рішення, в тому числі й одержувати всі необхідні дозволи для проведення виконавчих дій. У постано-

ві від 26 жовтня 2021 року у справі № 755/12052/19 (провадження № 14-113цс21) Велика Палата Верховного Суду зазначила, що на відміну від виконання судових рішень, які безпосередньо передбачають звернення стягнення на конкретно визначене житлове приміщення в конкретно визначений спосіб, для інших судових рішень, які передбачають загальне право стягнення боргу (в тому числі солідарного) з боржника (його поручителя) на визначену суму зобов'язань, отримання Держвиконавцем відповідного дозволу органу опіки та піклування є обов'язковим в силу самого факту існування права власності або права користування неповнолітньої дитини щодо нерухомого майна, яке реалізується в рамках виконавчого провадження. Захист відповідних прав неповнолітньої дитини забезпечує орган опіки та піклування в межах своїх повноважень, приймаючи рішення про надання зазначеного дозволу або відмову в наданні зазначеного дозволу держвиконавцю, а також суд у випадку звернення до нього уповноваженої особи щодо дій держвиконавця та/або органу опіки та піклування.

Важливо. Тобто, на думку Великої Палати Верховного Суду державний чи приватний виконавець повинен звернутися до органу опіки та піклування з метою отримання дозволу на реалізацію житлової нерухомості, право на користування яким мають діти. У випадку відмови органу опіки та піклування виконавець, з метою виконання судового рішення та забезпечення дотриманням прав дітей, повинен звернутися до суду.

Висновок

Із наведеного вбачається, що передача на реалізацію нерухомого майна, право власності на яке або право користування яким мають діти, без дозволу органу опіки та піклування або відповідного рішення суду є неможливою, а тому виконавець перед примусовою реалізацією майна боржника повинен його отримати, а в разі відмови в наданні такого дозволу органом опіки та піклування – виконавець має повноваження звернутися до суду з відповідним поданням. Аналогічна правова позиція висвітлена 22 лютого 2023 року Верховним Судом у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду в рамках справи № 127/30571/21-ц, провадження № 61-9979св22 (ЄДРСРУ № 109491588).

Аграрна розписка як окремих правочин

Аграрна розписка не є додатком до договору поставки й не залежить від його виконання, а специфічний вид правочину, що встановлює безумовне зобов'язання боржника сплатити грошову суму, забезпечене заставою майбутнього врожаю.

При оформленні та видачі аграрної розписки наявність зустрічного зобов'язання необхідна виключно для підтвердження статусу кредитора та можливості видачі аграрної розписки і не є підставою для її недійсності. Такий висновок зробила колегія суддів Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду. Предметом спору в цій справі була аграрна розписка, видана скаржником на забезпечення виконання його договірних зобов'язань перед відповідачем.

Звертаючись із позовом, ТОВ просило визнати аграрну розписку недійсною з мотивів її невідповідності нормам Закону України «Про аграрні розписки», ПК України; відсутності відомостей і доказів, що відповідач (сільськогосподарський товаровиробник) здійснив поставку товару як зустрічне зобов'язання. Відмовляючи в задоволенні позову, суди першої та апеляційної інстанцій установили, що аграрна розписка видана скаржником (покупцем) на виконання зобов'язання за договорами поставки, та дійшли висновку про погодження сторонами всіх необхідних умов спірної аграрної розписки, дотримання порядку її оформлення та зазначення необхідних реквізитів, передбачених нормами Закону України «Про аграрні розписки».

КГС ВС, залишаючи рішення судів у силі, зазначив, що наявність відповідних зобов'язальних відносин, які слугували підставою для видачі аграрної розписки, встановлена судами. Спірна аграрна розписка видана самим скаржником, який також визначив суму безумовного грошового зобов'язання за нею та забезпечив зобов'язання заставою майбутнього врожаю. А відсутність у розписці посилання на зустрічне зобов'язання не є підставою для визнання її недійсною, оскільки Закон України «Про аграрні розписки» цього не вимагає. (Постанова КГС ВС від 4 лютого 2025 року у справі № 911/103/24 – reyeestr.court.gov.ua/Review/124964387).

БРОВАРСЬКА МІСЬКА РАДА БРОВАРСЬКОГО РАЙОНУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

РІШЕННЯ

Про затвердження Правил утримання домашніх тварин на території Броварської міської територіальної громади

З метою забезпечення гуманного ставлення до тварин, додержання порядку і чистоти на території Броварської міської територіальної громади при їх утриманні, відповідно до частини другої статті 9 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження», керуючись пунктом 372 частини першої статті 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», враховуючи рекомендації постійної комісії з питань комунальної власності, приватизації, будівництва, житлово-комунального господарства, інфраструктури, транспорту та благоустрою, Броварська міська рада Броварського району Київської області

ВИРІШИЛА:

1. Затвердити Правила утримання домашніх тварин на території Броварської міської територіальної громади (додаються).
2. Дане рішення набирає чинності з дня його опублікування у засобах масової інформації.
3. Визнати таким, що втратило чинність рішення Броварської міської ради Київської області від 14.08.2014 № 1266-46-06 «Про затвердження Правил утримання тварин в м. Бровари».
4. Контроль за виконанням цього рішення покласти на заступника міського голови з питань діяльності виконавчих органів ради Петра БАБИЧА.

Міський голова
Ігор САПОЖКО
м. Бровари
від 27.02.2025
№ 1990-88-08

ЗАТВЕРДЖЕНО

РІШЕННЯ

Броварської міської ради
Броварського району
Київської області
від 27.02.2025
№ 1990-88-08

ПРАВИЛА

утримання домашніх тварин на території Броварської міської територіальної громади

1. Загальні положення

1.1. Правила утримання домашніх тварин (далі – Правила) розроблено з метою врегулювання відносин у сфері поводження, утримання, використання домашніх тварин на території Броварської міської територіальної громади, а також контроль у цій сфері.

1.2. Правовою основою Правил є Конституція України, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», Закон України «Про ветеринарну медицину», Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження», Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», Закон України «Про благоустрій населених пунктів», Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб», Кодекс України про адміністративні правопорушення.

1.3. Фізичні та юридичні особи, що утримують або/та розводять тварин, зобов'язані суворо дотримуватись вимог Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження», інших нормативно-правових актів, санітарно-гігієнічних і ветеринарних норм та цих Правил; не допускати порушень прав і законних інтересів інших фізичних і юридичних осіб, не створювати загрози безпеці людей, а також іншим тваринам. При цьому не припускається порушення природних прав тварин, в тому числі через жорстоке поводження з ними або жорстоке умиртвіння.

1.4. Поняття та терміни, які використовуються у цих Правилах, мають таке значення:

- домашні тварини – собаки, коти та інші тварини, що протягом тривалого історичного періоду традиційно утримуються і розводяться людиною, а також тварини видів чи порід, штучно виведених людиною для задоволення естетичних потреб і потреб у спілкуванні, що, як правило, не мають життєздатних диких популяцій, які складаються з особин з аналогічними морфологічними ознаками, та існують тривалий час у їх природному ареалі;
- безпритульні тварини – домашні тварини, що залишилися без догляду людини або утворили напіввільні угруповання, здатні розмножуватися поза контролем людини;
- евтаназія – гуманні методи умиртвіння тварин, що виключають їх передсмертні страждання;
- жорстоке умиртвіння тварин – умиртвіння тварин без застосування знеболюючих засобів, що запобігають відчуттю тваринами болю і страху;
- біостерилізація – позбавлення тварини хірургічним шляхом здатності до відтворення потомства (репродуктивної здатності);
- жорстоке поводження з тваринами – знущання над тваринами, вчинене із застосуванням жорстоких методів або з хуліганських мотивів, а також нацькування тварин одна на одну, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів;

– гуманне ставлення до тварин – дії, що відповідають вимогам захисту тварин від жорстокого поводження і передбачають доброзичливе ставлення до тварин, сприяння їх блага, покращання якості їх життя тощо;

– карантинний майданчик – спеціально обладнані приміщення або частини приміщень, які призначені для тимчасового утримання домашніх тварин у разі їх вилову чи тимчасової ізоляції;

– утримання в домашніх умовах – обмеження природної волі домашніх тварин, що виключає їх вільне переміщення за межами квартири, подвір'я окремого будинку;

– притулки для тварин – неприбуткові установи, спеціально призначені та обласшовані для утримання безпритульних тварин.

Інші поняття у цих Правилах вживаються у значенні, які наведені в Законах України «Про благоустрій населених пунктів» та «Про захист тварин від жорстокого поводження».

2. Загальні вимоги до утримання тварин

2.1. Умови утримання тварин повинні відповідати їх біологічним, видовим та індивідуальним особливостям.

Кількість тварин, що утримується фізичною чи юридичною особою, обмежується можливістю забезпечення їм належних для їх утримання умов. При цьому утримання тварин не повинно порушувати права осіб, які мешкають поруч, через утворення неприємних запахів, створення звукового та іншого впливу в порушення діючого санітарно-епідеміологічного законодавства.

Місце утримання тварин має бути оснащено таким чином, щоб забезпечити необхідні простір, температурно-вологісний режим, природне освітлення, вентиляцію та можливість контакту тварин з природним для них середовищем.

Власник тварини повинен забезпечити умови недопущення втечі тварини та нападу її на людей та інших тварин.

2.2. Дозволяється утримувати:

– домашніх тварин у квартирах, де проживає кілька сімей, лише за письмовою згодою всіх мешканців квартири. При цьому не дозволяється утримувати домашніх тварин у місцях загального користування;

– домашніх тварин у «зоокутках» дитячих, та освітніх закладів з дозволу управління освіти і науки Броварської міської ради Броварського району Київської області за погодженням з Броварською районною дер-

жавною лікарнею ветеринарної медицини Головного управління Держпродспоживслужби в Київській області;

– домашніх тварин у вільному вигулі на ізольованій, добре огороженій території (в ізольованому приміщенні); на прив'язі або без неї;

– сторожових собак тримати на прив'язі і спускати їх з прив'язі лише в закритих дворах, що виключає можливість втечі, про наявність собак застерігати написом на будинках, дворах і на вулицях.

2.3. Утримання собак без повідків і намордників дозволяється під час оперативного використання правоохоронними органами, собак спеціального призначення, а також собак під час муштри, на полюванні, на навчально-дресирувальних майданчиках.

2.4. При поводженні з тваринами не допускається:

– використання оснащень, інвентарю та інших предметів, що травмують тварин;

– примушування тварин до виконання неприродних для неї дій, що призводить до травмувань;

– нанесення побоїв, травм, отруєння тварин;

– використання тварин в умовах надмірних фізіологічних навантажень тощо;

– застосування до тварин фармакологічних та механічних засобів допінгу;

– інші дії чи бездіяльність, що суперечать принципам захисту тварин від жорстокого поводження.

Забороняється бити, вбивати, отруювати чи калічити домашніх тварин; дарувати домашніх тварин як призи, нагороди чи премії; завдавати домашнім тваринам болю, страждання або пригнічення; дресирувати тварин у спосіб, що завдає шкоди здоров'ю тварини та її загальному стану; умертвляти тварин шляхом утоплення, задушення, використання електричного струму та речовин, що призводять до отруєння.

Забороняється жебракування з тваринами.

Забороняється залишати тварину в закритому салоні автомобіля за відсутності в ньому людини при температурі повітря більше +20°C та менше +5°C.

Забороняється замурування тварин у підвальних приміщеннях.

Забороняється залишати домашню тварину прив'язаною, якщо довжина прив'язі становить менше 20 метрів, крім собак, що виконують сторожові функції, для яких така довжина має становити не менше 10 метрів.

Незалежно від довжини прив'язі забороняється залишати тварину без можливості сховатися у приміщенні, споруді тощо, прив'язаною під дією прямого сонячного проміння при температурі повітря більше +20°C або менше 0°C.

Забороняється залишати домашню тварину прив'язаною без нагляду у громадських місцях чи місцях скупчення людей (поблизу зупинок, магазинів тощо), а також прив'язувати тварин до транспортних засобів та примушувати до бігу за моторними транспортними засобами.

Забороняється утримувати тварин:

– особам, на яких накладалося адміністративне стягнення або застосовувалися заходи впливу за вчинення правопорушення, пов'язаного з жорстоким поводженням з тваринами, – протягом року з дня набрання законної сили постановою про накладення адміністративного стягнення чи застосування заходів впливу;

– особам, які притягалися до кримінальної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами або були звільнені від кримінальної відповідальності та провадження у справі закрито за нереабілітуючими обставинами, або стосовно яких були застосовані примусові заходи медичного чи виховного характеру, – протягом 10 років з дня набрання законної сили обвинувальним вироком суду або рішенням про звільнення від кримінальної відповідальності та закриття провадження у справі за нереабілітуючими обставинами, або рішенням про застосування, продовження, зміну примусових заходів медичного чи виховного характеру.

2.5. Власникам тварин забороняється:

– утримувати тварин незареєстрованими та за відсутності імунізації проти сказу;

– залишати тварину без догляду, наносити їй ушкодження, залишати в безпомічному становищі, причиняти біль, нестерпні фізичні та психічні страждання, зумовлювати загибель тварини або здійснювати у відношенні до тварини інші неприпустимі дії;

– відчувувати тварин у невстановлених для цього місцях;

– утримувати тварин у місцях загального користування (коридорах, підвалах, на сходових майданчиках, горищах, прибудинкових територіях тощо);

– вигулювати собак без повідків, а потенційно небезпечних порід також без намордників, у невстановлених для цього місцях, окрім випадків, передбачених п. 2.4.;

– заводити тварин у приміщення громадських будинків (магазинів, об'єктів громадського харчування, установ охоро-

ни здоров'я, закладів освіти та культури та ін.) без згоди власника;

- виховувати тварин на території парків, скверів та інших місць загального користування і масового відпочинку, необладнаних місцями вихову тварин, без повідків та намордників;

- купати та мити тварину в озерах та фонтанах;

- виховувати або виводити в місця загального користування хижих тварин, а також хворих на інфекційні захворювання, сільськогосподарських тварин (корів, кіз, коней та ін.) з метою випасу тощо;

- продавати, купувати, показувати на виставках, перевозити всіма видами транспорту тварин без реєстраційного посвідчення та ветеринарних довідок або свідоцтв, що видаються установами державної ветеринарної служби, з відміткою про імунізацію проти сказу, яку проведено у встановлені строки;

- викидати трупи собак, котів та інших тварин або ховати їх в непередбачених для цього місцях;

- розведення тварин з виявленими генетичними змінами, що спричиняють їм страждання;

- розведення тварин зі спадковою закріпленою агресивністю;

- примушувати до нападу одних тварин на інших;

- інші дії чи бездіяльність, що суперечить принципам захисту тварин від жорстокого поводження.

При проведенні больових процедур обов'язкове застосування знеболюючих препаратів.

2.6. Власники собак та інших тварин мають право:

- виводити собак з житлових та інших приміщень, а також ізольованих територій в загальні двори або на вулицю тільки на короткому повідку (не більше 1,2 м), а тих, які належать до категорії потенційно небезпечних порід, в наморднику, з обов'язковим дотриманням безпеки людей;

- транспортувати тварин у транспорті загального користування відповідно до «Правил транспортування тварин», затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 16.11.2011 № 1402;

- виховувати собак в місцях, спеціально відведених та облаштованих для цієї мети, без повідків та намордників.

Місця вихову тварин визначаються рішенням виконавчого комітету Броварської міської ради Броварського району Київської області.

Місця для вихову тварин можуть облаштовуватись на території житлової забудови, на вулицях уздовж яких розташовані зелені зони, рекреаційних територіях спільного користування (крім територій пляжів та місць масового відпочинку), у смузі відведення залізничних колій, на пустирях, у лісах, лісопосадках, на територіях, що мало відвідуються, на території санітарно-захисної зони навколо АЗС, а також за межами першого і другого поясу зон санітарної охорони джерел водопостачання.

Забораються виховувати тварин на територіях парків, скверів, на територіях закладів освіти, закладів медицини, на територіях спортивних та дитячих майданчиків.

2.7. Особа, яка утримує тварину, окрім обов'язків, передбачених пунктом 2.1., зобов'язана:

- дотримуватись санітарно-гігієнічних та інших норм експлуатації приміщення, де утримується тварина (місце постійного утримання), та норм співіснування (у випадку утримання тварини у житловому приміщенні);

- дбати про тварину, шляхом забезпечення її достатньою кількістю їжі та постійним доступом до води, а також іншими необхідними для життя потребами;

- забезпечити тварині можливість необхідну рухову активність, контактувати з собою подібними;

- спускати собак з прив'язі лише на закритих територіях, що виключає можливість втечі, з дотриманням заходів безпеки людей та інших тварин;

- при застосуванні тварин для охорони території розміщувати попереджувальний напис з інформацією про наявність собаки перед входом до відповідного приміщення чи території;

- не допускати забруднення твариною квартири, приміщень, територій де вони утримуються, сходів, інших місць загального користування в будинках, дворах і на вулицях; прибирати екскременти тварини з подальшим видаленням до сміттєзбірників;

- забезпечити наявність повідка та намордника, необхідних для здійснення вихову домашньої тварини поза її місцем її постійного утримання;

- забезпечити наявність на домашній тварині нашійника з ідентифікуючими позначками (адреса, телефон власника, реєстраційний номер тварини);

- забезпечити щорічну імунізацію тварин проти сказу;

- забезпечити своєчасне надання тварині ветеринарної допомоги (обстеження, лікування, щеплення та ін.);

- негайно ізолювати тварину і звернутися до ветеринарного лікаря у разі виникнення підозри на наявність у тварини захворювання, особливо інфекційного, та повідомити Броварську районну державну лікарню ветеринарної медицини Головного управління Держпродспоживслужби в Київській області;

- у випадках заподіяння домашньою твариною ушкоджень здоров'ю людині або іншим тваринам – негайно повідомляти про це медичну або ветеринарну установу, а також негайно доставляти для огляду у ветеринарну установу тварину, яка заподіяла ушкодження здоров'ю людині або іншим тваринам;

- відшкодовувати в повному обсязі шкоду, заподіяну твариною, здоров'ю та майну юридичної або фізичної особи;

- запобігати неконтрольованому розмноженню домашніх тварин.

2.8. Якщо власником тварини є юридична особа, то адміністрація зобов'язана призначити особу, відповідальну за її благополуччя у відповідності до цих Правил.

2.9. Домашні тварини підлягають тимчасовій ізоляції в разі, якщо на це є відповідне рішення Броварської районної державної лікарні ветеринарної медицини Головного управління Держпродспоживслужби в Київській області, зокрема, у випадку завдання тілесних ушкоджень людині або іншій домашній тварині. Тимчасова ізоляція домашніх тварин може проводитись у примусовому порядку, якщо домашня тварина є небезпечною для оточуючих.

2.10. Продаж тварин дозволяється:

- на території власника тварини;
- в розплідниках племінних тварин, зареєстрованих належним чином;

- в притулках (міні-притулках);

- під час проведення спеціалізованих заходів (виставки, аукціони тощо);

- на торгових місцях в спеціалізованих закладах торгівлі, обладнаних відповідним чином.

Продаж з попереднім виставленням пропонуєваних тварин для показу покупцям допускається в разі дотримання вимог Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження».

Продавець тварини зобов'язаний забезпечити продавця достовірною інформацією про вид, породу, стан здоров'я та інші якості тварин, а також про умови її утримання.

2.11. Умертвіння тварин допускається:

- для припинення страждань тварин, якщо вони не можуть бути припинені в інший спосіб;

– за необхідності умертвіння окремих тварин, які хворі на сказ чи на інші хвороби, що підлягають повідомленню, або є носіями хвороб, що підлягають повідомленню, що підтверджено відповідним документом державної установи ветеринарної медицини;

– за необхідності оборони від нападу тварини, якщо життя або здоров'я людей знаходиться в небезпеці.

При умертвінні тварин мають дотримуватися такі вимоги:

– умертвіння проводиться методами, що виключають передсмертні страждання тварин, забороняється застосовувати негуманні методи умертвіння тварин, що призводять до загибелі від задушення, електричного струму, больових ін'єкцій, отруєння, курареподібних препаратів, перегріву та інших больових методів;

– приміщення, де проводиться умертвіння, повинно бути відокремлене від приміщення, де утримуються тварини.

Забороняється умертвіння тварин для регулювання чисельності безпритульних тварин.

3. Загальні вимоги до вигулу тварин

3.1. Особи, які утримують домашніх тварин, зобов'язані супроводжувати їх під час перебування поза місцями їхнього постійного утримання.

3.2. Забороняється супровід собак потенційно небезпечних порід та таких, які визнані небезпечними, особам яким не виповнилося 14 років, психічно хворим або фізично неспроможним керувати твариною.

3.3. Особа, яка супроводжує тварину, зобов'язана забезпечити:

– безпеку оточуючих людей і тварин, а також майна від заподіяння шкоди супроводжуваною домашньою твариною;

– безпеку супроводжуваної домашньої тварини;

– безпеку дорожнього руху при проходженні з домашньою твариною до транспортних шляхів і при переході їх шляхом безпосереднього контролю за її поведінкою;

– наявність повідка для здійснення вигулу собак та інших домашніх тварин, які можуть становити небезпеку для життя чи здоров'я людини, поза місцем постійного утримання таких тварин, а також намордника на собаках порід, що включені до Переліку небезпечних порід собак, що затверджується Кабінетом Міністрів України;

– наявність на домашній тварині нашийника з ідентифікуючими позначками;

– видалення екскрементів тварини.

4. Правила поводження з безпритульними тваринами та порядок вилову безпритульних, домашніх тварин

4.1. Регулювання чисельності безпритульних тварин та тварин, що не утримуються людиною, але перебувають в умовах, повністю або частково створених діяльністю людини, проводиться відповідно до вимог Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження».

4.2. Вилів безпритульних (загублених, покинутих, залишених без опіки і бродячих) тварин проводиться з метою:

– повернення їх володільцям або іншим особам під опіку;

– регулювання їх чисельності відповідно до вимог Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження».

4.3. Забороняється використовувати методи вилову, технічні пристрої і препарати, що травмують тварин або небезпечні для їх життя і здоров'я.

4.4. Забороняється бити, вбивати, отруювати чи калічити безпритульних тварин.

4.5. Собаки, незалежно від породи та призначення, у тому числі й ті, що мають нашийники з номерними знаками і намордники, але знаходяться без власника на вулицях, площах, ринках, парках, скверах, у громадському транспорті, дворах та інших громадських місцях, вважаються безпритульними і підлягають виліву.

4.6. Вилів безпритульних тварин окремими громадянами забороняється, крім

випадків, коли ці тварини є небезпечними для оточуючих та проявляють агресивність, створюючи загрозу безпеці людей.

4.7. Тимчасової ізоляції підлягають собаки, коги та інші домашні тварини в разі, якщо ті завдали тілесних ушкоджень людині або іншій домашній тварині. Тимчасова ізоляція домашніх тварин може проводитись у примусовому порядку, якщо домашня тварина є небезпечною для оточуючих.

4.8. Тимчасово ізольовані домашні тварини протягом семи днів з дня їх вилову повинні бути обстежені і після висновків державної установи ветеринарної медицини про стан здоров'я тварин повертаються власникам (після сплати витрат на обстеження і утримання), а в разі виявлення обставин, що можуть загрожувати життю та здоров'ю оточуючих, передаються спеціалізованим організаціям для подальшого лікування.

4.9. Послуги з вилову безпритульних тварин в разі відсутності в населеному пункті або на території відповідної територіальної громади комунальної служби або підприємства з питань утримання та поводження з тваринами можуть надавати юридичні особи, фізичні особи – підприємці, працівники яких відповідають вимогам професії ловець бездоглядних тварин, визначених Довідником кваліфікаційних характеристик професій працівників (Випуск 87 «Житлове та комунальне господарство населених пунктів»), затвердженим наказом Державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики від 17 червня 1999 р. № 144.

4.10. Послуги з біостерилізації безпритульних тварин надають комунальні служби або підприємства з питань утримання та поводження з тваринами, створені ор-

ганами місцевого самоврядування відповідно до місцевих програм регулювання чисельності тварин у населених пунктах, а в разі їх відсутності в населеному пункті або на території відповідної територіальної громади такі послуги можуть надавати юридичні особи, фізичні особи – підприємці, які мають ліцензію на провадження господарської діяльності з ветеринарної практики, що видається відповідно до Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності».

5. Контроль громадських організацій у сфері захисту тварин від жорстокого поводження

5.1. Контроль у сфері захисту тварин від жорстокого поводження може здійснюватися громадськими організаціями, статутною метою яких є захист тварин від жорстокого поводження.

5.2. Громадські організації у сфері захисту тварин від жорстокого поводження:

- беруть участь у проведенні державними органами управління у сфері захисту тварин від жорстокого поводження перевірок виконання підприємствами, установами та органі-

заціями планів і заходів, пов'язаних із захистом тварин від жорстокого поводження;

- ставлять перед відповідними органами державної влади питання про конфіскацію тварин та відповідальність осіб, які їх утримують, відповідно до чинного законодавства, у разі виявлення фактів жорстокого поводження з тваринами;

- подають до суду позови про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок порушення законодавства про захист тварин від жорстокого поводження, в тому числі здоров'ю громадян і майну громадських організацій.

5.3. Громадські організації, статутною метою яких є захист тварин від жорстокого поводження, мають право одержувати від органів державної влади та органів місцевого самоврядування інформацію, необхідну для реалізації ними своїх статутних цілей і завдань.

5.4. Діяльність громадських організацій у сфері захисту тварин від жорстокого поводження здійснюється відповідно до законодавства України на основі їх статутів.

Міський голова
Ігор САПОЖКО

■ РОЗ'ЯСНЕННЯ

Податок на житлову нерухомість:

хто і скільки має заплатити?

Під час укладення договору купівлі-продажу нерухомості необхідно сплатити низку обов'язкових платежів – державне мито, податок на дохід фізичних осіб (ПДФО), військовий та пенсійний збір.

Далі розповімо детальніше, які потрібно сплачувати податки на житлову нерухомість. Отже, обов'язкові платежі. Державне мито – оплата нотаріального посвідчення того факту, що право власності від продавця переходить до покупця. Цей платіж сплачує продавець у розмірі 1% від вартості нерухомості. Натомість покупець повинен сплатити 1% від вартості майна, але в якості пенсійного збору. Крім цього продавець має сплатити ПДФО, його розмір залежить від кількох чинників. Так, перший продаж квартири у році здійснюється без ПДФО. Якщо ж людина вдруге за рік продає квартиру, то повинна сплатити вже 5% ПДФО, третій і наступні продажі – 18% ПДФО. Крім цього, якщо до продажу квартири перебувала у власності менше трьох років, ПДФО сплачується також на рівні 18%.

Винятком є продаж нерухомості, яку отримали у спадок. Разом з ПДФО продавець

сплачує і військовий збір у розмірі 5% від вартості нерухомості. До 2025 року ставка військового збору становила 1,5%. Податок «на розкіш». Щорічно власникам нерухомого майна певної квадратури нараховується так званий податок на розкіш. Оподаткуванню підлягають квартири площею від 60 метрів квадратних, будинки площею від 120 метрів квадратних та різні типи житлової нерухомості, зокрема їхні частки від 180 квадратних метрів. Сплатити податки потрібно лише за «надлишкові» квадратні метри. Тобто, якщо у власності є квартира 80 метрів квадратних, оподаткуванню підлягають лише 20 метрів квадратних.

Розмір податку визначається за рішенням сільської, селищної або міської ради залежно від місцерозташування нерухомості. Дізнатися ставку в своїй області можна на сайті податкової.

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

- ▶ **Віктор КОВАЛЬСЬКИЙ**, шеф-редактор газети «Юридичний вісник України»;
- ▶ **Олексій БАГАНЕЦЬ**, державний радник юстиції 2 класу, заслужений юрист України;
- ▶ **Сергій ДЕМСЬКИЙ**, заступник головного редактора газети «Голос України»;
- ▶ **Святослав ПІСКУН**, голова Союзу юристів України;
- ▶ **Олег ЗАЙЧУК**, академік НАПрНУ;
- ▶ **Олександр КОПИЛЕНКО**, академік НАН України;
- ▶ **Олена ОРЛЮК**, директорка Українського Національного офісу інтелектуальної власності та інновацій;
- ▶ **Микола ОНІЦУК**, ректор Національної школи суддів України, доктор юридичних наук;
- ▶ **Олександр ПЕТРИШИН**, суддя Конституційного Суду України;
- ▶ **Євген СТРЕЛЬЦОВ**, доктор юридичних наук, доктор теології, член-кореспондент НАПрНУ;
- ▶ **Ангела СТРИЖЕВСЬКА**, завідувачка кафедри Інституту права КНУ імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук;

«ЮРИДИЧНИЙ ВІСНИК УКРАЇНИ»

загальнонаціональний
правовий тижневик

Редакція газети –
колективний асоційований
член Союзу юристів України

Виходить з квітня 1995 року

- ▶ **Засновник –**
ТОВ «Юрінком Інтер»
- ▶ **Головний редактор**
Федір ІЛЛЮК
- ▶ **Відповідальний секретар**
Олена ДОЦЕНКО
(uvu_golovred@ukr.net)
- ▶ **Редактор відділу
правових новин**
Максим БОНДАР
- ▶ **Юридичні оглядачі**
Юрій КОТНЮК
Сергій ТЕНЬКОВ
- ▶ **Літературний редактор**
Дар'я КАРДАСЕВИЧ
- ▶ **Комп'ютерна верстка**
Дар'я КОСТЮКОВА

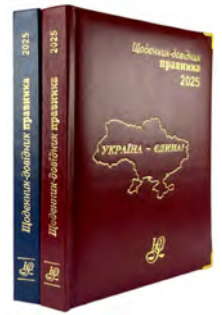
ПЕРЕДПЛАТА 2025 РОКУ

Шановні передплатники!

Видавнича організація «Юрінком Прес» має для Вас приємне повідомлення. Кожному передплатнику на річну передплату газети «Юридичний вісник України» (передплатний індекс 21615), видання «Бюлетень законодавства і юридичної практики України» (передплатний індекс 74052), журналів «Юридична Україна» (передплатний індекс 01757) та «Часопис українського судочинства» (передплатний індекс 76351), або який здійснить річну передплату на комплект юриста «Елітний» (передплатний індекс 08440), ми даруємо «Щоденник-довідник правника 2025».

Якщо Ви передплатите одне з указаних видань, Вам слід надіслати на е-адресу видавництва (info@yurincompress.com) копію квитанції про річну передплату.

Поспішайте, кількість подарунків обмежена.

Бережіть себе, шановні передплатники, ми завжди з Вами.

Видавнича організація «Юрінком Прес»

ПЕРЕДПЛАТА 2025-Й РІК

Видавництво «Юрінком Прес» нагадує, що триває передплатна кампанія на 2025-й рік на всі видання. Передплата здійснюється в усіх поштових відділеннях Укрпошти в Україні, а також безпосередньо у видавництві або онлайн на сайті yurincompress.com

Найменування (мовою оригіналу)	Періодичність	Мін. період передплати	Вартість		
			1 місяць	II півріччя	річна
21615 Юридичний вісник України (річна передплата)	1 раз на тижд.	1 міс.			2 760 ⁰⁰
33787 Юридичний вісник України	1 раз на тижд.	1 міс.	280 ⁰⁰	1 680 ⁰⁰	3 360 ⁰⁰
74052 Бюлетень законодавства і юридичної практики України	1 раз на міс.	1 міс.	399 ⁰⁰	2 394 ⁰⁰	4 788 ⁰⁰
01757 Юридична Україна	1 раз на міс.	1 міс.	221 ⁰⁰	1 326 ⁰⁰	2 653 ⁰⁰
08440 Комплект юриста «Елітний»: Юридичний вісник України + Бюлетень законодавства і юридичної практики України + Юридична Україна	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на міс.)	1 міс.	880 ⁰⁰	5 280 ⁰⁰	10 560 ⁰⁰
22404 Комплект юриста «Загальний»: Юридичний вісник України + Бюлетень законодавства і юридичної практики України	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на міс.)	1 міс.	659 ⁰⁰	3 594 ⁰⁰	7 908 ⁰⁰
Електронні видання					
86342 Юридичний вісник України (електронний варіант – річна передплата)	1 раз на тижд.	1 міс.	120 ⁰⁰	720 ⁰⁰	1 440 ⁰⁰
76352 Юридична Україна (електронний варіант)	1 раз на міс.	1 міс.	144 ⁰⁰	864 ⁰⁰	1 728 ⁰⁰
76589 Юридичний вісник України (електронний варіант – річна передплата)					1 152 ⁰⁰
76351 Часопис українського судочинства (електронний варіант)	1 раз на 2 міс.	2 міс.	180 ⁰⁰	540 ⁰⁰	1 080 ⁰⁰
76612 Комплект «Українське судочинство»: Юридичний вісник України + Часопис українського судочинства (електронний варіант)	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на 2 міс.)	2 міс.	300 ⁰⁰	1 260 ⁰⁰	2 520 ⁰⁰

Шановні передплатники!

Пропонуємо оформити річну передплату на наші періодичні видання: «Бюлетень законодавства і юридичної практики України» – передплатний індекс **74052**, або комплекти юриста «Загальний» – **22404** та «Елітний» – **08440**. Ми ж, у свою чергу, презентуємо передплатникам щоденник-довідник юриста на 2025 рік. **З приводу передплати звертайтеся за тел: 066-003-21-64 yurincom.print@gmail.com**

ЮРИНКОМ ПРЕС

☎ 066-003-21-64
📍 04209, Київ-209,
вул. Героїв Дніпра, 316
✉ www.yurincompress.com
yurincom.print@gmail.com
golovred@yurincom.kyiv.ua

Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій
За точність викладених фактів відповідає автор (рекламодавець)

Редакція зберігає за собою право редагувати, скорочувати надіслані матеріали та змінювати їхні назви
Прохання до авторів: додавати до надісланих матеріалів особисте фото
Редакція веде листування з читачами тільки на сторінках газети
Номер набрано і зверстано у комп'ютерному центрі видавничої організації «Юрінком Прес»
Передрук матеріалів виключно з посиланням на «ЮВ»

Свідоцтво про реєстрацію
КВ № 7992 від 15.11.23 року

- Ідентифікатор медіа R30-02607
- Передплата в усіх відділеннях зв'язку
- Передплатний індекс 21615
- Загальний місячний наклад – 20 000
- Друк: ТОВ «Про Формат» м. Київ, вул. Кирилівська, 86
- Замовлення №
- Підписано до друку 12.03.2025 р.

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

ISSN 1992-9277

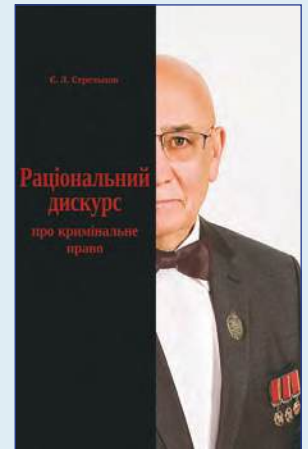
4 1820283 1070042

«ЮРИНКОМ ПРЕС» ТА «ЮРИНКОМ ІНТЕР» ПРОПОНУЮТЬ:

РАЦІОНАЛЬНИЙ ДИСКУРС ПРО КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Є. Л. Стрельцов **Раціональний дискурс про кримінальне право:** монографія.
Юрінком Прес, 2024. 468 с.
ISBN 978-617-8498-00-9

У книзі систематизовані публікації, в яких досліджується проблема сучасного розвитку кримінального права і які були оприлюднені (надруковані) протягом останніх років у «Юридичному віснику України». Тому видання буде корисним для законотворців та їх консультантів, науковців, практиків, викладачів, докторантів й аспірантів, здобувачів вищої освіти.

Приймаються замовлення.
E-mail: info@yurincompress.com
Тел.: +38 (066) 003-21-65

МІЙ ПОГЛЯД НА ПРАВО

П. П. Пацурківський **Мій погляд на право:** збірник наукових праць.
Юрінком Прес, 2024. 280 с.
ISBN 978-617-8498-01-6

Книга є зібранням жанрово неоднорідних наукових досліджень автором невловимого феномену природи права. До неї увійшли його конкурсні роботи, статті в наукових фахових виданнях України з юридичних наук, матеріали та тези міжнародних наукових конференцій, публіцистичні розвідки в тижневику «Юридичний вісник України». Видання розраховане передусім на студентів, аспірантів, інших молодих правників, на кого Історія вже поклала відповідальність за прийдешнє України, а також на осіб, для яких дослідження феномену права стало професією.

Приймаються замовлення.
E-mail: info@yurincompress.com
Тел.: +38 (066) 003-21-65

НЕВИГАДАНИ ІСТОРІЇ МІЖНАРОДНОЇ КОРУПЦІЇ ДЖО БАЙДЕНА В УКРАЇНІ

Віктор Шокін. Невигадані історії міжнародної корупції Джо Байдена в Україні.

Київ: Юрінком Прес, 2025. 280 с.

ISBN 978-617-8498-04-7

Це біографічна книга написана Генеральним прокурором України Віктором Шокіним (2015-2016 рр.) про службовий шлях, складну слідчу роботу, життєві ризики і небезпеки та про пошук справедливості. Значна частина книги присвячена історії міжнародної корупції Віце-президента США Джозефа Байдена в 2014-2016 рр., яку розслідував автор книги. На його думку злочини та правопорушення високопосадовця США на території України, передусім пов'язані з діяльністю його сина Гантера в Раді Директорів української компанії «Бурісма». Автор відкриває завісу над політичною та особистою складовими взаємин українського Президента та його найближчих соратників й Віце-президента США періоду 2015-2016 рр. Книга наповнена державними та офіційними документами, листами посадовців вищого рівня, судовими позовами та рішеннями судів, які доводять позицію автора книги. Переважна більшість документів публікуються вперше.

Вона буде цікава широкому колу читачів, які цікавляться політичним життям України та міжнародними взаєминами.

Приймаються замовлення.
E-mail: info@yurincompress.com
Тел.: +38 (066) 003-21-65

ПОДРУЖЖА НА МІЛЬЙОН АБО 3 КРОКИ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ЩАСЛИВОЇ СІМ'Ї

Юлія Сагайдак. Подружжя на мільйон або 3 кроки для створення щасливої сім'ї.

Київ: Юрінком Прес, 2025. 128 с.

ISBN 978-617-8498-04-5

Це книга про проблеми сім'ї, про гармонізацію сімейних стосунків, збереження подружнього вогника та підтримки здорових партнерських відносин. Така книга завжди є актуальною і потрібною. В ній, на основі професійних практик, за використання досліджень психологічної науки і практики, надається можливість переосмислити феномен сексуальності та традиційних ролей чоловіка та жінки в суспільстві, в особистих сімейних відносинах. Автор досліджує ступінь агресивності партнерів, їх вміння вирішувати конфлікти, знаходити психологічну сумісність та рольові очікування разом із ціннісними орієнтирами, які безумовно впливають на рівень задоволеності сімейними відносинами. Книга стане у нагоді широкому колу читачів, які цікавляться сімейними відносинами, бажають зберегти родинні стосунки, покращити свій соціальний статус.

Приймаються замовлення.
E-mail: info@yurincompress.com
Тел.: +38 (066) 003-21-65

ЗМІСТ

КЛЮЧОВІ РІШЕННЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ ЗА 2024 РІК

Факт проживання батька в місті, яке зазнає руйнувань внаслідок агресії РФ, не є безумовною підставою для відмови у відібранні дитини і переданні її батьку	2
Неправильне визначення заявником заінтересованої особи не є підставою для відмови в задоволенні заяви про встановлення факту, що має юридичне значення	2
Позов про відшкодування моральної шкоди, завданої поданням апеляційної скарги в іншій справі, не підлягає розгляду в судах.....	3
Повноваження адвоката на представництво в суді можуть бути підтверджені безпосередньо договором про надання правничої допомоги	4
Зміна місця проживання дитини батьком не є підставою для відібрання дитини, якщо місце проживання не визначалося судом або органом опіки та піклування	4
Апеляційний суд, переглядаючи судові рішення у справі, в якій він є учасником, повинен належно дослідити питання про наявність підстав для відводу або самовідводу.....	5
Належним способом захисту прав у разі несплати користувачем земельної ділянки коштів за договором емфітевзису є стягнення боргу, а не розірвання договору	6
Умови оплати праці в трудовому договорі не можуть бути гіршими, ніж ті, що передбачено колективним договором	6
Банк не повинен нараховувати військовослужбовцю штрафні санкції, пеню та проценти за користування кредитом.....	7
Застосування пільг для військовослужбовців зі сплати банківських процентів за кредитом не потребує внесення змін до договору	8

НАЙВАЖЛИВІШІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ЗА ДВА ТИЖНІ

Водії гуманітарного транспорту перетинатимуть кордон на загальних підставах	9
Послуги денного догляду для дітей з інвалідністю – державним коштом	9
6 умов отримання дозволу на використання запатентованого винаходу щодо ліків	9
За виконання обов'язків відсутніх працівників доплачуватимуть у будь-якому разі	10
Трансплантація органів – за європейськими стандартами	10
До Реєстру обладнання переробки тютюну вноситимуть відомості посадовці ДПС	10
На повторне підключення держреєстраторів до засобів додаткової ідентифікації надається один місяць	11
На безоплатне ендопротезування можна стати в е-чергу	11
14 днів на подання додаткових відомостей для призначення чи перерахунку житлової субсидії	11
Комунальні медзаклади надаватимуть допомогу захисникам.....	12
Штраф 20 відсотків вартості неякісних товарів і робіт при здійсненні оборонних закупівель	12
Відстрочка анулюється за обґрунтованим поданням керівника критично важливого підприємства	13
Житло для переселенців облікуватимуть в інформаційно-аналітичній системі.....	14
Затверджено зразки документів для набуття громадянства	14
Прийом до вищих навчальних закладів: реєстрація е-кабінетів почнеться з липня	15
Нові правила виїзду медійників і митців за кордон	15
Службовці митних органів можуть виконувати завдання дистанційно	16
Бронюванню підлягають усі працівники сфери е-комунікацій, але з умовою	16
Розподіл в інтернатуру автоматизовано	16

Ключові рішення Верховного Суду за 2024 рік

Факт проживання батька в місті, яке зазнає руйнувань внаслідок агресії рф, не є безумовною підставою для відмови у відібранні дитини і переданні її батьку

11 грудня 2024 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у справі № 373/120/23 задовольнив частково касаційну скаргу батька малолітньої дитини, який звернувся до суду з позовом про відібрання малолітню доньку у її тітки та передання йому.

Суд першої інстанції, відмовляючи у задоволенні позову, дійшов висновку про те, що відібрання малолітньої від тітки не сприятиме стабільності психоемоційного стану дитини та відповідно її гармонійному стабільному розвитку, зважаючи на її усталені соціальні зв'язки та побут у м. Переяславі Бориспільського району Київської області, відсутність таких зв'язків та відомих (звичних) для дитини умов за місцем проживання батька у м. Харкові.

Апеляційний суд, залишаючи без змін рішення місцевого суду та погоджуючись із його висновками, виходив виключно з того, що м. Харків, як найбільш ймовірне місце проживання дитини у випадку задоволення позову, зазнає руйнувань та загибелі міських жителів унаслідок військової агресії російської федерації, що є загальновідомим фактом. Візуальні пошкодження будівель (знищені будівлі), вочевидь, не сприятимуть стабільному психоемоційному стану дитини.

У касаційній скарзі позивач зазначав, що у матеріалах справи відсутні докази, які б свідчили про те, що перебування малолітньої дитини з батьком є небезпечним для її життя, здоров'я і морального виховання.

Верховний Суд вказав, що при розгляді справ, в тому числі і щодо місця проживання дитини, суди насамперед мають виходити з інтересів самої дитини (враховуючи, при цьому, сталі соціальні зв'язки, місце навчання, психологічний стан тощо) та балансу між інтересами дитини, правами батьків на виховання дитини й обов'язком батьків діяти в її інтересах.

Відповідно до ч. 1 ст. 151 СК України батьки мають переважне право перед іншими особами на особисте виховання дитини.

Відповідно до ст. 163 СК України батьки мають переважне право перед іншими особами на те, щоб малолітня дитина проживала з ними. Батьки мають право вимагати відібрання малолітньої дитини від будь-якої особи, яка тримає її у себе не на підставі закону або рішення суду. Суд може відмовити у відібранні малолітньої дитини і переданні її батькам або одному з них, якщо буде встановлено, що це суперечить її інтересам.

Дитина не може бути повернута одному з батьків, коли існує загроза їй або умови проживання з цим з батьків є небезпечними для її життя, здоров'я і морального виховання (постанова Верховного Суду від 9 вересня 2020 р. у справі № 400/936/18).

Апеляційний суд не звернув увагу на те, що позивач, єдиний із батьків малолітньої, має переважне право, в тому числі й перед тіткою (бабою, дідом) дитини, на особисте виховання дитини та на спільне проживання з нею.

Висновок апеляційного суду про те, що переважне право батька на особисте виховання дитини буде суперечити її інтересам з огляду на військову агресію російської федерації, руйнувань, які зазнає місто Харків, як ймовірне місце проживання дитини з батьком, не можна вважати обґрунтованим, оскільки вказане не є безумовною підставою вважати, що умови проживання з батьком є небезпечними для життя, здоров'я і морального виховання дитини, у розумінні ч. 3 ст. 163 СК.

Апеляційний суд не врахував, що право батьків на виховання дитини є переважним перед будь-якими особами, в тому числі й близькими родичами, й як виняток з цього загального правила, у випадку встановлення, що передача дитини батькам або одному з них буде суперечить її інтересам, суд може відмовити у поверненні дитини.

Апеляційний суд не перевірів наявності передбачених ст. 163 СК України обставин, які б свідчили про те, що відібрання неповнолітньої та передання її рідному батьку суперечитиме інтересам дитини.

Тому Верховний Суд постанову апеляційного суду в частині позовних вимог про відібрання малолітньої дитини скасував, справу в цій частині направив на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/123779903

Неправильне визначення заявником заінтересованої особи не є підставою для відмови в задоволенні заяви про встановлення факту, що має юридичне значення

5 лютого 2025 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду у справі № 183/4366/24 задовольнив частково касаційну скаргу предстваника заявниці, яка не зазначила свого колишнього чоловіка заінтересованою особою.

Жінка звернулася до суду із заявою про встановлення факту, що вона є особою, яка постраждала від домашнього насильства, заінтересована особа – управління соціальної та ветеранської політики районної державної адміністрації, оскільки має необхідність в отриманні відповідних пільг. Документи, що підтверджують вказаний факт, видавалися органами державної влади російської федерації, де вона деякий час проживала. Так, рішенням тамтешнього суду її колишнього чоловіка визнано винним у нанесенні їй побоїв, його притягнуто до адміністративної відповідальності.

Рішенням міськрайонного суду у задоволенні заяви відмовлено. Серед іншого суд зазначив про те, що у заявниці фактично існує спір із її колишнім чоловіком, який не залучений заінтересованою особою у цій справі, незважаючи на роз'яснення їй такого права, а вирішення заяви безпосередньо стосується його прав та обов'язків. Указане, на думку районного суду, є додатковою підставою для відмови у задоволенні заяви.

Постановою апеляційного суду рішення міськрайонного суду змінено, викладено його мотивувальну частину в редакції цієї постанови у зв'язку з тим, що особа не залучила до участі у справі належну заінтересовану особу – її колишнього чоловіка, хоча ухвалою районного суду їй роз'яснено, у тому числі, право визначитися з належним процесуальним статусом заінтересованих осіб у справі. Суд позбавлений процесуальної можливості за власною ініціативою залучити до участі у справі заінтересованих осіб. Вказане є самостійною підставою для відмови у задоволенні заяви, а не додатковою, як неврно вказав суд першої інстанції.

У касаційній скарзі представник заявниці зазначав, що вирішення заяви не породжує наслідків для її колишнього чоловіка, висновки судів у цій частині не вірні та ґрунтуються на припущеннях.

Верховний Суд вказав, що юридичні факти можуть бути встановлені лише щодо захисту, виникнення, зміни або припинення особистих чи майнових прав самого заявника.

Особа звернулася до суду із заявою про встановлення факту, що має юридичне значення, а саме встановлення факту, що вона є особою, яка постраждала від домашнього насильства.

Заявниця посилалася на те, що встановлення вказаного факту їй необхідно для отримання пільг, передбачених законодавством. Тобто іншого судового спору немає.

ЦПК України не визначено осіб, які є заінтересованими у справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення, які суд розглядає в порядку окремого провадження. Коло заінтересованих осіб визначається залежно від мети встановлення фактів, взаємовідносин таких осіб із заявником у зв'язку з фактами, які підлягають встановленню, і які можуть вплинути на їх права та обов'язки. Неправильне визначення такої особи заявником не є підставою для відмови у задоволенні заяви, оскільки заінтересовані особи повинні бути залучені до участі у справі також з ініціативи суду або можуть вступити у справу з власної ініціативи.

Такі правові висновки викладено Верховним Судом у постановках: від 13 червня 2024 р. у справі № 333/8899/21; від 13 листопада 2024 р. у справі № 308/14160/21.

Судом не враховано, що відповідно до ч. 3 ст. 294 ЦПК України справи окремого провадження розглядаються судом з дотриманням загальних правил, встановлених цим Кодексом, за винятком положень щодо змагальності та меж судового розгляду.

Отже, посилання на ч. 1 ст. 13 ЦПК України про те, що суд розглядає справи не інакше як за зверненням особи, поданим відповідно до цього Кодексу, в межах заявлених нею вимог і на підставі доказів, поданих учасниками справи або витребуваних судом у передбачених цим Кодексом випадках, є помилковими.

Заінтересовані особи в окремому провадженні повинні бути залучені до участі у справі також з ініціативи суду або можуть вступити у справу з власної ініціативи.

Отже, Верховний Суд рішення міськрайонного суду та постанову апеляційного суду скасував, справу направив на новий розгляд до суду першої інстанції.

Позов про відшкодування моральної шкоди, завданої поданням апеляційної скарги в іншій справі, не підлягає розгляду в судах

20 січня 2025 р. Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у справі № 296/12456/23 залишив без задоволення касаційну скаргу позивачки, яка вважала, що процесуальна поведінка відповідача їй шкодить.

Особа звернулася до суду з позовом до виконавчого комітету міської ради про захист порушених цивільних прав та інтересів, відшкодування моральної шкоди, мотивуючи вимоги тим, що відповідач незаконно та передчасно подав апеляційну скаргу у іншій справі з двадцятьма порушеннями норм законодавства, зокрема, без наявності у виконавчого комітету повного тексту постанови суду, яка оскаржується.

Ухвалою районного суду, залишеною без змін апеляційним судом, у відкритті провадження відмовлено з тих мотивів, що незгода позивачки із апеляційною скаргою повинна бути висловлена відповідно до норм КАС України під час розгляду судом безпосередньо тієї справи, у межах якої така апеляційна скарга була подана. Отже, відсутність спору, у свою чергу, виключає можливість звернення до суду, адже відсутнє право, що підлягає судовому захисту.

У касаційній скарзі позивачка зазначала, що внаслідок неправомірних дій відповідача порушено її цивільні права та завдано моральної шкоди, яка полягала у душевних переживаннях, погіршенні стану здоров'я, порушенні звичайного способу життя.

Верховний Суд вказав, що право на доступ до суду реалізується на підставах і в порядку, встановлених законом. Кожний із процесуальних кодексів встановлює обмеження щодо кола питань, які можуть бути вирішені в межах відповідних судових процедур. Зазначені обмеження спрямовані на дотримання оптимального балансу між правом людини на судовий захист і принципами юридичної визначеності, ефективності й оперативності судового процесу.

Приписи закону «суддя відмовляє у відкритті провадження у справі, якщо заява не підлягає розгляду в судах у порядку цивільного судочинства» (п. 1 ч. 1 ст. 186 ЦПК України), «суд своєю ухвалою закриває провадження у справі, якщо справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства» (п. 1 ч. 1 ст. 255 ЦПК України) стосуються як позовів, які не можна розглядати за правилами цивільного судочинства, так і тих позовів, які суди взагалі не можуть розглядати.

Поняття «спір, який не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства» слід тлумачити в більш широкому значенні, тобто як поняття, що стосується тих спорів, які не підлягають розгляду в порядку цивільного судочинства, так і тих, які взагалі не підлягають судовому розгляду.

Право на доступ до суду не є абсолютним. Воно може підлягати дозволеним до змістом обмеженням, зокрема, щодо умов, за яких суд повноважний розглядати позовну заяву. Такі обмеження не можуть шкодити самій суті права доступу до суду, мають переслідувати легітимну мету, а також має бути обґрунтована пропорційність між застосованими засобами та поставленою метою.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився й апеляційний суд, дійшов правильного висновку про відмову у відкритті провадження у справі, оскільки нормами законодавства не передбачено такого способу захисту як звернення

**Рішення в ЄДРСР –
rehydr.court.gov.ua/Review/124937574**

із позовною заявою з вимогами про відшкодування моральної шкоди, завданої поданням апеляційної скарги в іншій справі.

Отже, за висновком Верховного Суду, незгода позивачки із апеляційною скаргою повинна бути висловлена у процесуальний спосіб, тобто відповідно до норм процесуального законодавства під час розгляду судом безпосередньо тієї справи, у межах якої така апеляційна скарга подана. Тоді як, відсутність спору виключає можливість звернення до суду, адже відсутнє право, що підлягає судовому захисту.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/124629926*

Повноваження адвоката на представництво в суді можуть бути підтверджені безпосередньо договором про надання правничої допомоги

20 січня 2025 р. Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у справі № 761/5870/24 задовольнив частково касаційну скаргу представника позивачки у зв'язку з передчасним висновком про повернення апеляційної скарги.

Особа звернулася до суду з позовом до товариства з обмеженою відповідальністю про визнання майнових прав на квартиру.

Ухвалою районного суду позовну заяву, подану представником – адвокатом, повернуто позивачці з тих мотивів, що оскільки до позовної заяви додано ордер нествореної форми, який не може підтверджувати повноваження особи, за підписом якої подана позовна заява, як представника позивачки, суд позбавлений можливості встановити, що позовну заяву підписано особою, яка має на це право. Суд застосував п. 1 ч. 4 ст. 185 ЦПК України.

Ухвалою апеляційного суду апеляційну скаргу представника позивачки – адвоката повернуто особі, яка її подала, з тих мотивів, що з урахуванням змісту п. 11, 12 Положення про ордер на надання правничої (правової) допомоги, затвердженого рішенням Ради адвокатів України від 12 квітня 2019 р. № 41, ордер, доданий до апеляційної скарги, не є належним та достатнім підтвердженням правомочності адвоката на вчинення дій в інтересах клієнта, зокрема, на подання апеляційної скарги на ухвалу районного суду.

У касаційній скарзі представник позивачки – адвокат зазначав, що договір про надання правової допомоги укладено відповідно до ст. 26 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», цей договір має вищу юридичну силу, ніж ордер. Відповідно до п. 1.2 договору про надання правової допомоги для виконання цього договору адвокату надаються повноваження без обмежень.

Верховний Суд вказав, ордер видається адвокатом (адвокатським бюро або адвокатським об'єднанням) у письмовій (електронній) формі та повинен містити підпис адвоката (електронний підпис). Тобто ордер по суті є підтвердженням наявності у адвоката повноважень на представництво інтересів іншої особи на підставі укладеного з нею договору про надання правничої допомоги.

Відсутність у ч. 4 ст. 62 ЦПК України вказівки на договір про надання правничої допомоги зовсім не виключає права адвоката підтвердити такі повноваження безпосередньо договором про надання правничої допомоги, який згідно з ч. 1 ст. 26 Закону

України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» одночасно і є тим документом, що посвідчує повноваження адвоката на надання правничої допомоги.

За відсутності відомостей, що свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю визнане у передбаченому законом порядку недійсним або є скасованим, припинення (зупинення) права на заняття адвокатською діяльністю, у суду немає підстав ставити під сумнів статус представника учасника справи як адвоката.

У справі, яка переглядалася, до позовної заяви від імені позивачки адвокат, окрім ордера, додав свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю, видане на підставі рішення Ради адвокатів міста Києва. Указане свідоцтво не припинено, його адвокатська діяльність не зупинена. До позовної заяви додано і договір про надання правової допомоги.

Оскаржуючи в апеляційному порядку ухвалу районного суду, представник позивачки також надав апеляційному суду договір про надання правової допомоги, укладений між адвокатським бюро та позивачкою.

Повертаючи апеляційну скаргу представникові позивачки – адвокату подану ним апеляційну скаргу на ухвалу місцевого суду, апеляційний суд не звернув уваги, що відсутність у ч. 4 ст. 62 ЦПК України вказівки на договір про надання правничої допомоги зовсім не виключає права адвоката підтвердити такі повноваження безпосередньо договором про надання правничої допомоги, який згідно з ч. 1 у системному зв'язку із ч. 3 ст. 26 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» одночасно і є тим документом, що посвідчує повноваження адвоката на надання правничої допомоги. Тому апеляційний суд зробив передчасний висновок про повернення апеляційної скарги.

Отже, Верховний Суд ухвалою апеляційного суду скасував та передав справу до суду апеляційної інстанції для вирішення питання про відкриття апеляційного провадження.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/124596549*

Зміна місця проживання дитини батьком не є підставою для відібрання дитини, якщо місце проживання не визначалося судом або органом опіки та піклування

15 січня 2025 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у справі № 760/2096/22 задовольнив частково касаційну скаргу батька, який змінив місце проживання дитини.

Мати дитини звернулася до суду з позовом, у якому просила, зокрема відібрати малолітню дитину у батька, повернути за адресою реєстрації, визначити місце проживання малолітньої дитини разом з матір'ю, стягнути завдану моральну шкоду, мотивуючи тим, що він викрав дитину та відмовився повернути, перешкоджав у побаченнях та спілкуванні, порушив домовленості щодо місця проживання дитини, графік та умови побачень з сином, самостійно змінив його місце проживання.

Суд першої інстанції зазначив, що позивачкою не доведено як підстав для відібрання дитини від батька, передбачених п. 2-5 ч. 1 ст. 164 Сімейного кодексу України, як і того, що залишення дитини з батьком є небезпечним для її життя, здоров'я і морального виховання.

Апеляційним судом рішення районного суду скасовано та ухвалено нове, яким позов задоволено частково, – віді-

брано малолітню дитину у відповідача, повернуто позивачці за адресою реєстрації, визначено місце проживання, разом із матір'ю.

Оскільки відповідач самостійно та без згоди позивачки змінив місце проживання спільної малолітньої дитини способом її викрадення, апеляційний суд вважав, що в цьому випадку мають бути застосовані норми ч. 1 ст. 162 СК України, а саме: відібрання дитини і повернення її за попереднім місцем проживання.

У касаційній скарзі батько дитини зазначав, що апеляційний суд жодним чином не обґрунтував неврахування ним бажання дитини щодо її проживання з батьком, а також висновку органу опіки та піклування щодо необхідності визначення місця проживання дитини з батьком.

Верховний Суд вказав, що ч. 1 ст. 162 СК України встановлює правові наслідки протиправної зміни місця проживання малолітньої дитини одним із батьків (з яким вона не проживає) або третьою особою. Положення цієї статті покликані захистити права того з батьків, з ким в силу закону чи на підставі рішення суду чи закону визначено проживання дитини, від неправомірних дій другого з батьків щодо зміни її місця проживання (див. висновки у постановках Верховного Суду від 27 липня 2022 р. у справі № 475/431/21 та від 21 червня 2023 р. у справі № 336/2426/20).

Відібрання дитини у контексті ст. 162 СК України – це наперед спосіб захисту прав та інтересів дитини, в зв'язку з чим у кожному випадку треба виявити і оцінити позитивний результат у долі дитини, який має настати, однак з урахуванням права кожного з батьків та добросовісної поведінки батьків задля дотримання прав дитини та кожного з них.

Зміст ст. 162 СК України свідчить про те, що сфера її застосування обмежується лише протиправною поведінкою щодо зміни місця проживання малолітньої дитини. Цією статтею встановлено, коли після ухвалення судом рішення про визначення місця проживання дитини таке місце проживання було самочинно змінено другим із батьків.

Такі висновки містяться у постанові Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 25 березня 2024 р. у справі № 183/1464/22.

Згідно зі ст. 141 СК України мати і батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини.

У цій справі судові рішення про визначення місця проживання дитини не приймались, орган опіки також не встановлював місце проживання малолітнього сина сторін.

Відмовляючи в задоволенні позову в цій частині, суд першої інстанції дійшов правильного висновку про відсутність правових підстав для відібрання дитини у батька, оскільки за виниклих правовідносин відсутні підстави для застосування ч. 1 ст. 162 СК України. Суд першої інстанції правильно виходив із того, що оскільки батьки мають рівні права за законом на виховання дитини, рішенням суду місце проживання дитини не встановлене, тому підстав для висновку про неправомірність дій відповідача щодо зміни місця проживання дитини та захисту права матері в обраній нею спосіб немає.

Висновки апеляційного суду про те, що відповідач самочинно та без згоди позивачки змінив визначене за рішенням суду місце проживання дитини спростовуються матеріалами справи, тому апеляційний суд безпідставно застосував до виниклих правовідносин норми ч. 1 ст. 162 СК України.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/124521144*

Апеляційний суд, переглядаючи судові рішення у справі, в якій він є учасником, повинен належно дослідити питання про наявність підстав для відводу або самовідводу

9 грудня 2024 р. Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у справі № 705/4763/22 задовольнив частково касаційну скаргу позивачки у зв'язку з передчасним переглядом рішення суду першої інстанції.

Особа звернулася до суду з позовом до Держави Україна в особі Державної казначейської служби України, третя особа – Черкаський апеляційний суд, про відшкодування моральної шкоди.

Позивачкою було подано до Черкаського апеляційного суду інформаційний запит, відповідь на який не було надано у п'ятиденний строк, визначений ст. 20 Закону України «Про доступ до публічної інформації».

Рішенням Черкаського окружного адміністративного суду визнано протиправною бездіяльність Черкаського апеляційного суду щодо розгляду її інформаційного запиту й зобов'язано надати їй повну та всебічну запитувану інформацію. Однак Черкаським апеляційним судом не надано відповідь на її інформаційний запит навіть на день набрання рішенням суду законної сили, тобто після трьох місяців із дня звернення із таким інформаційним запитом.

Рішенням міського суду, залишеним без змін постановою Черкаського апеляційного суду, у задоволенні позову відмовлено з тих мотивів, що позивачкою не доведено належними та допустимими доказами, що ненадання апеляційним судом відповіді на її інформаційний запит могло змінити плин її життя, негативно вплинути на її стосунки з оточуючими та зумовити появу інших незручностей.

У касаційній скарзі позивачка зазначала, що справу розглянуто і вирішено неповноважним складом суду й в ухваленні судового рішення брали участь судді, яким було заявлено обґрунтований відвід.

Верховний Суд вказав, що Черкаський апеляційний суд, незважаючи на те, що він є учасником справи (ч. 1 ст. 42 ЦПК України), здійснив перегляд рішення суду першої інстанції і ухвалив відповідне рішення по суті спору.

Тобто у цій справі Черкаський апеляційний суд передчасно переглянув рішення суду першої інстанції у справі, де суд апеляційної інстанції є учасником справи, й не надав належної оцінки доводам позивачки про наявність конфлікту інтересів у суддів апеляційного суду, які, з урахуванням обставин справи та її суб'єктного складу, не розглянули можливість заявити самовідвід.

Велика Палата Верховного Суду у постанові від 4 листопада 2021 р. у справі № 11-202cap21 звернула увагу на те, що головна мета відводу – гарантування безсторонності суду, зокрема для запобігання упередженості судді (суддів) під час розгляду справи, а мета самовідводу – запобігання будь-яким сумнівам щодо безсторонності судді. Визначення належного та безстороннього суду є первинним щодо вчинення процесуальних дій у справі.

Згідно з ч. 2 ст. 36 ЦПК України суддя підлягає відводу (самовідводу) за наявності обставин, встановлених ст. 37 цього Кодексу.

Розгляд Черкаським апеляційним судом справи, де він є третьою особою, і за підставою позову стосується дій суду, як органу державної судової влади, без належного з'ясування питання про наявність/відсутність підстав для відводу/самовідводу не відповідає принципу неупередженості суду і не сприяє як реалі-

зації основних засад (принципів) цивільного судочинства, так і ефективному розгляду справи.

Вирішення справи неповноважним складом суду належить до безумовних підстав перегляду судових рішень.

З урахуванням вищенаведеного, Верховний Суд постанову апеляційного суду скасував, справу направив на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

При цьому Верховний Суд не знайшов підстав для відступлення від висновків, викладених колегією суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду у постанові від 11 вересня 2024 р. у справі № 705/4897/22, оскільки в цій постанові колегія суддів не знайшла підстав стверджувати про наявність обставин для відводу/самовідводу суддів апеляційного суду.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/123752059*

Належним способом захисту прав у разі несплати користувачем земельної ділянки коштів за договором емфітевзису є стягнення боргу, а не розірвання договору

20 січня 2025 р. Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у справі № 390/25/22 задовольнив частково касаційну скаргу представника позивачів, які просили розірвати договір емфітевзису.

Власники земельної ділянки звернулися до суду з позовом про розірвання договору емфітевзису та скасування державної реєстрації права, посилаючись на ч. 2 ст. 651 ЦК України та об'єднані умови тим, що упродовж 2014–2021 років відповідач порушував умови договору в частині виплати їм щорічної премії у розмірі 3 % від нормативної грошової оцінки земельної ділянки, що значною мірою позбавило їх того, на що вони розраховували на час укладення договору.

Рішенням районного суду позов задоволено у зв'язку з невиконанням відповідачем обов'язків по оплаті за договором.

Апеляційним суду рішення районного суду скасовано і ухвалено нове, яким у задоволенні позову відмовлено, оскільки порушення договору, допущені впродовж 2014–2017 років, відповідач усунув 19 травня 2018 р., а до суду позивачі звернулися 10 січня 2022 р., тобто після спливу трирічної позовної давності, встановленої ст. 257 ЦК України. Обставин, які б вказували на зупинення чи переривання перебігу позовної давності (ст. 263, 264 ЦК України), судом не встановлено.

У касаційній скарзі представник позивачів зазначав, що однозначних висновків щодо наявності чи відсутності порушеного права позивачів постановою суду апеляційної інстанції не містить, але суд апеляційної інстанції відмовив у позові саме у зв'язку із пропуском позивачами позовної давності.

Верховний Суд вказав, що:

– за своєю суттю емфітевзис – це речове, довгострокове, відчужуване та успадковане право володіння та користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб. Емфітевзис є правом абсолютним, не просто речовим правом на земельну ділянку, а одним із найбільш міцних прав після права власності. Емфітевзис постає в історії приватного права та цивілістичній доктрині як найбільш повне обмежене речове право на сільськогосподарські землі, поступаючись у цьому аспекті лише праву власності. Емфітевзис як речове право на чуже майно стає відносно самостійним і незалежним від договору, яким він встановлений;

– тлумачення ст. 412 ЦК України та ч. 9 ст. 102-1 ЗК України дає підстави для висновку, що емфітевзис, як один із найбільш міцних речових прав після права власності, може бути припинений за рішенням суду та лише у випадках і з підстав, встановлених законом;

– підстави припинення речових прав на чуже майно спеціально визначаються лише законом та є вичерпними для емфітевзису. Зокрема, для емфітевзису це слідує з положень ст. 412 ЦК України, яка не допускає встановлення підстав припинення цього речового права договором чи підзаконним нормативно-правовим актом;

– загальні умови та підстави розірвання договору, які визначені у гл. 53 ЦК України, зокрема, у разі істотного порушення договору другою стороною (ч. 2 ст. 651 ЦК України), як і загальні підстави припинення права користування земельною ділянкою, які визначені у ст. 141 ЗК України, не можуть застосовуватися для встановлення наявності підстав для припинення емфітевзису, як права речового, якщо інше прямо не передбачено законом для емфітевзису;

– самостійність і незалежність емфітевзису від договору, яким він був встановлений, зумовлює ще одну особливість – існування емфітевзису як речового права може бути уражене лише недійсністю такого договору, розірвання ж його наслідків у вигляді припинення емфітевзису не матиме;

– належним способом захисту прав особи у зв'язку з несплатою за користування земельною ділянкою по договору про встановлення емфітевзису є стягнення боргу, тобто примусове виконання обов'язку в натурі (п. 5 ч. 2 ст. 16 ЦК України).

Зважаючи на викладене, Верховний Суд у визнав за необхідне відступити від висновку щодо застосування положень ч. 2 ст. 651 ЦК України у справах про розірвання договору про право користування земельною ділянкою (договір емфітевзису), викладеного у постановках Верховного Суду: у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 26 травня 2021 року у справі № 153/19/19, у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 28 жовтня 2021 року у справі № 390/351/20, постанову апеляційного суду змінити у мотивувальній частині з урахуванням мотивів, викладених у цій постанові.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/124596533*

Умови оплати праці в трудовому договорі не можуть бути гіршими, ніж ті, що передбачено колективним договором

27 листопада 2024 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду у справі № 182/6943/23 задовольнив частково касаційну скаргу представника позивача, який просив стягнути заробітну плату з роботодавця.

Особа звернулася до суду з позовом до виконавчого комітету міської ради, міської ради, комунального підприємства міської ради про стягнення заборгованості із заробітної плати.

Позивач працював на посаді директора КП міської ради. Розпорядженням міського голови він був звільнений з роботи на підставі п. 2 ч. 1 ст. 36 КЗпП України у зв'язку із закінченням строку дії трудового договору.

Зазначав, що за весь час роботи йому у повному обсязі не була доплачена заробітна плата з огляду на умови колективного

договору, а саме заробітну плату він отримував без урахування мінімальної тарифної ставки робітника 1 розряду у розмірі 120 % розміру мінімальної заробітної плати, помноженого на коефіцієнт 1,15.

Відмовляючи у задоволенні позову, суд першої інстанції, з висновками якого погодився й апеляційний суд, виходив із того, що відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 1999 р. № 859 «Про умови і розміри оплати праці керівників підприємств, заснованих на державній, комунальній власності, та об'єднань державних підприємств» умови оплати праці керівників підприємств визначаються в контракті та можуть бути змінені лише шляхом укладення додаткових умов. Суди встановлено, що із позивачем укладалися контракти протягом всього періоду трудових відносин з комунальним підприємством, з умовами яких він погоджувався кожен раз під час продовження трудових відносин, зауважень та вимог з приводу неповного нарахування та виплати заробітної плати він роботодавцю не заявляв, зміни до умов трудового контракту не ініціював.

У касаційній скарзі представник позивача зазначав, що саме на положення Закону України «Про колективні договори та угоди» посилався позивач у позові, який має вищу юридичну силу, ніж постанова від 19 травня 1999 р. № 859, на яку помилково посилалися суди попередніх інстанцій.

Верховний Суд вказав, що відповідно до ст. 5 Закону України «Про колективні договори та угоди» умови колективних договорів і угод, укладених відповідно до чинного законодавства, є обов'язковими для підприємств, на які вони поширюються, та сторін, які їх уклали.

Умови колективних договорів або угод, що погіршують порівняно з чинним законодавством становище працівників, є недійсними, і забороняється включати їх до договорів і угод.

Забороняється включати до трудових договорів умови, що погіршують становище працівників порівняно з чинним законодавством, колективними договорами та угодами.

Під час роботи позивача трудовий договір (контракт) не був єдиним локальним джерелом права з питань визначення обсягу правомочностей сторін з оплати праці, так як існував колективний договір, який належним чином не виконувався, що і стало підставою для пред'явлених позовних вимог позивачем.

У ч. 1 ст. 21 Закону України «Про оплату праці» передбачено, що працівник має право на оплату своєї праці відповідно до актів законодавства і колективного договору на підставі укладеного трудового договору.

Суди попередніх інстанцій не враховано, що колективний договір – це угода про умови найму у відповідній галузі. Отже, і про умови праці. Умови праці (у тому числі оплати праці), що включені до умов трудового договору (контракту), повинні бути, принаймні, такими самими вигідними з точки зору працівника, як і умови найму за колективним договором. При цьому у трудовому договорі (контракті) можуть бути визначені більш сприятливі умови праці, ніж ті, що передбачені колективним договором, а не менш вигідні для працівника.

Пославшись на постанову Кабінету Міністрів України від 19 травня 1999 р. № 859, суди попередніх інстанцій не звернули уваги на те, що вказана постанова не визначає, що умови праці працівника можуть бути гіршими від тих, що передбачені колективним договором.

Тому Верховний Суд судові рішення скасував із направленням справи до суду першої інстанції на новий розгляд.

*Рішення в ЄДРСР –
reustr.court.gov.ua/Review/123410679*

Банк не повинен нараховувати військовослужбовцю штрафні санкції, пеню та проценти за користування кредитом

18 січня 2023 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду у справі № 642/548/21 відмовив АТ КБ «ПриватБанк» у стягненні процентів.

АТ КБ «ПриватБанк» звернулося до суду з позовом до військовослужбовця про стягнення заборгованості за кредитним договором, оскільки позичальник не виконував взятих на себе зобов'язань, внаслідок чого в нього утворилася заборгованість за кредитним договором в розмірі 64175,24 грн, з яких: 52133,25 грн – тіло кредиту, 12041,99 грн – проценти.

Військовослужбовець звернувся до суду із зустрічним позовом до АТ КБ «ПриватБанк» про визнання дій неправомірними та зобов'язання вчинити дії, посилаючись на те, що починаючи з 17 березня 2014 р. банк безпідставно нараховував йому штрафні санкції, пеню та проценти за користування кредитом, оскільки на нього як військовослужбовця Збройних Сил України поширюються пільги, передбачені Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» № 2011-ХІІ. Здійснені ним платежі підлягали зарахуванню лише на погашення заборгованості за тілом кредиту.

Рішенням районного суду, залишеним без змін апеляційним судом, первісний позов залишено без задоволення, зустрічний позов задоволено.

Суд першої інстанції мотивував своє рішення тим, що починаючи з 17 березня 2014 р. (введення особливого періоду в Україні) позивачу як військовослужбовцю Збройних Сил України не повинні були нараховуватися штрафні санкції, пеня за невиконання зобов'язань, а також проценти за користування кредитом, оскільки на нього поширюються пільги, передбачені п. 15 ст. 14 Закону № 2011-ХІІ.

Розглянувши касаційну скаргу АТ КБ «ПриватБанк», Верховний Суд зазначив, що у цій справі, встановивши, що особа перебувала на військовій службі у Збройних Силах України, суди дійшли правильного висновку про те, що на нього поширювалися пільги (не повинні нараховуватися штрафні санкції, пеня та проценти за користування кредитом), передбачені п. 15 ст. 14 Закону № 2011-ХІІ, з початку запровадження особливого періоду, тобто з 17 березня 2014 р.

Разом з тим, залишаючи рішення місцевого суду в частині відмови в задоволенні первісного позову без змін, суд апеляційної інстанції залишив поза увагою те, що в цій справі АТ КБ «ПриватБанк» надало документальне обґрунтування кредитної заборгованості, зокрема виписку по особовому рахунку позичальника та детальний розрахунок, на підставі яких суд, навіть з урахуванням поширення на позичальника пільг, передбачених п. 15 ст. 14 Закону № 2011-ХІІ, був спроможний самостійно здійснити розрахунок заборгованості за тілом кредиту (зменшити обсяг заборгованості на суми зарахованих банком платежів на погашення процентів та неустойки).

Безпідставно не застосувавши до спірних правовідносин правові висновки Верховного Суду, викладені у постанові Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 10 жовтня 2019 р. у справі № 320/8618/15-ц та в постанові Верховного Суду від 5 серпня 2020 р. у справі № 712/9613/15-ц, суди попередніх інстанцій залишили поза увагою те, що зустрічний позов про визнання дій неправомірними та зобов'язання АТ КБ «ПриватБанк» здійснити перерахунок і

зарахувати раніше сплачені та стягнуті кошти за користування кредитом в суму заборгованості за тілом кредиту не підлягає задоволенню, оскільки позивач обрав неналежний та неефективний спосіб захисту, застосування якого не призводить до поновлення його порушених прав.

За наявності первісного позову банку про стягнення боргу за кредитним договором суди повинні були самостійно здійснити перерахунок кредитної заборгованості з огляду на поширення на позичальника пільг, передбачених п. 15 ст. 14 Закону № 2011-ХІІ (зменшити визначений банком обсяг заборгованості за тілом кредиту на суми зарахованих платежів на погашення штрафних санкцій, пені та процентів за користування кредитом).

Зважаючи на викладене, Верховний Суд рішення районного суду та постанову апеляційного суду в частині вирішення зустрічного позову про визнання дій неправомірними та зобов'язання вчинити певні дії скасував і ухвалив у цій частині нове рішення про відмову в задоволенні позову.

Постанову апеляційного суду в частині вирішення первісного позову про стягнення заборгованості за кредитним договором скасував, справу в цій частині направив на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/108515952*

Застосування пільг для військовослужбовців зі сплати банківських процентів за кредитом не потребує внесення змін до договору

12 травня 2022 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у справі № 336/512/18 задовольнив частково касаційну скаргу позивача, на якого поширювалися пільги, передбачені Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Особа звернулася до суду із позовом до ПАТ «Ощадбанк» про визнання неправомірними дій, зобов'язання зарахувати кошти та стягнення пені.

Між сторонами було укладено договір про надання кредиту на споживчі потреби. 25 травня 2017 р. позивач звернувся до відповідача із заявою про застосування щодо нього пільг, передбачених п. 15 ст. 14 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» № 2011-ХІІ, проте відповіді на своє звернення не отримав.

Рішенням районного суду, залишеним без змін апеляційним судом, у задоволенні позову відмовлено з тих мотивів, що для припинення нарахування відсотків за користування кредитом, а також застосування неустойки, сторони мали внести зміни до укладеного договору, що і пропонувалось відповідачем. Проте відповідні зміни до договору внесені не були, положення п. 15 ст. 14 Закону № 2011-ХІІ на момент укладення договору, про який стверджував позивач, а саме червень 2015 р. уже існували.

У касаційній скарзі позивач зазначав, що банком порушено вимоги п. 15 ст. 14 Закону № 2011-ХІІ. Суди застосували норму права без урахування висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладений у постанові Верховного Суду від 2 грудня 2019 р. у справі № 760/15915/16, інших аналогічних постановках Верховного Суду.

Верховний Суд вказав, що згідно з п. 15 ст. 14 Закону № 2011-ХІІ (в редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) військовослужбовцям з початку і до закінчення

особливого періоду, а резервістам та військовозобов'язаним – з моменту призову під час мобілізації і до закінчення особливого періоду штрафні санкції, пеня за невиконання зобов'язань перед підприємствами, установами і організаціями усіх форм власності, у тому числі банками, та фізичними особами, а також проценти за користування кредитом не нараховуються.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про оборону України» особливий період – період, що настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій.

У постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 2 грудня 2019 р. у справі № 760/15915/16 зроблено висновок, що «згідно із Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» особливий періодом є функціонування національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, Збройних Сил України, інших військових формувань, сил цивільного захисту підприємств, установ і організацій, а також виконання громадянами України свого конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, який настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій.

В Україні особливий період розпочався 18 березня 2014 р. і триває дотепер. Суди обох інстанцій обґрунтовано врахували наявні у справі докази, що підтверджують факт участі позивача у антитерористичній операції та наявність у нього статусу учасника бойових дій. Безпосередня участь особи у бойових діях, спрямованих на захист Батьківщини, під час дії в державі особливого періоду дає підстави для висновку, що на спірні правовідносини поширюється дія п. 15 ст. 14 Закону № 2011-ХІІ. Аналогічний за змістом правовий висновок викладено в постановках Верховного Суду від 21 лютого 2018 р. у справі № 306/1157/15-ц, від 30 травня 2018 р. у справі № 521/12726/16-ц, від 10 січня 2019 р. у справі № 327/353/16-ц та від 4 вересня 2019 р. у справі № 554/10264/17».

Суди встановили, що позивач проходить військову службу в Управлінні Служби безпеки України та має право на пільги, встановлені законодавством України для ветеранів війни – учасників бойових дій.

За таких обставин суди неправильно застосували п. 15 ст. 14 Закону № 2011-ХІІ у зв'язку з чим зробили помилковий висновок про необхідність внести зміни до договору для припинення нарахування відсотків за користування кредитом.

З урахуванням наведеного, Верховний Суд оскаржені судові рішення в частині відмови в задоволенні позовних вимог про стягнення пені змінив у мотивувальній частині, а в частині відмови в задоволенні позовних вимог про визнання неправомірними дій, зобов'язання зарахувати кошти – скасував з ухваленням в цій частині нового рішення про часткове задоволення позову, стягнув з ПАТ «Ощадбанк» на користь позивача безпідставно утримані проценти за користування кредитом за договором комплексного банківського обслуговування фізичних осіб.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/104330137*

Найважливіші нормативно–правові акти за два тижні

Водії гуманітарного транспорту перетинатимуть кордон на загальних підставах

28.02.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення зміни до Правил перетинання державного кордону громадянами України» від 25 лютого 2025 р. № 213.

Новою редакцією п. 2-8 Правил, затверджених постановою від 27 січня 1995 р. № 57, встановлено, що у разі введення в Україні воєнного стану пропуск громадян України чоловічої статі віком від 18 до 60 років, які прямують для перевезення медичних вантажів, вантажів гуманітарної допомоги, з числа осіб, зазначених у п. 2-1, 2-6, 2-9, 2-14, 2-20 цих Правил, здійснюється уповноваженими особами Держприкордонслужби за умови виконання такими особами цих Правил.

Послуги денного догляду для дітей з інвалідністю – державним коштом

28.02.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення зміни до пункту 4 Порядку використання коштів державного бюджету на розвиток системи соціальних послуг» від 14 лютого 2025 р. № 206.

Новим підпунктом п. 4 Порядку, затвердженого постановою від 22 грудня 2023 р. № 1352, передбачено, що бюджетні кошти використовуються на оплату: послуги денного догляду для дітей з інвалідністю відповідно до порядку, затвердженого в установленому порядку.

6 умов отримання дозволу на використання запатентованого винаходу щодо ліків

3.03.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 4 грудня 2013 р. № 877» від 21 лютого 2025 р. № 195.

Новою редакцією Порядку, затвердженого постановою від 4 грудня 2013 р. № 877, визначено процедуру надання Кабінетом Міністрів України дозволу на використання без мети одержання прибутку запатентованого винаходу (корисної моделі), що стосується лікарського засобу, без згоди володільця патенту та/або сертифіката додаткової охорони з виплатою йому компенсації.

Зокрема передбачено, що дозвіл надається з метою забезпечення охорони здоров'я населення, зокрема протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу та іншим соціально небезпечним хворобам у період воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду), встановлення карантину в разі документального підтвердження наявності одночасно таких обставин:

1) володільць патенту та/або сертифіката не може задовольнити потребу у відповідному лікарському засобі силами та потужностями, що звичайно використовуються для виробництва такого лікарського засобу в Україні, що призведе до виникнення значного дефіциту такого лікарського засобу (не менше 51 відсотка внутрішньої потреби ринку) протягом не менше шести місяців підряд;

2) володільць патенту та/або сертифіката відмовив заявнику та/або МОЗ у видачі ліцензії на використання запатентованого винаходу (корисної моделі), що стосується лікарського засобу, або не надав відповіді на звернення МОЗ щодо проведення перемовин стосовно надання ним ліцензії на використання винаходу у строки та в порядку, визначені п. 6 цього Порядку.

У разі коли право на додаткову охорону виникає під час дії дозволу на використання патенту на винахід, дозвіл поширюється на сертифікат, яким засвідчується продовження строку чинності майнових прав на такий винахід.

Дозвіл надається суб'єкту господарювання, що здійснює виробництво лікарських засобів у повному обсязі або на кінцевій стадії виробництва лікарського засобу з використанням активного фармацевтичного інгредієнта іншого виробника на виробничих дільницях, розташованих на території України, на підставі ліцензії на виробництво лікарських засобів або ввезення на територію України з території країн – членів Світової організації торгівлі лікарських засобів на підставі ліцензії на імпортування лікарських засобів (крім активних фармацевтичних інгредієнтів), або оптову та роздрібну торгівлю лікарськими засобами.

Дозвіл може бути наданий як одному, так і декільком суб'єктам господарювання з урахуванням визначеного обсягу потреби у лікарському засобі, тривалості використання винаходу та мети надання дозволу.

Отриманий дозвіл не передається третім особам, крім випадку, коли частина підприємства, в якій здійснюється використання винаходу, передається таким особам.

Дозвіл надається з урахуванням таких умов:

1) обсяг і тривалість використання винаходу суб'єктом господарювання визначаються з урахуванням мети надання дозволу;

2) дозвіл не позбавляє володільця патенту та/або сертифіката права видавати ліцензії на використання винаходу;

3) використання винаходу дозволяється лише для задоволення потреб внутрішнього ринку лікарських засобів;

4) володільцю патенту та/або сертифіката сплачується компенсація за рахунок коштів суб'єкта господарювання, якому надано дозвіл;

5) кількість виготовлених лікарських засобів не повинна перевищувати обсяг, необхідний для задоволення потреб країни;

6) виготовлені лікарські засоби повинні бути чітко ідентифіковані за допомогою маркування або етикетування із зазначенням інформації про те, що вони виготовлені на підставі наданого Кабінетом Міністрів України дозволу відповідно до цього Порядку.

За виконання обов'язків відсутніх працівників доплачуватимуть у будь-якому разі

3.03.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 25 лютого 2025 р. № 214, якою внесено зміни до деяких постанов щодо встановлення доплати за виконання обов'язків тимчасово відсутніх працівників.

Раніше така доплата встановлювалась з умовою: у разі відсутності внаслідок тимчасової непрацездатності, перебування у відпустці без збереження заробітної плати, у відпустці у зв'язку з вагітністю і пологами, у відпустці для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку чи у відпустці без збереження заробітної плати тривалістю, визначеною у медичному висновку, але не більше ніж до досягнення дитиною шестирічного віку.

Затвердженими змінами цю умову виключено.

Трансплантація органів – за європейськими стандартами

3.03.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2025 р. № 203, якою визначено механізм вилучення, зберігання, тестування, обробки і використання анатомічних матеріалів, призначених для трансплантації тканин при посмертному донорстві та анатомічних матеріалів, призначених для трансплантації тканин, вилучених під час оперативних втручань, які проводяться за відповідними медичними показаннями, якщо на це було надано письмову згоду об'єктивно поінформованого пацієнта, якому виконується оперативне втручання, що не вважається донорством.

Дія затверджених Порядку та умов поширюється на заклади охорони здоров'я, бюро судово-медичної експертизи та інших суб'єктів господарювання, що згідно із законодавством мають право провадити діяльність, пов'язану з трансплантацією тканин, та/або надавати послуги із зберігання, тестування, обробки і використання анатомічних матеріалів, призначених для трансплантації тканин.

Ці Порядок та умови розроблені з урахуванням Директиви 2004/23/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 31 березня 2004 р. про встановлення стандартів якості та безпеки для донорства, заготівлі, перевірки, оброблення, консервації, зберігання та розподілу людських тканин і клітин, Директиви Комісії 2006/17/ЄС від 8 лютого 2006 р. про імплементацію Директиви Європейського Парламенту і Ради 2004/23/ЄС у частині деяких технічних вимог до донорства, заготівлі та тестування людських тканин та клітин, Директиви Комісії 2006/86/ЄС від 24 жовтня 2006 р. про імплементацію Директиви Європейського Парламенту і Ради 2004/23/ЄС у частині вимог щодо простежуваності, повідомлення про серйозні побічні реакції та серйозні несприятливі випадки, а також у частині деяких технічних вимог щодо кодування, перероблення, консервації, зберігання та реалізації людських тканин і клітин.

Для трансплантації тканин використовуються тканини, які:

- вилучені на підставі згоди, наданої відповідно до законодавства;

- відповідають вимогам щодо якості та безпеки анатомічних матеріалів, призначених для трансплантації тканин;

- пройшли обробку в госпітальному банку тканин відповідно до стандартних операційних процедур вилучення, зберігання та обробки тканин відповідно до пункту 8 цих Порядку та умов.

Тканини, які пройшли обробку та використовуються для подальшої трансплантації:

- не вводяться в обіг;
- не надаються на ринку;
- не підлягають розповсюдженню.

Госпітальний банк тканин затверджує стандартні операційні процедури вилучення, зберігання та обробки тканин, які використовуються в межах діяльності госпітального банку тканин та/або закладу, який надає йому тканини.

Стандартні операційні процедури підписує керівник закладу охорони здоров'я, до структури якого входить госпітальний банк тканин.

Госпітальний банк тканин доводить до відома закладів, які надають йому тканини, про стандартні операційні процедури, яких вони повинні дотримуватися в межах своєї діяльності.

Визначено й вимоги щодо якості та безпеки анатомічних матеріалів, призначених для трансплантації тканин.

До Реєстру обладнання переробки тютюну вноситимуть відомості посадовці ДПС

3.03.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2025 р. № 199, якою визначено процедуру створення та ведення Єдиного реєстру обладнання, а також механізм внесення відомостей про обладнання для підготовки або обробки тютюну, тютюнової сировини, промислового виробництва тютюнових виробів, крім нікотиновісних продуктів для орального застосування, яке ввозиться на митну територію України, зберігається та/або використовується на митній території України, до Єдиного реєстру обладнання та їх виключення з нього.

Реєстр формується та ведеться в електронній формі державною мовою. У разі коли використання літер української абетки призводить до спотворення інформації щодо найменування виробника обладнання, моделі та серійного номера (за наявності) такого обладнання, можуть бути використані латинські літери, розділові знаки та символи, арабські та римські цифри.

До Реєстру вносяться відомості про обладнання за видами такого обладнання, визначеними в абз. 2 – 10 ч. 1 ст. 38 Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, спиртових дистилатів, біоетанолу, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, тютюнової сировини, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального».

Відомості до Реєстру вносяться посадовими особами апарату ДПС, які визначені публічними реєстраторами Реєстру, у випадках, передбачених ч. 4 ст. 38 Закону.

Заява про внесення відомостей про обладнання до Реєстру, заява про внесення змін до відомостей про обладнання, що містяться в Реєстрі, та копії документів, що подаються разом з відповідною заявою, подаються власником обладнання/користувачем обладнання до ДПС у паперовій або електронній формі в порядку, визначеному ст. 42 Податкового кодексу України, з урахуванням особливостей, встановлених ст. 38 Закону.

Водночас, визнано такою, що втратила чинність, постанову Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2024 р. № 466 «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру обладнання для підготовки або обробки тютюну, тютюнової сировини, промислового виробництва тютюнових виробів».

На повторне підключення держреєстраторів до засобів додаткової ідентифікації надається один місяць

3.03.2025 р. набрав чинності наказ Міністерства юстиції України від 20 лютого 2025 р. № 483/5, яким усталено, що:

1) засоби додаткової ідентифікації з використанням одноразового пароля, до яких були підключені державні реєстратори прав на нерухоме майно, державні реєстратори юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань станом на 19 грудня 2024 р., припиняють дію через один місяць з дня набрання чинності цим наказом;

2) через один місяць з дня набрання чинності цим наказом реєстраційні дії у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно, Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань проводяться державними реєстраторами за умови повторного підключення їх до засобів додаткової ідентифікації з використанням одноразового пароля.

Державному підприємству «Національні інформаційні системи» доручено забезпечити:

1) повторне підключення державних реєстраторів до засобів додаткової ідентифікації з використанням одноразового пароля за їх зверненнями;

2) через один місяць з дня набрання чинності цим наказом припинити дію засобів додаткової ідентифікації з використанням одноразового пароля, до яких були підключені державні реєстратори станом на 19 грудня 2024 р., дію яких не було припинено під час повторного підключення державних реєстраторів до засобів додаткової ідентифікації з використанням одноразового пароля за їх зверненнями.

На безоплатне ендопротезування можна стати в е-чергу

4.03.2025 р. набрав чинності наказ Міністерства охорони здоров'я України від 26 грудня 2024 р. № 2180, яким:

1) затверджено Порядок функціонування електронної системи забезпечення формування та ведення електронної черги з безоплатного ендопротезування пацієнтів;

2) визначено датою початку функціонування електронної системи забезпечення формування та ведення електронної черги з безоплатного ендопротезування пацієнтів та Реєстру осіб, зареєстрованих в електронній черзі на ендопротезування, дату набрання чинності цим наказом;

3) доручено закладам охорони здоров'я, які уклали договір про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій з Національною службою здоров'я України, який передбачає надання медичних послуг з ендопротезування суглобів:

– у строк до 3 лютого 2025 р. вжити заходів щодо реєстрації записів в електронну чергу, яка запроваджується затвердженим Порядком, шляхом перенесення інформації про пацієнтів з існуючих черг в порядку черговості відповідно до їх існуючих місць в цих чергах;

– з 4 лютого 2025 р. здійснювати реєстрацію записів про нових пацієнтів в електронній черзі на ендопротезування та проведення операцій з ендопротезування виключно відповідно до затвердженого Порядку;

– починаючи з 5 лютого 2025 р., забезпечити до 5 числа місяця, що настає за звітним, щомісячне оприлюднення на офіційному веб-сайті знеособлених відомостей про кількість виданих (встановлених) і наявних ендопротезів, кількість осіб, яким проведено операції з ендопротезування, а також кількість осіб, які зареєстровані в електронній черзі з безоплатного ендопротезування пацієнтів.

14 днів на подання додаткових відомостей для призначення чи перерахунку житлової субсидії

4.03.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2025 р. № 222, якою внесено зміни до деяких постанов з питань надання субсидій.

Змінами до Положення про порядок призначення житлових субсидій, затвердженого постановою від 21 жовтня 1995 р. № 848, передбачено, що для призначення житлової субсидії громадянин, особа якого посвідчується паспортом громадянина України або тимчасовим посвідченням громадянина України (для іноземців та осіб без громадянства – паспортним документом іноземця або документом, що посвідчує особу без громадянства, посвідкою на постійне/тимчасове проживання, посвідченням біженця або іншим документом, що підтверджує законність перебування іноземця чи особи без громадянства на території України), подає у випадках, визначених абз. 8 п. 60 цього Положення, – чеки, квитанції, що підтверджують проведення особою платежів за житлово-комунальні послуги, або інші документи, в яких зазначено відомості, що підтверджують надання домогосподарству житлово-комунальних послуг.

При цьому визначається, що у разі:

1) коли виконавці комунальних послуг, управителі, об'єднання не подали на запит уповноважених органів у п'ятиденний строк з дня його отримання відомості, зазначені в абз. 10 – 12 п. 50 цього Положення, уповноважений орган для прийняття об'єктивного рішення щодо призначення, непризначення або відмови в призначенні житлової субсидії інформує заявника в порядку, встановленому п. 61 і 62 цього Положення, про те, що протягом 14 робочих днів з дати його інформування він повинен подати такі відомості (зокрема чеки або квитанції, що підтверджують проведення особою платежів за житлово-комунальні послуги) до уповноваженого органу самостійно.

У разі коли заявник протягом 14 робочих днів з дати його інформування уповноваженим органом не подав такі відомості, уповноважений орган приймає відповідне рішення згідно з п. 60 цього Положення виходячи з наявної в уповноваженому органі інформації на момент прийняття такого рішення;

2) неподання управителями, об'єднаннями, виконавцями комунальних послуг відомостей про надання житлово-комунальних послуг та управління багатоквартирним будинком, зокрема, зазначених в абз. 7 та 8 п. 60 цього Положення, уповноважений орган може призначити (розрахувати) житлову субсидію за умови самостійного подання особою протягом 14 робочих днів з дати її інформування уповноваженим органом відомостей, визначених абз. 10 – 12 п. 50 цього Положення.

Зазначений строк (14 робочих днів) може бути продовжено на час хвороби або службового відрадження заявника (але не довше ніж до дня закінчення опалювального/неопалювального сезону), що підтверджується документально. У такому разі уповноважений орган після надходження документів від заявника повторно приймає рішення згідно з абз. 2 – 4 п. 60 цього Положення виходячи з наявної в уповноваженому органі інформації на момент прийняття такого рішення.

Перерахунок житлової субсидії в межах встановленого строку її призначення без звернення громадян здійснюється також у разі отримання від виконавця комунальної послуги, управителя багатоквартирного будинку, об'єднання відомостей, визначених у п. 50 цього Положення, з порушенням строків подання, яке призвело до того, що житлову субсидію на відповідну послугу не було призначено (не було розраховано) відповідно до абз. 6 п. 60 цього Положення. У такому разі перерахунок розміру житлової субсидії проводиться в межах одного сезону (опалювального або неопалювального), в якому отримано такі відомості. При цьому інформація про наявність заборгованості за житлово-комунальні послуги та/або внески/платежі об'єднанню, що відповідає вимогам, визначеним пп. 5 п. 14 цього Положення, не є обмеженням для проведення відповідного перерахунку та не є підставою для перегляду права особи на призначення житлової субсидії.

Розмір житлової субсидії може бути перераховано в межах строку її призначення за зверненням одержувача з початку опалювального сезону, але не раніше від місяця прийняття рішення про призначення житлової субсидії особам, які самостійно подають до органів Пенсійного фонду України документально підтвержені відомості, зазначені в абз. 10 – 12 п. 50 цього Положення, необхідні для призначення житлової субсидії на послуги, на які субсидію не призначено (не розраховано) відповідно до абз. 6 п. 60 цього Положення, але такі послуги зазначено особою у заяві. У таких випадках одержувач може подати додаткові підтвердні документи, зокрема, чеки або квитанції, що підтверджують проведення особою платежів за житлово-комунальні послуги.

Внесено зміни й до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті на виплату житлових субсидій та пільг громадянам на оплату житлово-комунальних послуг, рішенням Верховного Суду від 21 жовтня 2024 року № 1404, постанови «Про реалізацію експериментального проекту щодо надання субсидії на оплату вартості або частини вартості найму (оренди) житлового приміщення та компенсації частини податку на доходи фізичних осіб або єдиного податку та військового збору» від 25 жовтня 2024 року № 1225.

Пенсійний фонд України має забезпечити перерахунок розмірів розрахованих на опалювальний сезон 2024/25 р. житлових субсидій, відомості для призначення яких визначені п. 50 Положення про порядок призначення житлових субсидій, затвердженого постановою від 21 жовтня 1995 року № 848, було подано одержувачами житлових субсидій або управителями багатоквартирного будинку, виконавцями комунальних послуг на запити органів Пенсійного фонду України з порушенням строків їх подання і не було враховано під час розрахунку розмірів житлових субсидій, та здійснити відповідні виплати одержувачам житлових субсидій.

Комунальні медзаклади надаватимуть допомогу захисникам

4.03.2025 р. набрало чинності розпорядження КМУ від 28 лютого 2025 р. № 173-р, яким дію розпорядження від 24 травня 2017 р. «Деякі питання медичного забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та поліцейських, які беруть участь в антитерористичній операції та здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях» № 352-р вказане

розпорядження поширено на військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та поліцейських, які беруть участь у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України.

Крім того, у тексті розпорядження слова «вторинної (спеціалізованої) і третинної (високоспеціалізованої)» виключено.

Штраф 20 відсотків вартості неякісних товарів і робіт при здійсненні оборонних закупівель

05.03.2025 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо актуалізації та удосконалення деяких положень» від 16 січня 2025 р. № 4225-ІХ.

Бюджетний кодекс України, серед іншого, доповнено ст. 75-2, якою передбачено, що планування публічних інвестиційних проєктів та програм публічних інвестицій здійснюється на регіональному та місцевому рівнях відповідно до цілей та завдань, визначених відповідними документами стратегічного планування.

Обсяг публічних інвестицій на підготовку та реалізацію публічних інвестиційних проєктів та програм публічних інвестицій на середньостроковий період визначається прогнозом місцевого бюджету.

Пріоритетні галузі та основні напрями публічного інвестування відповідно до цілей державної політики в розрізі сфер діяльності для регіону (територіальної громади), відповідний орієнтовний розподіл бюджетних коштів за рахунок усіх джерел, наскрізні стратегічні цілі здійснення публічних інвестицій визначаються середньостроковим планом пріоритетних публічних інвестицій регіону (територіальної громади), що готується одночасно з прогнозом місцевого бюджету.

Середньостроковий план пріоритетних публічних інвестицій регіону (територіальної громади) розробляється Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевою державною адміністрацією (виконавчим органом відповідної місцевої ради) на підставі пропозицій структурних підрозділів такого органу відповідно до цілей і завдань документів стратегічного планування в межах доведеного місцевим фінансовим органом орієнтовного граничного сукупного обсягу публічних інвестицій на середньостроковий період.

Середньостроковий план пріоритетних публічних інвестицій регіону (територіальної громади) схвалюється місцевою інвестиційною радою і затверджується Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевою державною адміністрацією (виконавчим органом відповідної місцевої ради) одночасно із схваленням прогнозу місцевого бюджету.

Положення про місцеву інвестиційну раду, її склад, порядок розроблення та моніторингу реалізації середньострокового плану пріоритетних публічних інвестицій регіону (територіальної громади) затверджуються Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевою державною адміністрацією (виконавчим органом відповідної місцевої ради) відповідно до методичних рекомендацій, розроблених центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері економічного і соціального розвитку.

У місячний строк після затвердження середньострокового плану пріоритетних публічних інвестицій регіону (територіальної громади) на його основі формується єдиний проєктний портфель публічних інвестицій регіону (територіальної громади), що схвалюється місцевою інвестиційною радою.

Єдиний проектний портфель публічних інвестицій регіону (територіальної громади) формується з використанням Єдиної інформаційної системи управління публічними інвестиційними проектами у вигляді пріоритезованого переліку публічних інвестиційних проектів та програм публічних інвестицій за результатами їх підготовки, оцінки, пріоритезації та відбору у порядку, встановленому Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевою державною адміністрацією (виконавчим органом відповідної місцевої ради) відповідно до методичних рекомендацій, розроблених центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері економічного і соціального розвитку.

Розподіл коштів місцевого бюджету на підготовку та реалізацію публічних інвестиційних проектів та програм публічних інвестицій здійснюється місцевою комісією з питань розподілу публічних інвестицій з урахуванням результатів пріоритезації відповідних проектів та програм, включених до єдиного проектного портфеля публічних інвестицій регіону (територіальної громади), та ступеня їхньої готовності до реалізації у порядку, встановленому Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевою державною адміністрацією (виконавчим органом відповідної місцевої ради) відповідно до методичних рекомендацій, розроблених Міністерством фінансів України.

Положення про місцеву комісію з питань розподілу публічних інвестицій та її склад затверджуються Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевою державною адміністрацією (виконавчим органом відповідної місцевої ради).

Визначення відповідних джерел і механізмів фінансового забезпечення публічних інвестиційних проектів та програм публічних інвестицій, виходячи із характеристик таких проектів та програм, здійснюється відповідно до методики, затвердженої Міністерством фінансів України.

Фінансове забезпечення заходів з підготовки та реалізації публічних інвестиційних проектів та програм публічних інвестицій може здійснюватися за рахунок коштів місцевого бюджету та/або з наданням місцевої гарантії виключно щодо відповідних проектів та програм, включених до єдиного проектного портфеля публічних інвестицій регіону (територіальної громади).

Розподіл публічних інвестицій на підготовку та реалізацію нових публічних інвестиційних проектів та нових програм публічних інвестицій здійснюється за умови, що в межах обсягу публічних інвестицій на плановий бюджетний період не менше 70 відсотків буде спрямовано на продовження (завершення) реалізації розпочатих публічних інвестиційних проектів відповідно до планів їх реалізації та строків введення в експлуатацію основних засобів.

Під час розподілу публічних інвестицій на підготовку та реалізацію публічних інвестиційних проектів та програм публічних інвестицій місцевий фінансовий орган здійснює контроль за дотриманням граничних обсягів за різними складовими публічних інвестицій для забезпечення боргової стійкості та мінімізації фіскальних ризиків.

Публічні інвестиції на підготовку та реалізацію публічних інвестиційних проектів та програм публічних інвестицій включаються до проекту рішення про місцевий бюджет за результатами такого розподілу.

Також цей Кодекс доповнено ст. 121-1 «Відповідальність за порушення зобов'язань, пов'язаних з оборонними закупівлями».

Так, у разі якщо порушення зобов'язання пов'язане з виконанням державного контракту (договору) постачальником товарів, виконавцем робіт та надавачем послуг та/або виконавцем

державного контракту (договору) з оборонних закупівель для забезпечення потреб сектору безпеки і оборони, а також інших товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб безпеки і оборони, штрафні санкції застосовуються, якщо інше не передбачено законом чи договором, у таких розмірах:

- за порушення умов зобов'язання щодо якості (комплектності) товарів (робіт, послуг) стягується штраф у розмірі 20 відсотків вартості неякісних (некомплектних) товарів (робіт, послуг);

- за порушення строків виконання зобов'язання стягується пеня у розмірі 0,1 відсотка вартості товарів (робіт, послуг), з яких допущено прострочення виконання, за кожний день прострочення, а за прострочення понад 30 днів додатково стягується штраф у розмірі 7 відсотків вказаної вартості.

Внесено й інші зміни до цього Кодексу щодо актуалізації та удосконалення деяких положень.

Відстрочка анулюється за обґрунтованим поданням керівника критично важливого підприємства

5.03.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час» від 28 лютого 2025 р. № 233.

Змінами до абз. 2 п. 12, пп. 8 п. 31 Порядку бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час, затвердженого постановою від 27 січня 2023 р. № 76, уточнено, що:

— до загальної кількості військовозобов'язаних працівників враховуються працівники, призвані на військову службу під час мобілізації після 18 травня 2024 р.;

— надана відстрочка підлягає анулюванню в разі обґрунтованого подання керівника критично важливого підприємства, критично важливої установи, але не частіше ніж один раз на п'ять календарних днів засобами Порталу Дія.

При цьому новим абзацом п. 29 Порядку встановлено, що бронювання військовозобов'язаних, які працюють або проходять службу в державних органах, Національній поліції, Національному антикорупційному бюро, Державному бюро розслідувань, органах прокуратури, БЕБ, ДСНС, Державній кримінально-виконавчій службі, Службі судової охорони, в судах, установах системи правосуддя та органах досудового розслідування, а також на штатних посадах патронатних служб державних органів, юрисдикція яких поширюється на всю територію України, здійснюється без урахування строку, визначеного в абз. 1 цього пункту.

Крім того, у Критеріях та порядку, за якими здійснюється визначення підприємств, установ та організацій, які є критично важливими для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період, а також критично важливими для забезпечення потреб Збройних Сил, інших військових формувань в особливий період, затверджених зазначеною постановою, замінено в:

— абз. 2 і 3 пп. 6 п. 2 (розмір нарахованої середньої заробітної плати застрахованих осіб – працівників) слова «календарний квартал» на «календарний місяць»;

— абз. 1 п. 5 слова «календарний квартал» на «податковий період».

Пенсійному фонду України та Міністерству цифрової трансформації протягом місяця з дня набрання чинності цією постановою доручено забезпечити електронну інформацій-

ну взаємодію між реєстром застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування та Єдиним державним веб-порталом електронних послуг щодо відповідності умовам, зазначеним в абз. 3 п. 8 Порядку, затвердженого постановою від 27 січня 2023 р. № 76, для оформлення бронювання військовозобов'язаних за списком військовозобов'язаних під час воєнного стану в електронній формі, щодо розміру нарахованої заробітної плати за визначений період та застосування відомостей такого реєстру відповідно до зазначеного Порядку.

Житло для переселенців обліковуватимуть в інформаційно-аналітичній системі

5.03.2025 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо додаткових заходів, пов'язаних із забезпеченням внутрішньо переміщених осіб житлом» від 20 листопада 2024 р. № 4080-ІХ.

Зокрема новою ст. 4-2 «Інформаційно-аналітична система об'єктів нерухомого майна для забезпечення внутрішньо переміщених осіб житлом» Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» визначено, що Інформаційно-аналітична система – це інформаційно-комунікаційна система, призначена для автоматизації процесів та процедур, пов'язаних із збиранням, накопиченням, обробленням та оприлюдненням інформації про об'єкти державної, комунальної та приватної (за згодою власників) форми власності, які використовуються або можуть бути використані чи реконструйовані, переобладнані для проживання внутрішньо переміщених осіб, а саме: земельні ділянки, житлові будинки, будівлі, споруди (їх окремі частини), квартири, житлові та нежитлові приміщення, інші об'єкти нерухомого майна.

Оприлюднення інформації про об'єкти, зазначені вище (крім інформації з обмеженим доступом), здійснюється на:

- порталі, що є невід'ємним компонентом (складовою) Інформаційно-аналітичної системи, який забезпечує відкритий доступ до відповідної інформації у режимі реального часу, в тому числі у формі загальнодоступної інтерактивної мапи;
- Єдиному державному веб-порталі відкритих даних.

Інформаційно-аналітична система даних використовується для:

- ведення обліку об'єктів нерухомого майна, які використовуються або можуть бути використані чи реконструйовані, переобладнані для проживання внутрішньо переміщених осіб, систематизації інформації про такі об'єкти;
- забезпечення відкритого доступу до інформації про об'єкти нерухомого майна, які надаються або можуть надаватися для проживання внутрішньо переміщених осіб, у тому числі про місцезнаходження таких об'єктів та їх технічний стан;
- подання та розгляду в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, заяв внутрішньо переміщених осіб про надання їм для проживання об'єктів нерухомого майна, відомості про які містяться в Інформаційно-аналітичній системі;
- залучення ресурсів (у тому числі міжнародної допомоги) для фінансування об'єктів нерухомого майна, призначеного для проживання внутрішньо переміщених осіб.

Доступ користувачів Інформаційно-аналітичної системи здійснюється безоплатно через електронний кабінет користувача Інформаційно-аналітичної системи або іншу інформаційно-комунікаційну систему державної форми власності, інтегровану з Інформаційно-аналітичною системою.

Інформаційно-аналітична система створюється з використанням програмного забезпечення, що забезпечує його сумісність і електронну інформаційну взаємодію в режимі реального часу з іншими державними інформаційно-комунікаційними системами та інформаційно-комунікаційними системами органів місцевого самоврядування.

З метою обстеження об'єктів нерухомого майна, передбаченого вище, та наповнення Інформаційно-аналітичної системи утворюються:

- координаційні комісії з обліку об'єктів нерухомого майна для проживання внутрішньо переміщених осіб при обласних, Київській міській державних (військових) адміністраціях;
- комісії з обстеження об'єктів нерухомого майна для проживання внутрішньо переміщених осіб при районних державних (військових) адміністраціях.

До складу координаційних комісій та комісій з обстеження можуть залучатися (за їхньою згодою) представники державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, експерти, а також представники громадських об'єднань, благодійних і міжнародних організацій, інші особи.

За результатами обстеження об'єкта нерухомого майна, передбаченого вище, складається акт обстеження нерухомого майна. Відомості з Акта обстеження (дані про земельну ділянку, інший об'єкт нерухомого майна, площу житлових приміщень, у тому числі вільну площу для проживання внутрішньо переміщених осіб, технічний стан приміщення, загальну характеристику приміщення, кількість осіб, які проживають у приміщенні, та кількість вільних місць для проживання, фото та відео об'єкта нерухомості, висновок щодо можливості використання об'єкта нерухомого майна, щодо можливості використання об'єкта для проживання внутрішньо переміщених осіб) вносяться до Інформаційно-аналітичної системи.

Крім того, Кабінету Міністрів України має встановити пільгові умови розрахунку орендної плати за державне майно для забезпечення проживання внутрішньо переміщених осіб для таких орендарів:

- державні та комунальні підприємства;
- громадські об'єднання та благодійні організації.

Затверджено зразки документів для набуття громадянства

6.03.2025 р. набрав чинності наказ Міністерства внутрішніх справ України від 24 січня 2025 р. № 44, яким затверджено:

- 1) Декларацію про відмову від іноземного громадянства особи, яка в установленому законодавством України порядку уклала контракт на проходження військової служби у Збройних Силах України, Державній спеціальній службі транспорту або Національній гвардії України;
- 2) Декларацію про відмову від іноземного громадянства для другого з подружжя;
- 3) Декларацію про відмову від іноземного громадянства для другого з подружжя особи, яка в установленому законодавством України порядку проходила військову службу за контрактом у Збройних Силах України, Державній спеціальній службі транспорту або Національній гвардії України та загинула при виконанні службових обов'язків;
- 4) Декларацію про відмову від іноземного громадянства особи, яку визнано біженцем або якій надано притулок в Україні;

5) Декларацію про відмову від іноземного громадянства особи, яка в установленому законодавством України порядку проходить/проходила військову службу за контрактом у Збройних Силах України, Державній спеціальній службі транспорту або Національній гвардії України та нагороджена державною нагородою України;

6) Декларацію про відмову від іноземного громадянства особи, яка має визначні заслуги перед Україною або прийняття якої до громадянства України становить державний інтерес для України;

7) Декларацію про відмову від іноземного громадянства особи, яка отримала посвідку на тимчасове проживання на підставі ч. 20, 24 ст. 4 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»;

8) Декларацію про відмову від іноземного громадянства особи, яка зазнала переслідувань;

9) Декларацію про відмову дитини від іноземного громадянства;

10) Зобов'язання про складання іспитів з основ Конституції України, історії України та на рівень володіння державною мовою.

Водночас, визнано таким, що втратив чинність, наказ «Про затвердження зразків деяких документів, які подаються для набуття громадянства України іноземцями, які мають визначні заслуги перед Україною або прийняття яких до громадянства України становить державний інтерес для України, які брали (беруть) участь у захисті територіальної цілісності та неотторканності України, та іноземцями, які зазнали переслідувань» від 28 грудня 2021 р. № 989.

Прийом до вищих навчальних закладів: реєстрація е-кабінетів почнеться з липня

06.03.2025 р. набрав чинності наказ Міністерства освіти і науки України від 10 лютого 2025 р. № 168, яким затверджено Порядок прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2025 р.

Цим Порядком керуються суб'єкти освітньої діяльності усіх форм власності та сфер управління, які здійснюють прийом на навчання для здобуття ступеня бакалавра, магістра та доктора філософії/доктора мистецтва.

Реєстрація особистих електронних кабінетів вступників на навчання для здобуття вищої освіти, завантаження необхідних документів розпочинається 1 липня. Документ про попередню освіту має бути внесений до реєстрації першої заяви вступника на відповідній основі вступу. Вступник може внести до електронного кабінету декілька документів про попередню освіту, що містяться в Реєстрі документів про освіту, для реєстрації заяв на різних основах вступу. Особисті електронні кабінети вступників працюють до 20 жовтня.

Реєстрація заяв вступників, зокрема для участі у вступних випробуваннях (співбесіди, творчому конкурсі, співбесіди замість ЄВІ, фаховому іспиті замість ЄФВВ, фаховому іспиті, фаховому заліку) у передбачених випадках здійснюється через особисті електронні кабінети вступників.

Документи про проходження медичних оглядів та інших доконкурсних процедур, якщо це викликано установленими законодавством особливими умовами конкурсного відбору за відповідними конкурсними пропозиціями, надаються вступниками до дня, що передє дню завершення реєстрації заяв, у визначений в Правилах прийому спосіб.

Конкурсний відбір на навчання для здобуття ступенів вищої освіти здійснюється:

– для вступу на навчання для здобуття ступеня бакалавра (магістра медичного, фармацевтичного або ветеринарного спрямувань) – за результатами НМТ, Egzamin maturalny для громадян Республіки Польща, творчого конкурсу, співбесіди, вступного іспиту для іноземців, розгляду мотиваційних листів;

– для вступу на навчання для здобуття ступеня магістра – за результатами ЄВІ, ЄФВВ, ЄДКІ, фахового іспиту, фахового заліку, співбесіди, вступного іспиту для іноземців, розгляду мотиваційних листів;

– для вступу на навчання для здобуття ступеня доктора філософії/доктора мистецтва – за результатами ЄВІ, ЄВВ, вступного іспиту зі спеціальності, інших форм вступних випробувань (іспитів, співбесід, презентацій дослідницьких пропозицій чи досягнень), якщо вони передбачені Правилами прийому, розгляду мотиваційних листів.

У разі подання заяв на участь у вступних випробуваннях особами з особливими освітніми потребами заклад вищої освіти забезпечує відповідні умови для проходження ними творчих конкурсів, співбесід, фахових іспитів та вступних іспитів для іноземців.

Конкурсний відбір проводиться на основі конкурсного бала та розгляду мотиваційних листів відповідно до цього Порядку та Правил прийому.

Затверджено й:

– Таблиці переведення тестових балів національного мультипредметного тесту, матурального іспиту, єдиного вступного іспиту, єдиного фахового вступного випробування до шкали 100 – 200;

– Перелік предметних коефіцієнтів оцінок предметів національного мультипредметного тесту та творчого конкурсу.

Керівникам закладів освіти та наукових установ усіх форм власності і сфер управління під час затвердження правил прийому на навчання для здобуття вищої освіти доручено забезпечити дотримання вимог цього Порядку.

Нові правила виїзду медійників і митців за кордон

06.03.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Правил перетинання державного кордону громадянами України» від 4 березня 2025 р. № 244.

Новими п. 2-21, 2-22 Правил, затверджених постановою від 27 січня 1995 р. № 57, зокрема встановлено, що у разі введення на території України воєнного стану пропуск через державний кордон громадян України чоловічої статі віком від 18 до 60 років з метою провадження діяльності у сфері культури, які перебувають у трудових відносинах із закладами, підприємствами, установами, організаціями сфери культури, закладами освіти сфери культури, підприємствами, установами, організаціями, що провадять діяльність у сфері кінематографії, які в установленому порядку визначені критично важливими для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період відповідно до постанови від 27 січня 2023 р. № 76, або є фізичними особами – підприємцями, які провадять незалежну професійну діяльність у сфері культури або професійну кінематографічну діяльність, здійснюється уповноваженими службовими особами Держприкордонслужби за умови виконання правил перетинання державного кордону та наявності у них підтвердних документів.

Підтвердними документами для перетинання державного кордону на виїзд зазначеними особами є:

– лист МКСК до Адміністрації Держприкордонслужби щодо участі таких осіб у заході із зазначенням запланованої

дати перетинання державного кордону на виїзд, орієнтовної дати повернення в Україну, назви пункту пропуску, через який заплановано перетинання державного кордону на виїзд, а також виду транспортного засобу;

- запрошення іноземної організації для участі таких осіб у заході з перекладом українською мовою;
- військово-обліковий документ з відповідними відмітками районного (об'єднаного районного), міського (районного у містах, об'єднаного міського) територіального центру комплектування та соціальної підтримки або військово-обліковий документ в електронній формі.

Документи подаються на адресу електронної пошти або засобами інформаційно-комунікаційних систем до МКСК не пізніше ніж за 10 робочих днів до дати перетинання державного кордону на виїзд, до Українського інституту національної пам'яті, Держмистецтв, Держкіно або обласних, Київської міської військових адміністрацій – не пізніше ніж за 15 робочих днів до дати перетинання державного кордону на виїзд.

Лист МКСК не надається до Адміністрації Держприкордонслужби у разі невідповідності поданих документів визначеним вимогам, а також у разі виявлення серед організаторів осіб, які є представниками держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом, або у разі, коли така участь передбачає співпрацю з метою створення спільного культурного продукту.

Максимальний строк перебування за кордоном відповідно до листа МКСК становить не більше 60 календарних днів з дня перетинання державного кордону. Строк безперервного перебування за кордоном може бути збільшений до 30 календарних днів, якщо такі особи братимуть участь в іншому заході, дата проведення якого починається протягом 10 робочих днів з дати завершення погодженого шістдесятиденного періоду перебування за кордоном.

Службовці митних органів можуть виконувати завдання дистанційно

7.03.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 4 березня 2025 р. № 238, якою визначено зміст, процедуру укладення, зміни та припинення (розірвання) контракту про проходження служби в митних органах (далі – контракт) як трудового договору, укладеного строком до трьох років між Держмитслужбою або її територіальним органом, та особою, яка приймається на службу до митного органу на посаду державної служби категорії «Б» або «В».

Дія контракту за умови належного його виконання особою та встановлення достатнього рівня митних компетенцій для займаної посади за результатами перевірки, передбаченої ч. 1 ст. 570-3 Митного кодексу України, може бути продовжена за угодою сторін на визначений ними строк, але не більш як на три роки, шляхом підписання сторонами відповідних змін до контракту.

Умови контракту можуть передбачати виконання особою завдань у приміщенні митного органу (на робочому місці) з поширенням на неї правил внутрішнього службового розпорядку та/або за межами приміщення митного органу (дистанційно), зокрема з можливістю віддаленого доступу за допомогою технічних засобів електронних комунікацій. У разі виконання завдань дистанційно сторони можуть визначати періоди часу, в які особа зобов'язана бути присутньою в приміщенні митного органу (на робочому місці).

Контракт з особою, яка перебуває у відпустці для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку (або у відпустці без збереження заробітної плати тривалістю, визначеною у медичному висновку, але не більш як до досягнення дитиною шестирічного віку), увільненою від виконання посадових обов'язків у зв'язку з проходженням військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період чи прийняттям на військову службу за контрактом/контрактом добровольца територіальної оборони, призупиняється до моменту фактичного виходу на роботу такої особи.

Затверджено й Типову форму контракту про проходження служби в митних органах.

Бронюванню підлягають усі працівники сфери е-комунікацій, але з умовою

6.03.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час» від 4 березня 2025 р. № 242.

Новим абзацом п. 5 Порядку, затвердженого постановою від 27 січня 2023 р. № 76, визначено, що бронюванню підлягають всі військовозобов'язані: працівники постачальників електронних комунікаційних послуг, що здійснюють будівництво стійких до знеструмлень електронних комунікаційних мереж (за технологією xPON) або мереж мобільного зв'язку, визначених Мінцифри критично важливими для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період у сфері цифровізації, за переліком та у порядку, визначеними Мінцифри, які включені наказом керівника суб'єкта господарювання до складу бригад, що здійснюють будівництво стійких до знеструмлень електронних комунікаційних мереж (за технологією xPON) або мереж мобільного зв'язку.

Внесено зміни й до абз. 1 п. 8, п. 31 цього Порядку.

Розподіл в інтернатуру автоматизовано

7.03.2025 р. набрав чинності наказ Міністерства охорони здоров'я України від 30 січня 2025 р. № 177, яким визначено механізм функціонування електронної системи рейтингового розподілу в інтернатуру, основним завданням якої є автоматизація процедури здійснення рейтингового розподілу в інтернатуру випускників, які здобули вищу освіту ступеня магістра за спеціальностями «Стоматологія», «Медицина», «Технології медичної діагностики та лікування», «Медична психологія», «Фармація», «Педіатрія» галузі знань «Охорона здоров'я та соціальне забезпечення» відповідно до Положення про інтернатуру, затвердженого наказом від 22 червня 2021 р. № 1254.

Внесено й зміни до Положення про інтернатуру, а також доручено: Департаменту цифрових трансформацій в охороні здоров'я забезпечити впровадження та функціонування програмного забезпечення «Електронна система рейтингового розподілу в інтернатуру»; закладала охорони здоров'я державної та комунальної форми власності, в яких станом на дату набрання чинності цього наказу здійснюється практична частина програми підготовки в інтернатурі, в строк протягом тридцяти днів з дня набрання чинності цим наказом вжити заходів щодо реєстрації в електронній системі рейтингового розподілу в інтернатуру, у спосіб визначений Порядком функціонування електронної системи рейтингового розподілу в інтернатуру, затвердженим цим наказом.

